

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**YENİ BİR SOSYAL AĞ OLUŞUMU:
İNTERNET'İN İNSAN İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşe Şeyda İĞREK

**Danışman
Prof. Dr. Fügen BERKAY**

BURSA 2009

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sosyoloji Anabilim Dalı, 700644005 numaralı Ayşe Şeyda İĞREK'in hazırladığı "Yeni Bir Sosyal Ağ Oluşumu : İnternet'in İnsan İlişkileri Üzerindeki Etkileri" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 26/08/2009 günü 11:00-12:15 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof.Dr. Fügen BERKAY

Uludağ Üniversitesi

Üye

Yrd.Doç.Dr. Bedri Mermutlu

Uludağ Üniversitesi

Üye

Yrd.Doç.Dr. Muhsin YILMAZ

Uludağ Üniversitesi

26 /08 / 2009

ÖZET

Yazar : Ayşe Şeyda İĞREK
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 125
Mezuniyet Tarihi : 26 / 08 /2009
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fügen BERKAY

YENİ BİR SOSYAL AĞ OLUŞUMU:

İNTERNET'İN İNSAN İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İnternet olgusu çok yeni bir fenomen olması nedeniyle, bu konuda sınırlı sayıda teorik bilgi ve araştırma mevcuttur. Türkiye’de, sosyoloji disiplini çerçevesinde, İnternet ortamındaki iletişimin, insan ilişkilerine ve sosyal etkileşime etkilerini konu alan kapsamlı bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışma, İnternet’i bir sosyal ağlar sistemi olarak incelemiş ve bu ortamdaki ilişki bağlarını, topluluk sosyolojisi kapsamında ele alarak açıklamaya çalışmıştır. İnternet ortamındaki ilişkiler konusunda farklı bakış açılarına da yer verilerek, konu ile ilgili yapılan teorik ve ampirik çalışmalar karşılaştırmalı bir şekilde irdelenmiştir. Bu bulgular rehberliğinde, ağların oluşturduğu bir ağ olan, ve sadece bilgisayarları değil insanları da birleştiren İnternet oluşumu bünyesinde insan ilişkilerini araştırmayı amaçlanmıştır.

Birinci bölümde, İnternet’in ortaya çıkmasında etkili olan teknolojik gelişmelere telekomünikasyon, mikroelektronik, bilgisayar ve ağ teknolojileri başlıkları altında değinilmiş ve ardından dünyada ve Türkiye’de İnternet’in gelişiminin tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir. İnternet’in kullanım oranları, dünya ve Türkiye çapında istatistiksel verilerle desteklenerek açıklanmıştır.

İkinci bölümde, elektronik iletişim yöntemlerinin toplumsal rolü ve insan ilişkilerindeki etkileri araştırılmıştır. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan teknolojik değişimlerin, sosyal hayattaki izdüşümlerine yer verilmiştir. Bu çerçevede, yeni iletişim ortamı olarak İnternet’te, sosyal ilişkiler ve sosyal etkileşim konularındaki araştırmalar yorumlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise, İnternet’in sosyal ağ olarak ele alınmasının gerekçeleri belirtilmiştir. Bu sosyal ağlar sisteminde, insan ilişkileri topluluk sosyolojisi çerçevesinde açıklanmıştır. İnternet’te iletişim konusunda yapılan çalışmalarda, sosyal ağ analizi yönteminin kullanılması ile sanal topluluk algısı hakkındaki tartışmalar ve araştırmalar değerlendirilmiştir. Sosyal ağ analizinin kendine özgü anlam çerçevesinde, İnternet ortamında insan ilişkileri ve sosyal bağlar konularına odaklanılmıştır.

Sonuç olarak ise tüm bu bilgiler ve araştırmalar ışığında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İnsan İlişkileri, İnternet, Sosyal Ağ Analizi, Online Topluluk, Kişisel Topluluk Ağları.

ABSTRACT

Yazar : Ayşe Şeyda İĞREK
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 125
Mezuniyet Tarihi : 26 / 08 /2009
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fügen BERKAY

EMERGENCE OF A NEW SOCIAL NETWORK:

THE EFFECTS OF THE INTERNET ON PERSONAL RELATIONSHIPS

With Internet being a fairly new phenomenon, there exist very limited resources and theoretical information and researches about it yet. Inside the range of sociological disciplines, on communication in the Internet media, there is no such capable research based on its affects on personal relationships and social interaction in Turkey. This study tries to focus on Internet as a social network system and interprets the relationships on this media in manners of community sociology and contains different point of views to these relationships. The theoretical and empirical studies about the subject are arranged in a comparative method. With the guidance of these findings looking into personal relationships is aimed under the constitution of the Internet, as the networks of networks, which is not only connecting computers also the people.

In the first section, the technological developments that led the rise of the Internet under the titles of telecommunication, microelectronics, computers and network systems are referred and subsequently the progress of Internet around the globe and in Turkey is instructed. The rates of Internet usage is expressed with statistical data from surveys and researches around the World and within Turkey.

The second section explores the social role of electronic communication techniques and their affects on personal relationships. The projections of the technological evolution throughout the human history on social life are enlightened. In this context, researches on the social involvements and interactions in the Internet as a new communication media are analyzed.

The third is about the necessities of the Internet to be discussed as a social network. In this social networks system, personal relationships are defined in the meanings of the community sociology. The usage of social network analysis method on the arguments and the studies on the perception of virtual community about the researches on communication via Internet is recovered. The subjects of personal relationships and social tie in the Internet media are focused on, under the distinctive concept of social network analysis.

Consequently, a general overview under the circumstances of all these information and researches is interpreted and concluded.

Keywords: Personal Relationships, Internet, Online Community, Personal Community Networks.

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışma prensiplerime her zaman saygıyla yaklaşmış olan ve tezimin en zor dönemlerinde beni motive eden tez danışmanım Prof.Dr. Fügen BERKAY' a teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım. Literatür taramalarımnda yardımcı olarak değerli vaktini bana ayıran Yard. Doç. Dr. Bedri MERMUTLU' ya teşekkürü bir borç bilirim.

Oda arkadaşım ve dert ortağım Araş. Gör. Ayşe YILDIZ' a en zor anlarımda ve en tatlı günlerimde yanımda olduğu ve bana inandığı için teşekkür ederim. Her türlü sorunlarımı ve sorularımı bıkmadan dinleyen ve yardım elini uzatan Neslihan ŞEN' e teşekkür ederim. Tezimin oluşması sürecince bana güvenen ve destekleyen Melahat CAN'a, Araş. Gör. Yıldız ÖZKILIÇ'a, Öğr.Gör. Elvan ERTÜRK'e, Yard. Doç. Dr. Gülay DİRİK'e ve diğer araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kaynak araştırmalarımda her türlü kolaylığı sağlayan ve imkanlarını kullanan can dostum Tijen GENÇARSLAN'a ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim. Tez çalışmalarımna yardımcı olabilmek için yer ve zaman tanımayan arkadaşlarım Zeynep ERİŞKİN KAYA'ya ve Arzu ÜNLÜ'ye teşekkür ederim.

Benim "Ben" Olmamı Sağlayan Ve Benim İçin Hiçbir Fedakarlıktan Kaçınmayan Değerli Aileme Her Zaman Ve Her Koşulda Yanımda Olduklarını Hissettirdikleri İçin Gönülden Teşekkür Ederim. Tez Maratonum Boyunca Ruh Sağlığımı Korumamı Sağlayan Ve Geceli Gündüzlü Çalışmalarımda Beni Yalnız Bırakmayan, Neşe Kaynaklarım Olan Sevgili Eşim Fatih İğrek Ve Biricik Kardeşlerim Şüca Ve Deniz Özdinler'e Teşekkürler Ve Kucak Dolusu Sevgiler.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar	VIII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

ELEKTRONİK VE ENFORMASYON DEVRİMİ

1 ELEKTRONİK TEMELLİ ENFORMASYON TEKNOLOJİLERİ TARİHİ.....	8
1.1 Telekomünikasyon	9
1.2 Mikroelektronik	9
1.3 Bilgisayar.....	12
2 İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNİN TARİHÇESİ	14
2.1 Ağ Teknolojileri	14
2.2 İnternet'in Ortaya Çıkışı.....	16
2.2.1 Dünya'da İnternet'in Gelişimi	18
2.3 İnternet'in Kitlesele Bir İletişim Aracına Dönüşümü	22
2.3.1 Türkiye'de Bilişim Altyapısının Tarihçesi	25
3 İNTERNET KULLANIMI İLE İLGİLİ İSTATİSTİKLER	28
3.1 Dünyada İnternet Kullanımı İle İlgili İstatistikler	29
3.2 Türkiye'de İnternet Kullanım Oranları	35

II. BÖLÜM

ELEKTRONİK İLETİŞİM VE TOPLUMSAL BAĞLAM

1 TEKNOLOJİK TARİHSEL DEĞİŞİM VE TOPLUM	41
2 ELEKTRONİK MEDYA DÜNYASINA TEORİK YAKLAŞIMLAR	45
3 İNTERNET ORTAMINDA İNSAN İLİŞKİLERİ VE SOSYAL ETKİLEŞİM	46
3.1 Sosyal Hayatta İnternet'in Rolü	47
3.2 İnternet'in Sosyal İlişkilerin Gelişimi Ve Oluşumuna Etkileri	49
3.3 İnternet Ve Sosyal Etkileşim	56
4 TELEVİZYON VE İNTERNET'İN SOSYALLEŞME SÜRECİNE ETKİ DERECELERİ.....	61
5 ELEKTRONİK POSTA VE TELEFONUN İNSAN İLİŞKİLERİ SÜRECİNE ETKİ DERECELERİ.....	63

6	TÜRKİYE’DE İNTERNET KULLANIM AMAÇLARI	66
---	---	----

III BÖLÜM

SOSYAL AĞ OLARAK İNTERNET

1	TOPLULUK VE SANALLIK	74
2	TOPLULUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA TEKNOLOJİK DEĞİŞİM.....	75
3	SOSYOLOJİ LİTERATÜRÜNDE TOPLULUK VE SANAL TOPLULUK.....	80
3.1	Topluluk Algısı.....	83
3.2	Sanal Dünyada “Topluluk”, “Ağ” Ve “Grup” Tartışmaları	87
3.2.1	Sanal Topluluk Algısı	89
4	SOSYAL AĞ ANALİZİ	94
5	BİR SOSYAL AĞLAR SİSTEMİ OLARAK BİLGİSAYAR AĞLARI	97
5.1	Online Ve Offline Topluluk Ağları	99
5.2	Yeni Bir Topluluk Biçimi: Kişisel Topluluk Ağları.....	102
	SONUÇ.....	106
	KAYNAKLAR	110
	EK: BİLİŞİM TERİMLERİ.....	119
	ÖZGEÇMİŞ	125

TABLÖLAR

	Sayfa
Tablo 1 : En Yüksek İnternet Kullanıcı Sayısına Sahip İlk 20 Ülke	29
Tablo 2 : En Yüksek İnternet Kullanıcı Sayısına Sahip İlk 20 Ülke	30
Tablo 3 : 53 Avrupa Ülkesi İçin İnternet Kullanıcı Sayısı Ve İstatistikleri	32
Tablo 4 : Avrupa'da İnternet'e Erişim	33
Tablo 5 : Avrupa'da En Yüksek İnternet Kullanıcı Sayısına Sahip İlk 10 Ülke	34
Tablo 6 : Avrupa'da İnternet Kullanıcıları Mart 2009	35
Tablo 7 : Bilgisayar Ve İnternet Kullanımı İle İlgili Temel Göstergeler 2007-2008	36
Tablo 8 : En Son Kullanım Zamanına Göre Bireylerin Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Oranları (%)	37
Tablo 9 : Ocak - Mart 2008 Ayları İçinde 16-74 Yaş Grubu Bireylerin, Eğitim Ve Anket Uygulama Dönemindeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Oranları (%)	38
Tablo 10 : Nisan - Haziran 2004 Ayları İçinde 16-74 Yaş Grubu Bireylerin, Eğitim Ve Anket Uygulama Dönemindeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Oranları (%)	67
Tablo 11 : Nisan - Haziran 2006 Ayları İçinde 16-74 Yaş Grubu Bireylerin, Eğitim Ve Anket Uygulama Dönemindeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Oranları (%)	68
Tablo 12 : Nisan - Haziran 2007 Ayları İçinde 16-74 Yaş Grubu Bireylerin, Eğitim Ve Anket Uygulama Dönemindeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Oranları (%)	69
Tablo 13 : Ocak - Mart 2008 Ayları İçinde 16-74 Yaş Grubu Bireylerin, Eğitim Ve Anket Uygulama Dönemindeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Oranları (%)	71
Tablo 14 : Yıllık Toplam İletişimde Toplam E-Posta Kullanımı	101

GİRİŞ

İnternet ortaya çıktığında, olağanüstü bir oluşum olarak değerlendirilmiştir. Dünyanın dönüşümü için bir mucize olarak görülen bu oluşum, insanlık tarihinde daha önce hiç görülmemiş boyutta ve formatlarda iletişim kurulmasını sağlarken, çok seri bir biçimde gündelik hayattaki yerini almıştır. Ağların ağı olarak nitelenen, İnternet, dünya çapında tüm elektronik ağların birbirine bağlanması ile oluşmakta ve dünya vatandaşlarının, daha önce hiçbir medyanın gerçekleştirmediği şekilde etkileşim içerisinde olmasını sağlamaktadır. Sosyal bilimciler, teknoloji uzmanları, akademisyenler İnternet'in toplumsal dönüşümü nasıl etkileyeceği ve hatta toplumun yeniden şekillenmesinin ne yönde olacağı konusunda tartışmaktadırlar. Yer ve zaman sınırlılığını ortadan kaldıran bu iletişim teknolojisi, diğer geleneksel iletişim modelleri ile karşılaştırıldığında yegane olma niteliğine sahiptir. İnternet, sadece bilgisayarları birbirine bağlamakla kalmamakta aynı zamanda insanları da bu ortamda bir araya getirerek sosyal bir ağ olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada, sosyal ağ olan İnternet'in, sosyal ilişkiler ve sosyal etkileşim açısından insanların hayatlarındaki rolüne odaklanılmıştır.

İlk dönemlerinde İnternet, telgraf, demiryolu, telefon, otomobil ve uçak gibi ulaşım ve iletişim teknolojilerinin bir uzantısı olarak görülmüştür. Ancak ticarileşme ve resmi düzenlemelerin yapılması taleplerinden sonra, İnternet'in etkisi hızla ve her geçen gün daha da artarak devam etmiştir. Bu dönemde, İnternet hakkında ancak teorik çalışmalar yapılabilmiş ve İnternet'in etkileri ile ilgili ilk analizler gerçekleştirilmiştir. Bir tarafta, İnternet'i tüm sorunları çözebilecek muhteşem bir oluşum olarak değerlendiren tekno-optimistler, yeni fırsatlar sunan bu teknolojiyi heyecanla karşılamışken, insanoğlu ve teknoloji arasındaki kutuplaşma eğilimi, İnternet konusundaki tartışmalar da yerini almıştır. İnternet'in toplumlar tarafından özümseme sorununa dikkat çeken tekno-septikler veya tekno-pesimistler, kişiler arası ilişkilerin zayıflayacağı ve kişiler arası bağların yok olacağı ile ilgili endişelerini dile getirmişlerdir. Bu yaklaşımların tersine, gündelik hayatta kullanımı ile İnternet'in

sunduğu farklı iletişim modelleri sayesinde, insanların daha fazla görüşme ve haberleşme imkanı bulduğunu savunan görüşler de vardır.

19. yüzyılın ikinci yarısından beri dünya, matbaa, telgraf, radyo ve televizyon gibi birçok yeni ve farklı devrim niteliği taşıyan iletişim teknolojilerine tanık olmuştur. Yakın geçmişte fiber optik, mikroçip, uydu yayını ve selüler haberleşme teknolojisi, iletişim teknolojisinde ve sosyal yaşamlarda can alıcı rol üstlenmiştir. Fiber optik kablolar daha önce kullanılan iletişim malzemelerine göre uzun mesafelerde çok daha hızlı ve yüksek değerlerde veri iletişiminin yapılabilmesini mümkün kılmıştır. 20. yy.ın son yirmi yılında çip teknolojisi çok gelişmiştir ve bu sayede mikro bilgisayarlar günlük hayata girmiştir. Böylece bilgisayarlar giderek küçülüp portatifleşmiş ve ağlar halinde işleme eğilimleri sayesinde, insanlar için elektronik bir ağ içerisine dâhil olma imkanı sunmuştur. Bu ağların oluşumu ile ağ içerisinde bilgi işlem gücünün paylaşılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Eş zamanlı bilgi edinme, kurumlar ve bireyler arasında bir koşul olmuş, yani sadece teknolojik sistemler değil, toplumsal ve örgütsel iletişim de yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Uydu teknolojisindeki gelişmelerle beslenen bu oluşumlar, bugün insanların aynı anda dünya çapında küresel haberlere ulaşmasına olanak vermiş ve görsel iletişimin günlük hayatın bir parçası olmasını sağlamıştır. Selüler haberleşme teknolojisinin gelişimi ise tüm bu iletişim imkanlarının sunduğu olanakların mobilize olmasını ve dünyanın neresinde olunursa olunsun, aynı ağ içerisinde iletişim kurulmasını ve bilgi paylaşımını olanaklı hale getirmiştir. Ancak bu iletişim devriminin can damarını İnternet oluşturmaktadır.

Endüstri Devrimi sonrası dönemin çok iyi bilinen etkilerinden biri olan bir arada yaşayan insanların giderek birbirinden uzak yerleşim alanlarına dağılması çok daha geniş ölçekli bir iletişim ağı ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Endüstri devrimiyle birlikte insanlar çok farklı coğrafi bölgelerde yaşamaya başlamışlardır. Elbette bu durum iletişim ve haberleşme teknolojilerinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Askeri teknolojiler ve bilimin işbirliği, ticari ve teknolojik gelişmeler; globalleşen dev şirketler ve onların iş ağları, istihbarat teşkilatlarının sınırsızlaşan talep ve çalışmaları da İnternet'in ortaya çıkışını ve gelişimini tetikleyen ana sebeplerin başında gelmektedir. 1970'lerin başında gözlemlenen bu gelişimin köklerinde çok önemli bir kurum göze çarpmaktadır: ABD savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu (ARPA).

Bilindiği gibi 1957’de Sputnik’i Dünya yörüngesine yerleştiren SSCB, ABD’ye büyük bir korku yaşatmıştır ve SSCB’nin bu hamlesi küresel telekomünikasyonun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İnternetin oluşumu ve gelişimi yaklaşık olarak otuz yılı kapsayan bir dönemden oluşmaktadır. ARPANET ilk aşamalarda birbirlerinden uzakta bulunan bilgisayarları birbirlerine bağlamış ve bunları donanımsal açıdan birleştirerek, daha yüksek kapasitede ve performansta çalışmalarını sağlayarak zaman ve hız kazanmayı hedeflemiştir. Bu gelişmeler, Amerikan Savunma Bakanlığı’ndan başlayarak, ABD’nin önemli üniversiteleri olan MIT, UCLA, Stanford, Berkeley; Palo Alto Laboratuvarları, AT&T’nin Bell Laboratuvarları gibi araştırma enstitü ve vakıfları kendilerinden sonraki döneme çok önemli izler bırakmışlar ve bu dönemi izleyen çağa yön vermişlerdir.

İnternet’in gündelik hayata girişiyle birlikte, insanlar uzun mesafelerden bile aile, arkadaşlık, meslektaşlık ilişkilerini sürdürme imkanlarına sahip olmuşlardır. Kuşkusuz günümüzde bu ilişkiler elli yıl öncesi gibi yerel merkezli olmaktan çok uzaktır. Dolayısıyla, 20. yüzyıl, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişimine ve yoğun kullanımına tanık olmuştur. Bu ilerlemeler ve İnternet’in hızla yaygınlaşması, sosyal bilimcilere yeni malzemeler vermiş ve yeni teknolojilerin sosyal etkileri konusunda ampirik çalışmalar yapılmasına ön ayak olmuştur. İnternet iletişim teknolojileri arasında yerini almadan önce birey-birey iletişimini sağlayan telefon, telgraf gibi iletişim araçları ve bir grup elit kesimin kitlelere yayın yaptığı radyo ve televizyon gibi iletişim teknolojileri bulunmaktaydı. İşte bu noktada İnternetin, iletişim teknolojilerine çok farklı bir boyutta ve çok yaygın farklı türlerde iletişim olanağı sağlaması hayati önem taşımaktadır. İnternet, merkezi yapının tam tersine, periferik bir ortam sunmaktadır. Ayrıca hiyerarşik yapıdan uzak, insanların birbirleriyle simetrik ve eşit bir şekilde iletişim kurmasına imkan vermektedir. İşte bu niteliklerinden dolayı İnternet gündelik hayata çok hızlı bir şekilde nüfuz etmiştir ve her geçen gün daha fazla yayılmaktadır.

Sosyal yaşamda İnternet medyasının belirmesi, elbette sosyal bilimler açısından birçok soru işareti oluşturmaktadır. Bu bağlamda, internetin sosyal ilişkilere ve sosyal etkileşime etkileri ile ilgili görüşler iki genel kategoriye ayrılmaktadır. İlk görüş,

İnternet teknolojisinin yaygınlaşması ile birlikte insanların vakitlerini online ortamda daha fazla harcayacaklarını ve offline hayatla ilişkilerini kesebileceğini böylece toplumsal soyutlanma parçalanmada artış olacağından kaygılanmaktadır. Diğer görüş ise, online hayatın yüz yüze ilişkileri ve de, online olarak ilişkileri desteklediğini ve arttırdığını öne sürerek yepyeni bir iletişim biçiminin gelmekte olduğunu müjdelemektedir. Online etkileşimin olumlu olduğunu savunan sosyal bilimciler, İnternet'in insanlar arasındaki sosyal bağları zenginleştirdiğini savunmaktadırlar. Castells (2002) internet ortamındaki insan ilişkileri ve sosyal etkileşim konusundaki bu tartışmanın üç sınırlılığından bahsetmektedir. İlki internetin geniş çaplı yayılımının olmasına karşın sadece birkaç araştırma üzerinden fikir yürütülmesi, ikinci sınırlılık ise, "doğru İnternet kullanımı" ölçütlerine uyacak bir şablonun henüz olmadığı ve son olarak da, yapılan anket veya araştırmalarda basite indirgenen ve yanıltıcı soruların bulunmasıdır.

Telgraf ile başlayan ve günümüzde İnternet ağının tüm dünyayı sarmasıyla devam etmekte olan iletişim teknolojisi tarihi, insanoğlunun toplumsal tarihi boyunca çok önemli dönüm noktalarına işaret etmektedir. Demiryolları ve otomobiller ile başlayan ulaşım teknolojileri sayesinde dünyanın her yerine ve kısa zamanda gitmek mümkün olurken, bunun bir yandan da okul arkadaşları, akrabalık ilişkileri, komşuluk gibi sosyal ilişkileri zayıflattığı öne sürülmüştür. 20. yy. boyunca bireysellik ve topluluğun çözülüşü gibi konular sosyal bilimcileri meşgul etmiştir. Teknolojinin, sosyal alanda böyle hızlı bir değişime sebep olması beklenmemiştir. Bu gelişmeleri izleyen II. Dünya Savaşı ve tüm bu sosyal değişimler, bireyselleşme ve yalnızlık kavramları hararetli tartışmalara sebep olmuştur. Ulaşım ve iletişim teknolojileri, yer ve zamanı yeniden tanımlamışlar ve bu ilerlemeler yeni entelektüel anlatımların oluşmasına ön ayak olmuştur.

Ancak 2000 yılına gelindiğinde internet araştırmacıları uluslararası yıllık toplantılar düzenlemeye başlamışlar ve bu sayede İnternet ile ilgili yapılan araştırmalar disiplinler arası nitelik kazanmış ve daha gelişmiş yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde dijital uçurum konusunda yoğun olarak çalışılmış, sosyal sermaye, sosyal eşitsizlik gibi konular da internet çalışmaları arasına girmiştir. Bir diğer can alıcı konu ise, yüzyıl öncesine dayanan ve Tönnies tarafından ortaya atılan topluluğun çözülüşü ve

kitle iletişiminin en yoğun çalışılan konusu olan televizyondan sonra İnternet'in etkilerinin ne yönde olacağıdır.

Sosyologlar topluluk kavramını defalarca tanımlamışlardır. İlk olarak toplulukları, büyüklük ve yer gibi fiziksel özelliklerle ve onları çevreleyen sınırlarla tanımlamışlardır. Daha sonraki yıllarda, kentleşme ile birlikte, insanlar evden işe mekik dokumaya başlamışlar. Bu koşullarda, bir yerden bir yere sürekli yer değiştiren kent insanının, içinde bulunduğu topluluğun belirleyici, tanımlayıcı ve ölçmeye yardımcı olan fiziksel karakteristik özelliklerini araştırmak, bir sorun oluşturmaya başlamıştır. Üstelik ulaşım teknolojilerinin gelişimi ve ucuzlamasıyla birlikte, insanlar birden fazla topluluğa ait olmaya başlamışlardır. Bu noktada, insanların ve grupların birbirleri ile ilişkilerini incelemek amacıyla yeni bir teknik bulunmuştur: sosyal ağ analizi. Böylelikle, insanlar arası ilişkileri tanımlamak ve grup içindeki iletişimi betimlemek mümkün olmuştur. Günümüzde, gözlemlenebilir kuvvetli ihtiyaçların karşılanması için gelişen ilişkiler, topluluğun varlığına potansiyel oluşturmaktadır. Sosyologlar, bu ilişkilerin kuvvetini ağ analizi gibi gelişmiş teknikler kullanarak saptayabilmekte ve şemalar oluşturabilmektedir. Coğrafi temelli topluluklara göre erken bir aşamada olsa da, online topluluklar için de aynı tekniklerin uygulanabilir olması önemlidir.

Sosyologlar, İnternet henüz ortaya çıkmadan önce, topluluğun yok oluşu ya da çözülüşü hakkında endişe etmişlerdir. Bürokratikleşme, endüstrileşme, kentleşme ve kapitalizm gibi teknolojik değişimlerle şekillenen oluşumların topluluğu nasıl etkilediği ağırlıklı olarak çalışılmıştır. Bu değişimler ile topluluğun yok olduğu, kitle toplumundan uzakta köylerde ve geleneksel dayanışma grupları içerisinde varlığını koruyabildiği öne sürülmektedir. Son zamanlarda sosyologlar, fiziksel çevre ve akrabalık bağlarının, insanların genel topluluk ağlarının sadece bir kısmı olduğunu bulmuşlardır. Çünkü iletişim ve ulaşım teknolojisi artık öylesine gelişmiştir ki bunda İnternet'in rolü çok büyüktür, insanlar ne kadar uzak mesafeler arasında olsa da bilgi alış verişi yapılabilen, yani iletişim kurabilmektedirler. Ancak bu etkileşim, McLuhan'ın (2001) öngöründe bulunduğu gibi, dünyanın "global köy" oluşumuna gitmesinden mi kaynaklanmaktadır? Yoksa topluluğun sosyal ağ temelli tanımlanması gerektiğinin mi göstergesidir? İnternet ortamında bilgi alış verişi diğer medyalardan çok farklıdır. Bu anlamda, çok daha hızlı ve küresel çapta iletişim, İnternet sayesinde

mümkündür. Günümüze kadar hiçbir teknoloji metin, ses, görsel materyal ve video gibi farklı formatlarda bilgiyi tek bir ortamdan sunmamıştır. İşte, tüm bu olanakları bünyesinde toplayan eşi benzeri görülmemiş ortamda, insan ilişkileri ve sosyal etkileşim nasıl bir yönde ilerleyecektir? Veya bilgisayar aracılığı ile kurulan ilişkiler, yüz yüze kurulan iletişimin yerini alacak mıdır?

I. BÖLÜM

ELEKTRONİK VE ENFORMASYON DEVİRİMİ

*“İnternet’in gelişimiyle...ateşin keşfedilmesinden bu yana biçim
değiştiren teknolojik olayın tam ortasındayız”
(Barlow 1995)*

1 ELEKTRONİK TEMELLİ ENFORMASYON TEKNOLOJİLERİ TARİHİ

İletişimin altın yılları olarak nitelendirilebilecek 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan yıllarda dünya; matbaa, telgraf, radyo ve televizyon gibi birçok yeni ve farklı devrim niteliğindeki iletişim teknolojilerine ve bunların artan kullanımı ile yeniden yapılanan sosyal değişimlere tanık olmuştur. Yakın geçmişte fiber optik, uydu yayını, selüler iletişim teknolojisi ve mikroçiplerin gelişimi teknolojiye ve sosyal hayatımızda can alıcı rol üstlenmiş; fiber optik kablolar daha önce kullanılan iletişim malzemelerine göre uzun mesafelerde çok daha hızlı ve yüksek değerlerde veri iletişiminin yapılabilmesini mümkün kılmıştır. Bu iletişim çılgınlığı elbette ki hem sosyal, hem insan ilişkilerini; dünya ticari ve politik güçlerinin yönetim şekillerini kısaca küreselleşmeyi direkt etkileyerek yeni yönere sokmuştur. Yeni bir tanım olarak sosyal hayata katılan “interaktifleşme”, her alanda avantajları ve elbet dezavantajları ile kabul edilen bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. Dünya, ünlü pop-art sanatçısı Andy Warhol’un 1968 yılında söylediği meşhur sözü olarak bilinen herkesin bir gün 15 dakikalığına¹ meşhur olacağı öngörüsüne doğru giden bir iletişim evrimi içerisinde ve işte bu 19.yy’ın son 20 yılındaki keşifler ve gelişmeler ile bu gidişat hız ve temel kazanmıştır. Elbette iletişim devrimini tetikleyen birçok gerçek sebep ve talep mevcuttur, bunların en önemlilerinden biri Endüstri Devrimi sonrası dönemin çok iyi bilinen etkilerinden olan, bir arada yaşayan insanların giderek birbirinden uzak yerleşim alanlarına dağılması ve çok daha geniş ölçekli bir iletişim ağı ihtiyacını da beraberinde getirmesidir. Endüstri devrimiyle birlikte insanlar çok farklı coğrafi bölgelerde yaşamaya başlamışlardır. Elbette bu durum iletişim ve haberleşme teknolojilerinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. İnsanlar uzun mesafelerden bile aile, arkadaşlık, meslektaşlık ilişkilerini sürdürme imkânlarına ihtiyaç duymuş ve bu kıstaslar günlük hayatın vazgeçilmezlerinden olmuşlardır.

Bu noktada, Castells (2008) mikro mühendislik alanındaki gelişmelerin elektronik ve enformasyon teknolojilerinde ne kadar etkili olduğunu ve ne kadar büyük

¹ İlk kez 1968’de Stockholm, İsveç’te gerçekleştirdiği bir serginin katalogunda basılmıştır.

değişmeleri beraberinde getirdiğini üç ana başlık altında toplayarak açıklamaktadır: Telekomünikasyon, Mikroelektronik ve Bilgisayar.

1.1 Telekomünikasyon

İletişim teknolojisinin 19. yüzyıldan bu yana tarihsel gelişimine baktığımızda devrim niteliğinde olan buluşlar olarak, 1836 yılında patenti Cooke ve Wheatstone tarafından alınan, 1840 yılında Samuel Morse tarafından geliştirilen ve kullanımı yaygınlaşan telgrafın icadı; ve ardından 1876 yılında Graham Bell'in telefonu icat etmesi ile insanlar arasında kolay ve anlık iletişim imkanı doğması görülmektedir. Telgraf, bugünün elektronik teknolojisinin özünde yatan binary (1 ve 0'lar) mantığını taşımakta, telefon haberleşmesi ise aktüel İnternet bağlantılarının omuriliğini teşkil etmektedir. (Bunların ışığında 1898'de Guglielmo Marconi'nin buluşu, radyonun sahneye çıkması ve televizyonun 1930'ların sonunda ilk defa İngiltere'de ticari olarak kullanılmaya başlanması, uydu teknolojisindeki gelişmelerle beslenerek, bugün insanların aynı anda dünya çapında küresel haberlere ulaşmasını sağlaması ile görsel iletişimin günlük hayatın bir parçası oluşu yaşanmıştır.) Optik elektronikler, fiber bağlantı teknikleri ve malzemeleri ile bilgisayar alanındaki köklü ilerlemeler İnternet'in temelini hazırlamıştır. 1858 yılında tasarlanan ilk transatlantik kablo, koruyucu bir kılıf içindeki bakır kablonun veya optik fiberin oluşturduğu veri iletim ortamından ibarettir. Bu kablo, takip eden 10 yıl boyunca yaşanan gelişmeler ve eklemeler ile Atlantik'in öbür yakasıyla haberleşmeye olanak sağlayan bir sistemdir (Castells 2008).

1.2 Mikroelektronik

İletişim altyapısında en önemli yeri tutan elektronik alanındaki büyük teknolojik atılımlar önemli ölçüde, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında gerçekleşmiştir. İlk programlanabilir bilgisayarın ve 20. yüzyıldaki enformasyon teknolojisi devriminin özündeki mikro elektroniğin kaynağı olan transistörün ortaya çıkışı elektronik keşiflere yön veren büyük icatlar olmuşlardır. Transistör, yarı iletken malzemedan yapılmış bir elektronik devre elemanıdır ve elektronik cihazların temel yapı taşlarından. Günlük hayatta kullanılan elektronik cihazlarda birkaç taneden birkaç milyara varan sayıda transistör bulunabilir. Intel'in resmi sitesinde bildirdiği üzere, 2009 yılında piyasaya

sürmeyi planladığı 32 nanometre boyutunda son teknoloji ürünü bellek yongalarında 1,9 milyar adet transistör bulunabilmektedir (Intel Corporation 2008).

Birbiriyle yakından bağlantılı üç temel teknolojik alanda: Mikro elektronik, Bilgisayar ve Telekomünikasyon alanlarında elektroniğe dayalı teknolojilerin tarihini oluşturan yenilik aşamalarının izlerini sürerek transistör ve sonrasında yaşanan İletişim Evrimi daha net bir şekilde analiz edilebilir. 1947'de New Jersey, Murray Hill'de bulunan Bell Laboratuvarları'nda üç fizikçinin Bardeen, Brattain, Shockley'nin icat etmiş olduğu Nobel ödüllü transistor, elektrik akımının kesinti ve genişlemeden oluşan ikili modda daha hızlı işlenmesini, böylece makineler arasında ve makinelerle iletişimin şifresinin ve mantığının kodlanmasını sağlamıştır. Halk dilinde bu aygıtlar çip olarak bilinmektedir (gerçekte çipler milyonlarca transistörden oluşan karışık devrelerdir). Transistörün yaygınlık kazanmasında ilk adım Shockley'nin icadı geliştirerek 1951'de bağlantı transistorunu icat etmesiyle atılmıştır. Bağlantı transistörünün üretimi ve yaygın olarak kullanımı, yeni imalat teknolojilerine uygun bir malzemenin kullanımını gerektiriyordu. Bu amaçla işlenen ve geliştirilen hammadde olan "Silikon"a geçiş, yani yeni bir devrimi kumun üzerine inşa etmek olarak adlandırılabilir bir dönem, 1954'te Texas Instruments (Dallas) tarafından başlatılmıştır (Bodanis 2005). Bu, 1953'te Bell Laboratuvarları'ndan bir başka önde gelen bilim adamı Gordon Teal'in transferi sayesinde kolaylaşan bir gelişmedir. Ancak mikro-elektronikte belirleyici adım 1957'de, Texas Instruments mühendislerinden Jack Kilby, ki kendisi icadın patent sahibidir, ile Fairchild'ın kurucularından biri olan Bob Noyce'un ortak icadı olan "Entegre Devre" (IC / Integrated Circuit: ufak bir silikon parçasına yerleştirilmiş çok kısımlı elektronik devre) ile atılmıştır. Böylece düzlemsel işlemeyi kullanarak entegre (bütünleşik) devreleri ilk imal eden Noyce olmuştur. Bu teknolojik bir patlamayı tetikler ve yalnızca üç yıl içinde, 1959 ile 1962 arasında yarı iletkenlerin fiyatları % 65 gerileme eğilimi gösterir, akabinde on yıl içinde de üretim 20 kat artar. İmalat teknolojisi geliştikçe, bilgisayarların daha hızlı, daha güçlü mikro-elektronik aygıtlar kullanması daha iyi yonga tasarımına katkıda buldukça, bir entegre devrenin 1962'de 50 dolar olan ortalama fiyatı, 1971'de 1 dolara düşmüştür. Mikro elektroniğin bütün makinelere yayılması yönündeki dev adım 1971'de Silikon Vadisi'nden, Intel mühendislerinden Ted Hoff'un mikroişlemciyi, yani çipe yerleştirilmiş bilgisayarı icat etmesiyle atılmıştır

(Castells 2008). Silikon Vadisi, Güney Kaliforniya'daki San Francisco vadisinin bir parçası olan San Jose vadisine verilen isimdir. Bu ismin sebebi ise bölgede yoğun olarak üretim ve geliştirme faaliyetinde bulunan silikon çip üreticileridir. İngilizce karşılığı Silicon Valley'dir (Rogers & Larsen 1984). Teknik detaylara bu tezde gereğinden fazla yer verilmesi uygun olmasa da, teknolojik değişimin hızını, çapını göstermek amaçlı olarak değişimin ölçümü şu şekilde incelenebilir: Çiplerin gücü, üç niteliğin bileşimiyle değerlendirilmektedir: Entegrasyon kapasiteleri; çipteki en küçük hattın eni mikron ile ölçülen entegrasyon kapasitesini gösterir (1 mikron = 1 milimetrenin binde biridir); bitlerle ölçülen hafıza kapasiteleri; binler (Kilobit), milyonlar (Megabit) olarak ifade edilir, ve mikroişlemcinin hızı megahertzle ölçülür. (Bodanis 2005)

1971'deki ilk mikroişlemci 6,5 mikronluk hatlardan oluşurken, 1984'te 4 mikrona ulaşılmış, 1987'de ise 1 mikrona gelinmiştir. 1995'te ise Intel Pentium 0.35 mikron boyutunda bir çip imal etmiş; 1999'da 0.25 mikrona ulaşılmıştır. 1971'de raptiye büyüklüğünde bir çipte 2 bin 300 transistör yer alırken, 1993'te aynı büyüklükte bir çipte 35 milyon transistör bulunuyordu. DRAM (dinamik rastgele erişim hafızası) olarak ifade edilen hafıza kapasitesi, 1971'de 1.024 bit, 1980'de 64.000 bit, 1987'de 1.024.000 bit, 1993'te 16.384.000 bit, 1999'da 256.000.000 bite ulaşmıştır. Hız açısından değerlendirildiğinde, 1990'ların ortalarında 64 bitlik mikroişlemciler Intel'in 1972'deki ilk çipinden 550 kat daha hızlıydı. Mikro işlem birimleri (MPU) her 18 ayda bir ikiye katlanmaktaydı. 2002'de DRAM kapasitesi (1024 mega bit) ve mikroişlemci hızı (1993'te 150 megahertzken, 2002'de 500 megahertz) açısından mikro elektronik teknolojisinin ivme kazanmaya devam etmektedir. Birçok mikro işlemcinin kullanıldığı paralel işlemcilikteki büyük gelişmelerle birlikte düşünüldüğünde mikro elektroniğin gücünü artırmayı sürdürdüğü, bilgisayar kapasitesini sürekli artırdığı halen gözlenmektedir. Dahası daha fazla minyatürleşme, daha fazla uzmanlaşma, giderek daha güçlü hale gelen çiplerin fiyatlarının ucuzlaması, onları, bulaşık makinelerinden mikrodalga fırınlara, otomobillere uzanan bir yelpazede gündelik hayatımızdaki bütün makinelere eklenip adapte olmalarıyla gerçekleşmektedir. 1990'larda bu makinelerin standart modellerinin elektronik aksamaları, çelik aksamlarından çok daha değerliydi. (Castells 2008).

1.3 Bilgisayar

Bilgisayarlar, fark edilişlerinin en yoğun yaşandığı dönem olması itibari ile eş zamanlı birçok icat gibi, bütün teknolojilerin anası olarak görülen İkinci Dünya Savaşı'nın bir ürünü olarak kabul edilmektedirler. IEEE² arşivlerinde belirtilen, 1943'te Britanya'da düşman şifrelerinin çözülmesinde kullanılan Colossus Mark 2; geliştiricisi Konrad Zuse'nin Virginia Tech Üniversitesi dijital veri bankasında bulunan biyografisinde belirtildiği üzere havacılık hesaplarına katkıda bulunması için 1941'de üretildiği belirtilen Alman Z serisi bilgisayarlar gibi savaşla ilgili aygıtları dışarıda tutulacak olursa, ilk bilgisayarın ancak 1943 yılında Pennsylvania Üniversitesinde geliştirilen 30 ton ağırlığındaki ve saniyede 5.000 işlem yapan ENIAC ((Electronic Numerical Integrator And Calculator / Elektronik Sayısal Birleştirici ve Hesap Makinesi) olduğu söylenilebilir (Goldstine, 1972). II. Dünya Savaşı'nda, müttefiklerin elektronik alanındaki gayretlerinin büyük bölümü MIT (Massachusetts Institute of Technology)'teki araştırma programlarında yoğunlaşmıştı. Hesap makinelerinin gücüne ilişkin ilk fiili deneme de ABD ordusunun kontrolü ve inisiyatifi ile Pennsylvania Üniversitesinde gerçekleştirilmiştir. Mauchly ile Eckert 1946'da ilk genel amaçlı bilgisayarı, ENIAC'ı da burada yapmışlardır. İlk elektronik bilgisayarın metal modüller üzerine inşa edildiğini, 70 bin resistörü, 18 bin radyo lambası olduğunu, bir spor salonunun alanını kapladığı kayıtlara geçmiştir. Elektrik tüketimi o kadar fazlaydı ki çalıştırıldığında Philadelphia eyaletinde ışıkların yanıp söndüğü gözlenmekte idi. Bu cihazın 1951'de aynı ekip (Mauchly ile Eckert) tarafından, zamanla bünyesine katılacakları Remington Rand şirketinin yürütücülüğü ile üretilen ilk ticari versiyonu UNI-VAC-1, 1950 ABD nüfus seçimlerinin işlenmesinde son derece başarılı olmuş ve birçok büyük şirketten üretim siparişi alarak bilgisayar tarihinin ticari açıdan başarı elde eden ilk ürünü olmuştur. Askeri ihalelerle de desteklenen, kısmen MIT'nin araştırmalarına dayanan ve şu an bile bilgisayar denince akla gelen ilk markalardan biri olan IBM firması ise bilgisayar çağı konusunda başlarda çok umutlu bir görüş içerisinde olmasa da, 1953'te 701 vakum tüp tipi transistörlere sahip ilk ürünü ile bu ticari yarışa dahil olmuştur. 1958'de Sperry Rand, ikinci kuşak bilgisayarı piyasaya çıkardığında,

² Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü - The Institute of Electrical and Electronics Engineers

IBM de hemen 7090 modeliyle onu izlemiştir. Fakat IBM gerçek anlamda, iş dünyasına yönelik makineler imal eden yeni şirketlerle (Sperry, Digital, Honeywell, Burroughs, NCR, vb.) kalabalıklaşan bilgisayar sanayisine ancak 1964'te çıkarmış olduğu 360/370 ana çerçeve bilgisayarıyla hakim oldu. Bilgisayar sektöründeki bu şirketlerin çoğu şu an ya can çekişmektedir ya da 1990'larda kaybolup gitmiştir(Castells 2008).

Mikroelektronik, "devrim içinde devrim" başlatarak bilgisayar teknolojisinin şu an aşına olduğumuz, her gün yenilenen yapısının temellerini atmıştır. 1971'de mikroişlemcinin geliştirilmesi, bir bilgisayarın çipe yerleştirilebilmesi, elektronik dünyasını, hatta bizzat dünyayı alt üst etti. New Mexico'nun Albuquerque kentinde MITS adında küçük bir hesap makinesi şirketi kurmuş olan mühendis Ed Roberts, 1975'te, küçük kızının Uzay Yolu dizisinde hayranı olduğu bir karakterin ismini taşıyan bir bilgisayar kutusu, Altair'i üretti. Cihaz, bir mikroişlemci etrafında küçük çaplı bir bilgisayar şeklinde yapılmıştı (Ceruzzi 2003). Gün itibari ile Enformasyon Çağı'nın kurucu efsanesi haline gelmiş, olağanüstü bir hikâyenin kahramanları olan Steve Wozniak ile Steve Jobs adlı okuldan atılmış iki gencin Silikon Vadisi'nde ebeveynlerinin evlerinin garajında yaptığı Apple Tin, sonrasında ticari açıdan başarılı ilk mikro bilgisayar olan Apple II'nin tasarımının temelinde Altair vardı. 1976'da üç ortakla ve 91 bin dolar sermayeyle kurulan Apple Computers, 1982'ye gelindiğinde 583 milyon dolarlık bir satış rakamına ulaşmış, bilgisayar gücünün yayılma çağı'nın öncüsü olmuştu. Elbette IBM o dönemki liderliğini bırakmamak niyeti ile önemli bir cevap verir ve 1981'de kendi mikro bilgisayar versiyonunu çıkarır ve ürüne Kişisel Bilgisayar (Personal Computer / PC), adı verilir. Bu isim daha sonra mikro bilgisayarların tanınan, markalaşan ismi haline gelecektir. Ancak IBM'in orijinal teknolojiyle değil de, başka kaynaklarca IBM için geliştirilen teknolojiye dayandığından PC'ler kopyalanmaya açıktı; kısa zaman içinde özellikle Asya'da kitlesel bir ölçekte gerçekleşecek bir gelişmeydi bu. Bu durum, IBM'in PC alanındaki üstünlüğünü kötü yönde etkilese de, Apple makinelerinin üstünlüğüne karşın IBM kopyalarının dünya çapında kullanımını yaygınlaştırarak, kavram olarak PC'nin dünyada bilgisayar kullanımında standartlaşmasını sağladı. Bu gelişme, Apple'ı çok da fazla üzmemiş aksine daha özel çalışmalara doğru yönlendirmişti. Bilgisayarların, sürümden kazanma mantığı ile üretilip satılmasına yönelik çalışmalardan uzaklaşarak her zaman biraz farklı, biraz

marjinal ve kesinlikle araştırma ve geliştirmeye çok önem veren bir firma olarak ilerlerler. 1984'te Xerox'un Palo Alto Araştırma Merkezi'nde geliştirerek piyasaya sürdükleri Macintosh ile ikonlara dayalı kullanıcı arayüz (user-interface) teknolojisiyle kullanıcı dostu bilgisayarlara doğru ilk adımı atmışlardır (Castells 2008).

2 İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNİN TARİHÇESİ

2.1 Ağ Teknolojileri

Enformasyon toplumu ve ağ toplumu tanımında teknolojik belirlenimciliğinin savunucuları olan Innis, McLuhan ve Bell'in kavramsal “yaratılarını” yeniden işlemektedir. Castells'in teknolojik paradigması 1970'li yıllarda Silikon Vadisi'nde keşfedilen enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki yenilikleri temel alır. Castells toplumsal değişimin dinamiğine, ekonomik yapının tarihsel ve küresel dönüşümlerine ve toplumsal katmanlaşmadaki, politika ile kültür alanlarındaki değişimlere bu teknolojilerin yol açtığını savunur. Ağ şeklinde örgütlenmiş şirketler finansal sermayenin artan küreselleşmesi, bilgi işçileri ile sanayi ve hizmet işçileri arasındaki yeni işbölümü de bu teknolojilerin yarattığı değişimlerdir. Bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan kültürel ve politik yeni yapılar ise sınıf mücadelesinin sona ermiş olması ve bu mücadeleyi esas alan devlet politikalarının çökmesiyle birlikte yeni toplumsal hareketlerin oluşmasına ve sanal gerçeklik kültürünün doğmasına yol açmıştır. Bu saptamalara dayanarak Castells, enformasyonel kapitalizm çağına, ağ toplumuna ve enformasyon çağına girmiş olduğumuzu savunur.

20. yy'ın son yirmi yılında çip teknolojisi çok gelişmiştir ve bu sayede mikro bilgisayarlar günlük hayata girmiştir. Bilgisayarlar giderek küçülüp portatifleşmiş ve ağlar halinde işleme eğilimindeydiler. Bu çok yönlülük, insanlar için elektronik bir ağ içerisine dâhil olup, bu ağ içerisinde bilgi işlem gücünün paylaşılması ihtiyacını doğurmuştur. Eş zamanlı bilgi edinimi, kurumlar ve bireyler arasında bir şart halini almış, yani sadece teknolojik sistemler değil, toplumsal ve örgütsel iletişim de yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Ağların oluşumu, ancak 1970'lere gelindiğinde telekomünikasyon ve bilgisayar ağları oluşumlarından sonra imkân bulmuştur. Mikro elektronikteki gelişmelerin bu oluşumlardaki katkısı da, elbette yadsınamaz ölçüde

olmuştur. Telekomünikasyondaki alt yapısal kalite ve hıza bağlı gelişmeler de diğer teknolojik gelişmelere paralel olarak ilerlemekteydiler. Ağların gelişiminde büyük rol oynayan “anahtar (switch)” teknolojisinin ilk prototipi olan ESS-1, 1969’da Bell Laboratuvarları’ı tarafından geliştirilip, piyasaya sürülmüştür. Bell Laboratuvarları’nın günümüzdeki sahibi konumundaki şirket Alcatel-Lucent’in resmi sitesinde yer alan tarihçede verilen bilgilere göre paket anahtarlama ağı (Packet Switching Networks) olarak adlandırılan bu sistem daha ileride de göreceğimiz üzere İnternet üzerinde verinin transferinin paketler halinde yapılmasına olanak vermektedir. İlk olarak askeri kullanım amacı ile ortaya atılmıştır. Ağ dâhilinde bilgi transferinde azami güvenlik sağlamak için düşünülmüştür. Verinin çok küçük paketlere bölünerek tek bir hedefe doğru farklı yollardan gönderilmesini amaçlamaktadır. Paket, İnternet veya herhangi bir paket anahtarlama ağı üzerinde, bir kaynak ve bir hedef arasında gidip gelen veri birimine verilen addır. Bu paketler her biri ayrı ayrı numaralanırlar ve her biri hedef İnternet adresi içerir. Hepsi ağ üzerinde farklı yollardan gider, hedefe vardıklarında tekrar birleştirilip ana veri dosyası oluşturulur. Mesajların iletimini ve istenmeyen kaynaklarca dinlenmesini zorlaştırırlar. Birden çok güzergâhın varlığı, birinin çökmesi halinde diğerinin kullanılmasını mümkün kılacaktır. Ayrıca, söz konusu ağlar büyük çaplı bir saldırıya karşı da dayanabilecek kapasitededir. (Nükleer saldırı ihtimali bulunan soğuk savaş yılları düşünülerek yapılmıştır.) 1970’lerin ortalarına doğru, entegre devre teknolojisindeki ilerleme sayesinde dijital anahtar ortaya çıkmıştır. Bu gelişme, iletişim için gerekli olan mekân, enerji ve emekten tasarrufu getirerek; bir ürünün ya da hizmetin geniş kitlelere yayılması için gereken en önemli unsuru yaratmıştır, bu da o ürünün maliyetinin aşağı çekilmesidir. Devrin dünyaca en önemli holdinglerinden AT&T’nin, bir kuruluşu olan Bell Laboratuvarları iletişim servisinde analogdan dijitale geçerek ABD haberleşme piyasasında kendine önemli bir yer edinmiştir. Bu iletişimin yaygınlaşmasında önemli bir hareketlenmeyi de tetiklemiştir.

1980’lerin sonuna gelindiğinde ise, optik iletimi ve mikroçip teknolojisini birleştiren, opto-elektronik teknolojilerinin, iletişim ve dolayısıyla ağı kazandırdığı hız ve bunun yanında dijital dünyanın artan becerisiyle yarattığı katkı sonucu aktarım hatlarının iletişim kapasitesi ciddi biçimde artmıştır. Entegre Geniş Bant Ağları (IBN - Integrated Broadband Network) , Entegre Dijital Hizmet Ağlarının (ISDN - Integrated

Service Digital Networks) yerini almıştır. Klasik bakır elektrik kabloları ile iletim yapan 70'lerin ISDN'leri 144 bin bit veri taşıma kapasitesine sahip iken yüksek maliyetli olsa da, 1990'ların fiber optik temelli IBN'leri çok daha uzun mesafeler arasında katrilyonlara varan bit miktarında veri taşımaktaydı. 1950'lerde ilk kıtalar arası ISDN kablolu telefon şebekesi elli adet ses iletimi taşıyabilirken, 1990'larda fiber optik ileticiler içeren IBN sistemleri, bu sayıyı 80 binlere çıkardılar. Esas heyecanlı gelişmeler ise bu ihtişamlı iletim çılgınlığının verdiği ilhamın TCP/IP olarak kısaltılan Aktarım Kontrol Protokolü / Birbirine Bağlanma Protokolü adı verilen ileri anahtar ve yönlendirme santral mimarisi ile İnternet'in ortaya çıkış ve gelişimi de yaşanmaktaydı (Castells 2008).

Radyo frekanslarının tüm bu gelişim fırtınası ortamında heyecan verici ilerlemesi de devam etmekteydi. Uydu teknolojisi, mikrodalgalar (RF), yüksek frekanslı sinyaller taşımak için geliştirilen kablolar ve fiber optik, aktarım teknolojilerini yeniden tanımladı ve bunların tam bir bileşim olarak ortaya çıkan cep telefonları 1990'larda tüm dünyaya yayılmıştır. Selüler iletişim (GSM-Global System for Mobile Communications) kavramını günlük hayata getiren bu atılım haberleşmeyi mobilize ederek kişiler için bir statü göstergesi haline gelmeyi de başarmıştır. 2000'ler evrensel kapsama alanlarına ulaşmış, kişisel iletişim aygıtlarının yılları olmaya hazır olacağıının göstergesi olmuştur. Enformasyon çağıının son teknolojik devrimi olarak, İnternet'in oluşumu ve gelişimi de tüm hızıyla devam etmiştir.

2.2 İnternet'in Ortaya Çıkışı

Askeri kullanım ve bunun gelişimi, askeri teknolojiler ve bilimin işbirliği, ticari ve teknolojik gelişimler; devleşen ve globalleşen dev şirketler ve onların iş ağıları, istihbarat teşkilatlarının sınırsızlaşan talep ve çalışmaları İnternet'in ortaya çıkışını ve gelişimini tetikleyen etmenler olmuştur. 70'li yıllardan itibaren gözlemlenen bu gelişimin köklerinde çok önemli bir kurum göze çarpmaktadır: ABD savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu (ARPA). Bilindiği üzere 1957'de Sputnik'i Dünya yörüngesine yerleştiren SSCB, ABD'ye büyük bir korku yaşatmıştır. SSCB'nin bu hamlesi küresel telekomünikasyonun başlangıcı olarak kabul edilir. Uydular bugünkü her türlü verinin iletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşılık

olarak ABD, askeri amaçlı bilim ve teknolojide öne geçmek için Savunma Bakanlığı içinde kısa adı ARPA olan İleri Araştırma Projeleri Ajansını oluşturmuştur. ARPA, soğuk rekabette ABD adına çok önemli yer tutan bir kuruluş olmuştur. Enformasyon çağına öncü olan ve birçok araştırmaya imza atan kurum, 1960'lara gelindiğinde diğer projeler arasından sıyrılan Paul Baran adlı bir bilim adamının fikrine dayanan çok önemli bir çalışma yürütmektedir. Bilindiği üzere dünyada gücü elinde tutan ülkelerin ana hedefi olan, global iletişimin kontrolünü hedefleyen çalışmalar daha bu yıllarda önem arz etmektedir. İşte bu hedefte geliştirilen teknoloji; nükleer bir alarm durumunda bile devre dışı kalmayacak bir iletişim imkânının tasarımıydı. Ağın komuta ve kontrol merkezlerinden bağımsızlığını sağlayacak; herhangi bir ağ noktasında tutarlı bir şekilde ifadelendirilebilecek bir iletişim tipi erişilmeye çalışılan hedefti. Dijitalleşme adımlarında hızla ilerleyen teknoloji; ses, görüntü ve veri anlamında her türlü mesajın paketlerle tanımlanmasına olanak vermeye başlamış ve kontrol merkezlerine ihtiyaç duymadan iletim sağlayabilen ağ oluşumu temellenmiştir (Hafner & Lyon 1996).

İlk bilgisayar ağı ARPANET, Eylül 1969'da devreye alınmış ve denemeleri yapılmaya başlanılmıştır. California Üniversitesi (UCLA), Stanford Üniversitesi, Santa Barbara'daki California Üniversitesi ve Utah Üniversitesi arasında dört noktada kurulan ağ bağlantısı ABD savunma bakanlığı ile de işbirliği içerisinde çalışmaya başlamıştır. "İnternet'in Doğuşu" olarak adlandırılacak bu dönemde İleri Araştırma Projeleri Yerel Ağı ARPANET, ABD Savunma Bakanlığı tarafından ağ sistemleri kurulması araştırmaları için yönlendirilmesi amacı ile görevine başlatılmıştır. Araştırmalar sonucu kurulmaya başlanan ağın ilk bağlantı noktası (node) Los Angeles Üniversitesi (UCLA) olmuş ve hemen sonrasında Stanford Araştırma Enstitüsü, Santa Barbara Üniversitesi (UCSB) ve Utah Üniversitelerinin de katılımıyla 4 bağlantı noktasından oluşan bir ağ ortaya çıkmıştır. Ağdaki bağlantı noktasının en önemli özelliği veri iletimini yeniden dağıtıldığı bir nokta veya son nokta olabilmesidir. Bu özellik İnternet'in üzerine bina edileceği en temel özelliği olacaktır. 1971 itibari ile insanlar bir ağ üzerinden iletişime başlar, ve zamanla ARPANET üstünde 15 bağlantı noktası, ağ üzerinde 23 nokta yani host mevcut hale gelir. Host, İnternet'te, diğer bilgisayarların iki yönlü erişim sağladıkları herhangi bir bilgisayardır ve kendinden daha küçük veya daha az özelliğe sahip olan cihaz veya programa hizmet verir. Ağ üzerindeki bir nokta anlamında

kullanılır. Bu bağlamda ana bilgisayar (Mainframe), akıllı veya akılsız terminallere hizmet eder. 1973'te küresel bir ağ kurma fikri gerçek olur ve Londra Üniversitesi (İngiltere), Kraliyet Radar Tesisleri (Norveç) gibi uluslararası bağlantılar ARPANET'e eklenmeye başlar. Ethernet kartı adı verilen bilgisayarların ağa bağlanmasını kolaylaştıran kartlar geliştirilir. 1970'lerin başlarında Xerox PARC'nin geliştirdiği yerel alan ağı (Local Area Network - LAN) sistemi bugün de kullanılan ve iki bilgisayarı birbirine bağlamaya yarayan kart Ethernet ile günümüzdeki kullanım mantığına temel teşkil eder. Yerel Alan Ağı, küçük bir coğrafi alanı (birkaç kilometreye kadar) kapsayan yüksek hızlı veri ağıdır. 1974'te paket olarak veri transferi hazırlanır ve bugün İnternet'te kullanılan TCP yani İletim Kontrol Protokolü (Transmission Control Protocol) yapılandırılmaya başlanır. TCP, İnternet üzerinde bilgisayarlar arasında mesaj birimleri biçiminde veri göndermek için, İnternet Protokolü (IP) ile birlikte kullanılan bir protokoldür. Protokol ise, bir ağ üzerindeki cihazların aralarında nasıl iletişim kuracağını belirleyen kurallar dizisidir. İletişim esnasında paket bilgi gönderme ağı olarak da düşünülebilir, İnternet'in esasını teşkil etmektedir. 1976'da ağ kullanımı yayılır, bunda işletim sistemi (Operating System – OS) olarak bilinen, bilgisayarların açılması ile bilgisayarın hafızasına yüklenen tüm sistem ve programları yöneten programların gelişmesinin payı büyüktür. UNIX bu dönemde en öne çıkan ve kullanımı hızla yayılan en önemli işletim sistemlerinden birisidir. 1980'lere kadar uzanan dönemde gelişen E-posta uygulamaları ve ilk haber grupları (USENET) gibi interaktif mesajlaşma ve haberleşme imkânı veren uygulamalar ise İnternet'i toplumda artık var olan bir gerçek olarak görülmeye doğru götürmüştür.

2.2.1 Dünya'da İnternet'in Gelişimi

Yıllar içerisinde artan mesajlaşma imkânı ile kullanılan ağ içerisindeki bilim adamları ve askeri kaynakların birbirlerine karışmaları nedeni ile 1983 yılında ARPANET ve MILNET olmak üzere ağ ikiye ayrılır. Tahmin edileceği üzere ARPANET bilimsel çalışmalara, MILNET ise askeri uygulamalara ayrılmıştır. 80'lerin başlarında Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation), yine bir bilimsel bir ağ alt yapısı olan CSNET ve de IBM ortaklığı ile yapılandırılan sosyal bilimler konularına yoğunlaşmış kullanıcı ve kurumlara hitap eden BITNET'in oluşumuna imkan vermiştir.

CSNET, yani Bilgisayar Bilimi Ağı özellikle akademisyenlere e-posta servisi vermek üzere kurulmuştur. 1981’de BITNET ise “Çünkü şimdi AĞ zamanı (Because It’s Time NETwork)” sloganı ile birleştirici bir ağ olarak ilk defa New York Şehir Üniversitesinde kuruldu ve ilk bağlantısı Yale Üniversitesi ile gerçekleştirildi. Daha çok e-posta ve servis sağlayıcı hizmetler sunarak dosya transferiyle birlikte bilgi dağıtımını da mümkün hale getirdi.

Tüm bunlar eninde sonunda ARPANET’ten yardım ve ilgiye muhtaçtı çünkü tümünün temel iletişim sistemi ARPANET’e bağlıydı. 1980’lerin ortasına doğru ARPANET olarak adlandırılan bu ağ zamanla bilinen adıyla İnternet’e dönüşecekti. Yirmi yılı aşkın bir süre Savunma Bakanlığı ve Ulusal Bilim Vakfı’na desteklenip hizmet veren ARPANET Şubat 1990’da kapatıldı. Bundan sonra İnternet’in ana iskeleti olarak, NSFNET kullanılmaya başlanmıştır. Artık özel şirketlerin de ilgisini çeken ağların ağı İnternet; devlet ve hükümetlerin tekelinden yavaşça kaymaya yüz tutmuştu. 1995’te artık İnternet’in tümüyle özelleştirilmesinin önü açılmıştı ve İnternet’in şu anki sonsuz özgürlüğünü kısıtlayacak ve denetleyecek bir izleyici otorite kurumu varlığını kaybetmiştir (Bir dizi özel kurum ve yeni oluşan mekanizma teknik yapılandırma koordinasyonunu ve İnternet adreslerinin düzenlenip dağıtılması gibi servisleri sağlamaya başlar). 1992’de yine Ulusal Bilim Vakfı’nın öncülüğünde kurulan “İnternet Society” koordinasyon sorumluluklarını ve mühendislik altyapısını yürütmeye başlar. Uluslararası temelli düşünüldüğünde domain adreslerinin dağıtımı çok büyük ve önemli bir sorumluluktur. Bu işlemler belirli kurallara bağlanarak, 1998’de ICANN / IANA³ adlı konseye bırakılmış ise de, 2000’lerin başında İnternet, açık bir şekilde net bir yetki sahibi barındırmayan, teknolojik ve kültürel açıdan en özgür formu almaya eğilimli üstün bir ağ sistemi haline ulaşmıştır (Castells 2008).

Tüm bu İnternet otoritesi kurumlaşma düzenlemeleri aşamalarında elbette teknik altyapı olarak da İnternet birçok gelişmeye sahne olmaktadır. 1970’de ARPANET 56.000 bit/saniye taşıyan bağlantılar kurarken, 1987’de 1.500.000 bit/saniyeye ulaşılmıştı. NSFNET temelli İnternet 1992’de 45.000.000 bit/saniye ile işlerken bu saniyede 5000 sayfa göndermeye eşdeğerti. Bu hız değerleri tek başlarına bir anlam

³ ICANN / IANA: Internet Corporation for Assigned Names / Internet Assigned Numbers Authority

ifade etmemektedir, İnternet'in kullanıldığı bilgisayarların da donanımları açısından bu kapasitelere uyumlu şekilde birbirleri ile görüşebilir olması gerekliliği şarttı. 1970'lerde ARPA için yapılan araştırmalarda; V. Cerf ve R. Kahn, BBN⁴ adlı araştırma şirketlerinde İnternet'in ilk temel mimarisi olan protokolü kurmuşlardı (Hafner & Lyon 1996). Çeşitli Amerikalı ve Avrupalı kurumların bir araya gelmesi ile LAN (Local Area Network) yerel ağ paketleri ile zenginleştirilmiş, birbirinden farklı talepleri karşılayabilecek bir aktarım denetim protokolü geliştirdi. Stanford, UCLA gibi üniversiteler ve çeşitli kurumların kurduğu bu yeni platform iki adımdan oluşmakta idi; hostlar arasında (TCP) ve ağlar arasında (IP) protokoller. TCP/IP (Transmission Control Protocol / İnternet Protocol) olarak şekillendirilen protokol sistemi, 1980ler sonrası bilgisayar iletişimde bir standart haline geldi, (İnternet'in temel iletişim dili veya protokolü olarak kabul edildi). Intranet ve Extranet gibi özel ağlarda da iletişim protokolü olarak kullanılmaktaydı. İlk başta Amerika'da yayılan bu uygulama Avrupa'nın da benzer işi gören farklı bir altyapı (X.25) geliştirmesi ile uyumsuzluk sorunlarıyla karşı karşıya kalsa da; çeşitlilik, esneklik, farklı şifre ve katmanlarca kullanılabilme özellikleri ile üstün geldi ve X.25'in özelliklerini de kendi altyapısına dahil ederek yaygınlaşmaya devam etti. Bilgisayarlar artık veri paketleri oluşturup bu paketleri birbirlerine göre kodlayabilip gönderebilir hale gelmişlerdi. 1969 yine Bell Laboratuvarları tarafında geliştirilmiş olan UNIX, İnternet iletişimine en uygun bilgisayar iletişim sistemi idi. TCP/IP'nin bu sisteme adapte edilmesi de bilgisayardan bilgisayara erişim konusunda önemli bir etap olacaktı. Ağların evrimi yerel alan ağlarından ve bunların birbirlerine bağlanmalarından doğan bölgesel ağlar olarak gelişti. Sonra telefon hatları ile modemler vasıtası ile bu iki elemanın mevcut olduğu herhangi bir bilgisayara erişebilme imkânına kadar ulaştı.

Bu noktaya kadar bahsedilen tüm kurum ve kişiler dünyayı değiştirme fikrine gerçekten inanmış teknoloji neferleri olarak adlandırılabilirler. Otuz yılı kapsayan bu dönemde Amerikan Savunma Bakanlığı'ndan başlayarak, yine ABD'nin önemli üniversiteleri MIT, UCLA, Stanford, Berkeley, Palo Alto Laboratuvarları, AT&T'nin

⁴ BBN: Bolt, Beranek and Newman tarafından 1948'de ABD'de kurulmuş bir araştırma geliştirme şirkettir.

Bell Laboratuvarları gibi araştırma enstitüsü ve vakıfları, tüm bunlarda önemli rol oynayan bilim adamları ve parlak lisansüstü öğrencileri kendilerinden sonra gelecek devire çok önemli izler düşürmüş ve çağa yön vermişlerdi. İnternet'in gelişimine ilham veren, motivasyon getiren fikirler tarihi incelendiğinde ise şaşırtıcı sonuçlara ulaşılır. Öyle ki; ARPANET ilk aşamalarda birbirlerinden uzakta bulunan bilgisayarları birbirlerine bağlayarak, donanımsal açıdan birleştirerek bunlarda daha yüksek kapasite ve performans olarak zaman ve hız kazanmayı hedeflemişti. Fakat sıradan kullanıcılar zaten böyle güçlü bir çoklu bilgisayar performansına ihtiyaç duymamakta idi. İnternet'in şu an günlük hayatlarımızda bunca yer tutmasına sebep olan esas motiv ağ katılımcıları arasında anında mesajlaşma vermesiydi. BBN'den Ray Tomlinson tarafından geliştirilen e-mail uygulaması şu anda bilgisayar iletişiminin en yaygın biçimidir. Organizasyonel davranış yapılanmalarında en etkin araçlardan biri haline gelen elektronik posta günlük yaşantıdan, iş dünyasına bürokratik ve sosyal tüm bilgi akışı geleneklerini yenilemiştir. Bilgi transferinin bireysel istasyonlar arasında bunca seri iletimi coğrafi bölge, kurum, mevki gözetmeden hedefe çekinmeden ulaşabilmenin rahatlığı iletişimde daha önce herhangi başka bir şekilde bu kadar kolay olmayan dikey ve yatay erişilebilirlik imkânları yaratmıştır. Eskiden kullanılan bireysel iletişim araçlarının hızını, kullanım kolaylığını, güvenilirliğini yenileyerek üstün bir iletişim aracı olarak hayatlarımıza yerleşen eposta ve onun ağ toplumundaki yeri yadsınamaz derecede vazgeçilmez bir hal almıştır (Sproull & Kiesler 1992).

Yine İnternet'in genel kullanıcılar arasında bunca yayılmasını sağlayan en önemli icatlardan biri de modem olmuştur. 1978'lerde; bilgisayarlarını telefon üzerinden birbirleri ile haberleşmeyi hedefleyen iki öğrenci W. Christensen ve R. Suess tarafından geliştirilen ilk modem ve doğrudan aktarımı sağlayan Xmodem protokolü süratle seçkin ağ kullanıcıları arasında yayılmaya başladı. Sırf bu servisin imkânlarının tanınıp yayılması için amatör bir gayret ile çabalayan akademik ruh, ARPANET'in otoriter, kuralcı ve tekeli tavrından kurtulmanın altyapısını hazırlıyordu. Çeşitli ABD üniversitelerinde ARPANET'e alınmayan öğrenciler alternatif ağ yapıları üzerinde çalışmaya başlamışlardı. UNIX iletişim sisteminin yaygın ve esnek imkanları ile mümkün olan bu çalışmalar bilgisayarlar arası özgür ve online ilk forum olan USENET ile ilk meyvelerini vermiştir. USENET büyük hızla ve prestijli bir şekilde yayılırken;

1983’de Tom Jennings’in önderliğinde ilk ağ ortamı haber grubu oluştu. Kendine has bir arayüz kullanan grup, bu arayüze sahip tüm PC’lerde kullanılabilme özelliğine sahipti. Bu haber grubu ABD’de en yüksek sayıda kullanıcı ağına sahip FidoNet’in kurulumuna öncülük etmiştir. 90’larda popülerleşen Fidonet paylaşım imkanı, ucuzluk, özgürlük gibi nitelikleri ile bugünkü İnternet forumlarının temelini atmıştır.

2.3 İnternet’in Kitlese Bir İletişim Aracına Dönüşümü

Teknolojinin erişilebilirliğinin bunca kolaylaşması, sadece bir bilgisayar sahibi olarak sınırsız bilgiye ulaşabilme imkânı her hali ile cezbediciydi. Sürat ve performansları artmasına rağmen fiyatları ters orantılı olarak azalan bilgisayarlara ulaşmak her geçen gün de daha kolaylaşmaktaydı. Elbet bu donanım yayılımının en büyük destekçisi de ağların iletişim becerisinin de aynı hızla gelişmesidir. 1970’lerden itibaren ABD’de ortaya çıkan Bulletin Board adı verilen uygulamalar ağda paylaşma geleneğini tüm standart kullanıcılar ve ağ üyeleri arasında yaygınlaştıran ilk öğelerdendir. Yalnızca modem, telefon hattı ve PC formülü ile ulaşıp kullanılabilen BBS’ler (Bulletin Board System), her türlü uygulama ve ilan alanları olarak kullanım görmekte idi. Ağ ve İnternet’in yayılması ile kendilerini göstermeye başlayan “Virtual Communities - Sanal Cemaatler” (H. Rheingold) olarak adlandırılan oluşumlar gelişmeye başlamıştı. Cogito (2002) dergisinin İnternet tarihi derlemesine göre 1984’te bağlantı noktası sayısı 1000’i aşan İnternet alan ismi sistemi DNS’in (Domain Name Server) kullanılmaya başlanması, kullanım kolaylığı açısından da müthiş bir atılım olmuştur. Böylece 123.456.789.10 gibi bir arama yapmak yerine “www.siteadı.com” formunda adres yazarak, ilgili IP adresine tanımlanan bir söz grubu ile bir siteye ulaşabilmek kullanıcının işini kolaylaştırdı. Alan ismi sistemi, isimlerin IP (İnternet Protocol) adresine dönüştürülme yoludur. 1986’da İnternet’in gücü iyice fark edilmiş, 5000 bağlantı noktası ve 241 haberleşme grubu saptanır hale gelmişti. NSFNET (56Kbps dediğimiz hızı sağlayan mekanizma) beş adet yüksek hızda bilgi işlem merkezini devreye sokarak bütün ağlara yüksek bilgisayar gücü sağladı. Bu noktadan sonra özellikle üniversitelerden yapılan bağlantılarda bir patlama yaşandı 1988’de NSFNET’in hız kapasitesi T1 adı verilen yeni bir servis sağlayıcı hattı birimine kadar artırıldı (1.544 Mbps). İnternet’in popülerleşmesinde büyük payı olan bir uygulama olan

üzerinden canlı sohbet (İnternet Relayed Chat - IRC) geliştirildi. 1990 yılı itibari ile İnternet'in yayılımı devam etmekteydi ancak 300.000 bağlantı noktası ve 1000 haberleşme grubuna sahip ARPANET'in faaliyetine bu aşamada son verilmiştir.

ABD'de 1980'lerin sonlarında çeşitli protokoller ile ağa bağlı olan kullanıcı sayısı 1,5 milyona ulaşmıştı. 1990'lar ise bu protokollerin daha verimli, standart bir ulaşım ve paylaşım alanı olabilmek için İnternet altında bütünleşmesi ve İnternet'in gitgide gelişmesi ile geçmiştir. Yine de 90'lı yıllarda İnternet halen üst düzey eğitilmiş akademisyenlere ve mühendislere hitap etmekteydi. Grafik aktarma kapasitesi halen sınırlı ve hedeflenen bilgiye ulaşma yolları kulaktan dolma bir kaynak bilinmedikçe çok zordu. Yani İnternet bilgi sınıflandırma sistematigi olmayan, farklı küçük odalardan oluşan bir kütüphane gibiydi. Bu statüden, içerik bilgilerine göre tanımlanmış tek bir büyük kütüphane oluşumu fikri ortaya atıldı ve arama sistemleri ile istenilen bilgiye ulaşılması hedeflenerek yeni bir uygulama üzerinde çalışmalar başladı: World Wide Web. Bilinen kısaltma yazılışı ile WWW, her dönem yaptıkları ilerici ve ilgi çekici bilimsel araştırmalarla tanınan CERN'de (Avrupa Nükleer Araştırmalar Merkezi) geliştirilmiştir. Ve ARPANET mirasından çok, artık adları ve yaptıkları hizmetler ile ünlenen Hacker kültürüne ve 1974'te "*Bilgisayar Özgürlüğü*" adlı kitabı ile ortaya önemli fikirler atmış Ted Nelson'un bilgi bağlantılı bilgisayar sistemleri teorilerine dayandırılmıştır. T. Nelson, "Hypertext" adını verdiği özel bir İnternet alanı bilgi kodlama sistemi geliştirmiş ve bunun iletimini sağlayan protokollerinde gelişiminde katkıda bulunmuştur. Hypertext'in, TCP/IP ile birleşimi ile ortaya çıkan ve halen kullanılmakta olan modelin adı "http" olarak bilinmektedir. Bu programlama diline de HTML (Hypertext Markup Language) denilmektedir. Bu protokol web serverlarından yayınlanan bilgilerin tarayıcılar tarafından algılanmasını sağlıyordu. Bu aşamada, uygulama protokolündeki bilgi ile erişilmek istenen bilgisayardaki bilgiye ulaşımı sağlayan adresleme modeli de geliştirildi: "Uniform Resource Locator (URL)". CERN, WWW yazılımını ücretsiz olarak dünyaya dağıttı ve web sitesi kavramı ortaya çıktı. 1990'larda uzun zamandır bekleyen bir gelişim olan grafik ve grafik aktarımı da başladı ve "MOSAIC" adı verilen; grafik özellikleri gelişmiş web tarayıcısı 1993'te ortaya çıktı. Bir sene içerisinde tüm özellikleri biraz daha geliştirilen yazılım, Silikon Vadisi'nin desteği ve M. Andreessen'in fikirleri ile geliştirilerek ilk güvenli ve yaygın

İnternet tarayıcısı Netscape geliştirildi. CERN tarafından geliştirilen WWW'in piyasaya sunumu aslında gelişmiş bir haber alma sisteminin ortaya çıkmasını sağlamıştı. Ve dünyanın herhangi bir köşesindeki herhangi bir formattaki bilgiye kolayca ulaşabilme olanağı sağladı. Başlangıçta eksikliği görülen grafik görüntülemesi 1993 yılında MOSAIC ile başlamış, peşi sıra gelen modern iletişim kaynaklarına NFSNET temel hızının T3 düzeyine çıkartılması ile çok daha hızlı (44.736 Mbps) biçimde ulaşılır olundu. NFSNET'in akış ortalaması 1 trilyon bit/ay ve 10 milyar paket/ay seviyesine ulaştı. 1990lar boyunca multimedya eklentileri, İnternet'in çehresi değiştirmeye devam ediyordu. Bağlantı noktası sayısının 1 milyonu aştığı yıllarda, WWW siteleri ise 4000'e ulaşmıştı. "İnternet'te sörf yapmak" deyimini Jean Armour Polly tarafından kullanılmaya başlandı. İlk defa birden fazla kaynağa aynı anda ses ve görüntü gönderilmeye başlandı. Bununla birlikte arama motorları da hızla gelişmeye başladı. Ve tüm dünya çapında bir ağ olarak evrimleşmiş İnternet'in devri başlamış oldu. 1994'te İnternet günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası olmaya başlamıştı. Bağlantı noktaları sayısı 3 milyonu, WWW siteleri ve meraklısına özel sitelerin her birisi 10.000'i bulmuştu. ARPANET/İnternet 25. yaşını kutlarken yerel guruplar İnternet'e doğrudan bağlanmaya başladı. A.B.D. Senatosu, Beyaz Saray ve İngiltere Merkez Bankası artık bilgi sunan sunucular halinde İnternet'te yapılandı. Alışveriş merkezleri ve bankalar İnternet'i aktif biçimde kullanmaya başladı. Yeni bir hayat tarzı ortaya çıkıyordu. Online alışveriş gündeme gelmeye, pilot uygulamaları yapılmaya başlanmıştı. İş dünyası için ilk sanal banka açıldı. NSFNET bilgi akışı 10 trilyonbit/ay rakamına ulaştı ve 1995'te NFSNET bir araştırma ağına dönüştürüldü ve Amerika'daki bilgi akışı servis sağlayıcılar tarafından yönlendirilmeye başlandı. WWW kaynakları rakipsiz bir biçimde en büyük bilgi sağlayıcı haline geldi. İnternet kullanımında öncü firmalara büyük ticari getiriler sağlayacak olan İnternet'e girmek için bildiğimiz servis sağlayıcı şirketleri ortaya çıktı. (America Online, Prodigy, Compuserve, vb.). Bir kısım İnternet bağlantılı şirketler Netscape'in önderliğinde halka açılmaya başladı. Alan ismi alma hakkı ücretsiz olmaktan çıktı. İnternet kullanımını renklendiren, derinlemesine farklı özellikler katan JAVA, ActiveX gibi mobil kodlamalar ortaya çıkmaya başladı, bu da farklı yazılım ve bilgisayar uzmanlarının İnternet'in gelişimi için kendilerine has yenilik yaratma amaçlı projeler üretmesini tetikledi. 1996'da Microsoft devreye girdiğinde İnternet 12,8 milyon

bağlantı noktası, yarım milyon WWW sitesine ulaşmıştı. Yine İnternet kullanıcılarının merakla izlediği bir çekişme olan Netscape – Explorer rekabeti, İnternet'in ilgi çekiciliği ve işletim sistemi firmalarının yenilik arayışlarını olumlu şekilde etkileyecekti. İlerleyen yıllarda bu yarıştan Microsoft Explorer hızlı hamleler, dinamik gelişmeler ile öne çıkacaktı. 2000'lerde artık İnternet, küresel dünya ekonomisinin en büyük pazarlarından biri haline gelmiştir. Kendi karaborsasını, korsan yazılım pazarını üretmiş, her geçen gün bir başka yeniliğin oluştuğu, tüm dünyaca benimsenmiş bir ortama dönüşmüştür. Bunun yanında İnternet sayesinde söz hakkı bulamamış milyonlarca politik, cinsel, dinsel grup ve bireyler kendilerine sınırsız bir sosyal yaşam alanı bulmuştur.

2.3.1 Türkiye'de Bilişim Altyapısının Tarihçesi

Ülkemizde bilgisayar kullanımı, İnternet ve bilişim teknolojilerine adapte olunuşu öncelikli olarak üniversiteler ve araştırma merkezlerinin çalışma ve takipleri ile gerçekleşmiştir. Bilişim entegrasyonuna yönelik ilk kurumsal hareket, 1964'te Ortadoğu Teknik Üniversitesi dâhilinde, şu anki Bilgi İşlem Daire Başkanlığı'nın, Elektronik Hesap Bilimleri Merkezi adıyla kurulması olduğu söylenebilir. Aynı kurum tarafından hazırlanan rapora göre, bu kurumun kullanımı için teknik aksam olarak IBM 1620 model bilgisayar 40 KB ana bellek, 1 kağıt şerit okuyucu (IBM 1621), 1 kart okuyucu/delici (IBM 1622) ve 1 satır yazıcı ile (IBM 1443). Ek olarak 1 optik işaret okuyucu (IBM1230), 1 disk sürücü (IBM1311) kiralanmıştır. Yıllar içerisinde IBM şirketinin de sürekli gelişim içerisinde olmasından dolayı bu teçhizat sık sık güncellenmiştir. 1983 yılında sistemin terminal kapasitesi 20 terminal ilavesi ile arttırılmıştır. UNISYS gibi farklı marka bilgisayarda edinen Bilgi İşlem Dairesi, alt yapı olanaklarını (UPS, jenaratör gibi) güçlendirerek 1990'ların başında 24 saat/7 gün kesintisiz hizmet sunmaya başlamıştır. İlk Wide Area Network (BITNET - EARN) bağlantısı UNISYS A9F üzerinden gerçekleştirilmiştir. 1990'da IBM 3090/180S sisteminin kurulması ile Bitnet bağlantısı IBM 3090/180S sistemi üzerinden sağlanmaya başlanmıştır. Ve ODTÜ'nün ilk yerel intranet denemesi METUNET (fiber optik token-

ring omurgalı⁵, 16 Mbps), ODTÜ'de bulunan bütün birimlerin network olanaklarından yararlanmasını sağlamak amacı ile yerleşkeye döşenmiştir. 1991 yılı, Türkiye'nin İnternet'e erişim yolunda atılan en önemli adıma sahne olmuş ve aralık ayında NFS ve CERN'e başvuru gerçekleştirilmiştir. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere bu iki kurum İnternet'in uluslararası düzeyde teknik ve idari yürütmesinde önemli söz sahibi olup organizasyonlarına Türkiye'yi dahil etmeleri bilişim konusunda dünya ile senkronize hale gelmemizde önemli rol oynayacaktır. Zaten kısa süre içerisinde mart ayında CERN ve NFS'den onay alınmıştır. Bu aşamadan sonra ülke çapında İnternet kullanımı için gerekli altyapı çalışmalarına önem verilmiştir ve sırası ile Mayıs ayında NFS'e bağlanma kararı alınmış, Temmuz ayında PTT'ye 64 Kb'lik hat başvurusu yapılmış, 2 yıl içerisinde ancak gerekli hat organizasyonu sağlanmıştır. Ağustos ayında Hollanda'ya X.25 / IP başvurusu yapılmıştır. Eylül ayında cihaz alımı ve kurulumu (router ve hat arayüzü) gerçekleştirilmiştir ve 1992 yılı ekim ayında X.25 ile Hollanda üzerinden ilk İnternet bağlantısı gerçekleştirilmiştir (ODTU BİDB 2005).

1993 yılında ise, 64 Kb'lik kiralık hat⁶ ile Washington NSFNET (İnternet omurga ağı) üzerinden İNTERNET bağlantısı gerçekleştirilip, kullanıma açılmıştır. Bu hizmetin ilk uygulandığı mekân, ODTÜ yurtları ve Mühendislik Fakültelerinin bilgisayar laboratuvarları olmuştur. Novell⁷ ağ işletim sistemi ile kurulmuş ve hizmete açılmıştır. Paralel olarak METUNET genişletme çalışmaları başlatılmıştır. 1994'te ilk sunucu olarak Tatung 1041 (32 MB bellek hızı, 1 GB disk kapasitesi) alınmıştır. IBM Scalable POWER parallel System (SP2) adlı modelin ODTÜ'ye alınması ile de Türkiye'de ilk defa dünya çapında ilk 500'e⁸ giren bir süper bilgisayar kullanılmıştır. Bu sistem yüksek başarılı hesaplama ve yoğun işlemci gücü gerektiren uygulamalarda kullanıcılara hizmet vermektedir. Yapılan düzenlemelerle İnternet hızı 128 Kbps'ye çıkarılmıştır. Bu aşamada diğer akademik kurumlar da kendi bağlantı yapılarını oluşturmaya başlamışlardır. Türkiye'de bilişim sektöründe gelişiminde öncü rol oynayan üniversitelerden olan Ege Üniversitesi'nde olan bağlantı, 1994 başlarında

⁵ Dairesel seri bağlantı ile birkaç bilgisayar arasında kurulan bir çeşit Yerel Ağ Bağlantısı.

⁶ Leased line

⁷ 1969'da Utah, ABD'de kurulan bilişim alanında pek çok ilke imza atan sunucu işletim sistemi yapımcısı şirket. Linux'u geliştiren firmalardandır.

⁸ <http://www.top500.org/site/1145> 376. sıra

64kbit/san. hızı ile gerçekleştirilmiştir. Ardından sırayla, Bilkent Üniversitesi 1995'te, Boğaziçi Üniversitesi yine aynı yıl içerisinde ve İTÜ, 1996'da bağlantıları gerçekleştirmiştir.

Ülke çapında kullanım amacı ile TURNET çalışmaya başlamıştır. 1999 yılı içerisinde, bu oluşumun ticari ağ altyapısında büyük değişiklikler olmuş ve TURNET'in yerini günümüzde de hizmet vermeye devam etmekte olan TTNET almıştır.⁹ 1995 yılında TÜBİTAK, İnternet alanındaki çalışmalarda ODTÜ ile ortaklığını bitirerek çalışmalarına bağımsız olarak devam etmeye başlamıştır. 1996 yılında ise Türkiye'nin İnternet'e çıkış hızı, son bir yıl içerisinde ulaştığı seviyenin 4 katına yani 512 Kbps'ye çıkarılarak kullanıcılar için İnternet'e göreceli olarak daha hızlı bir erişim olanağı sağlanmıştır. Ayrıca, aynı yıl içerisinde 512 Kbps'lık İnternet hattının yanısıra 256 Kbps hızında bir hat da Amerika'da MCI'a¹⁰ bağlanmıştır. Türkiye'de İnternet ilk önemli kitlesel sınavını Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi ile işbirliği yapılarak 1996 yılında ÖSS, ÖYS ve TUS sınav sonuçlarını tüm Türkiye'ye ODTÜ Ana Sayfası (<http://www.metu.edu.tr/>) aracılığı ile duyurarak vermiştir. TÜBİTAK'ın çalışmaları sonucu 1 Haziran 1996'da Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) kurulmuştur. ULAKBİM, kurulduğu tarihten itibaren ülkemizdeki tüm akademik kurumları birbirine ve küresel araştırma ağlarına bağlayan Ulusal Akademik Ağ alt yapısını işletmekte ve bu ağ üzerinden yeni ağ servisleri sunarak, bir yandan ağ için araştırma geliştirme yapmakta, diğer yandan araştırmacıların ağı, Ar-Ge yapmak için kullanmalarını sağlamaktadır.¹¹ Üniversite ve araştırma merkezlerini birbirlerine bağlayan Ulusal Akademik Ağ (ULAKNET) ise ulusal ağ alt yapısını Ocak 1997'de hizmete açmış ve küresel İnternet'e bağlamıştır. ULAKNET temelde üniversiteler, araştırma merkezleri ve üniversitelerle ortak faaliyet gösteren diğer araştırma kurumları arasında bir bilgisayar ağı kurmuş ve bu ağı küresel bilgisayar ağlarına bağlamıştır.¹²

1999 yılı itibari ile yapılan son çalışmalarla ODTÜ'nün toplam İnternet bağlantı kapasitesi 12 Mbit/sn'ye ulaşmış, 8 Mbit/sn kapasiteli bir TTNET bağlantısı sağlanmıştır. Kullanıcıların yoğun isteklerini karşılayabilmek ve daha sorunsuz bir

⁹ <http://www.po.metu.edu.tr/links/inf/css25/bolum2.html>

¹⁰ Merkezi Virginia, ABD'de bulunan Verizon Communications şirketine bağlı telekomünikasyon şirketi.

¹¹ <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/>

¹² <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/ulaknet/dunbugun.uhtml>

hizmet verebilmek için dijital teknolojiye sahip yeni 60 hat kapasiteli ISDN/PRI modem hatlarının kurulumu için yatırımlar yapılmıştır. Anonim FTP (File Transfer Protocol) servisini 1994 yılında Türkiye'de ilk başlatan kurum olan ODTÜ-BİDB, 1994 yılında ilk kurulduğunda 17 GB'lık kapasiteye sahip disk kapasitesini 2000 yılı içerisinde yapılan disk artırımlarıyla beraber, 140,5 GB'ye çıkartmıştır. ODTÜ içerisinde bulunan tüm birimlere ve alan adı ".tr" ile biten kullanıcılara (edu.tr, gov.tr, mil.tr, com.tr, net.tr, k12.tr, bbs.tr, org.tr, gen.tr) dosya sunuculuğu hizmeti vermeye başlanmıştır. 2003 yılına gelindiğinde ODTÜ-ULAKNET bağlantısı 100 Mbps hızına çıkarılmıştır.

2009 yılı itibari ile Türkiye'de İnternet tüm dünyada olduğu gibi, özellikle genç kesimin hayat tarzını, yaşam akışının önemli ölçüde yönünü belirlemektedir. Dünyada 1.6 milyar İnternet kullanıcısı mevcut iken bu rakam ülkemizde 30 milyon civarında kullanıcı, 2,6 milyon bilgisayar, 190 bini Türkiye içinde, 790 bin Türkiye dışında alan adı olarak belirlenmektedir. Halkın, yüzde 35'ünün İnternet'i düzenli kullandığını, yüzde 65'inin hiç İnternet kullanmadığını, kırsal kesimde bu oranın yüzde 80'e ulaştığı belirtilmektedir. Toplumun yüzde 20'sinin İnternet hakkında hiç bilgisi olmadığı, evlerin yüzde 75'inde İnternet bulunmadığı ve kadınların yüzde 76'sının İnternet kullanmadığı da istatistikî olarak belirlenmiştir.¹³

3 İNTERNET KULLANIMI İLE İLGİLİ İSTATİSTİKLER

İnternet'e erişim dünya çapında ve Türkiye'de olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Dünyada İnternet kullanımı ile ilgili olan istatistiklerde tüm dünya ülkeleri arasında Türkiye'nin konumuna yer verilmesinin yanında, Avrupa ülkeleri sıralamasında Türkiye'nin İnternet kullanım oranları da sunulmuştur.

¹³ Doç. Dr. Mustafa Akgül tarafından 06-21 Nisan 2009 İnternet Haftası dolayısı ile yapılan yazılı açıklama (<http://www.ntvmsnbc.com/id/24953857/>)

3.1 Dünyada İnternet Kullanımı İle İlgili İstatistikler

Tüm dünyada İnternet kullanımı aşağıda çeşitli tablolar ve grafikler yardımıyla değerlendirilmiştir.

En Yüksek İnternet Kullanıcı Sayısına Sahip İlk 20 Ülke
Top 20 Countries With Highest Number Of İnternet Users

#	Ülke veya Bölge/ Country or Region	Nüfus 2008 Tahminleri/ Population, 2008 Est	Kullanıcılar En Son Veriler/ Users Latest Data	% Nüfus (Kullanım)/ % Population (Penetration)	Büyüme/ Growth 2000-2008	% Dünya Kullanıcıları/ % of World Users
1	Çin - China	1.330.044.605	298.000.000	22.4 %	1,244.4 %	18.7 %
2	ABD - USA	304.228.257	227.190.989	74.7 %	138.3 %	14.2 %
3	Japonya - Japan	127.288.419	94.000.000	73,8 %	99.7 %	5.9 %
4	Hindistan - India	1.147.995.898	81.000.000	7.1 %	1,520.0 %	5.1 %
5	Brezilya - Brazil	196.342.587	67.510.400	34.4 %	1,250.2 %	4.2 %
6	Almanya - Germany	82.369.548	55.221.183	67.0 %	130.1 %	3.5 %
7	Birleşik Krallık -UK	60.943.912	43.753.600	71.8 %	184.1 %	2.7 %
8	Fransa - France	62.150.775	40.858.353	65.7 %	380.7 %	2.6 %
9	Rusya - Russia	140.702.094	38.000.000	27.0 %	1,125.8 %	2.4 %
10	Güney Kore - Korea South	48.379.392	36.794.800	76.1 %	93.3	2.3 %
11	İspanya - Spain	40.491.051	28.552.604	70.5 %	429.9 %	1.8 %
12	İtalya - Italy	58.145.321	28.388.926	48.8 %	115. %	1.8 %
13	Meksika - Mexico	109.955.400	27.400.000	24.9 %	910.2 %	1.7 %
14	Türkiye - Turkey	75.793.836	26.500.000	35.0 %	1,225.0 %	1.7 %
15	Endonezya - Indonesia	237.572.355	25.000.000	10.5 %	1,150.0 %	1.6 %
16	Kanada - Canada	33.212.696	23.999.500	72.3 %	89.0 %	1.5 %
17	İran - Iran	65.875.223	23.000.000	34.9 %	9,100.0 %	1.4 %
18	Vietnam - Vietnam	86.116.559	20.993.374	24.4 %	10,396.7 %	1.3 %
19	Polonya - Poland	38.500.696	20.020.362	52.0 %	615.0 %	1.3 %
20	Arjantina - Argentina	40.481.998	20.000.000	49.4 %	700.0 %	1.3 %
İLK 20 Ülke - TOP 20 Countries		4.286.530.622	1.226.184.091	28.6 %	342.7 %	76.8 %
Diğer Ülkeler - Rest of the World		2.423.498.448	370.086.017	15.3 %	324.7 %	23.2 %
Tüm Dünya Kullanıcıları - Total World Users		6.710.029.070	1.596.270.108	23.8 %	342.2 %	100.0 %

NOTLAR: (1) Dünya İnternet Kullanıcı İstatistikleri 31 Mart 2009 tarihinde güncellenmiştir. (2) Nüfus bilgileri Census Bureau'dan alınmıştır. [...] (3) İnternet kullanımına dair rakamlar çeşitli güvenilir kaynaklardan derlenmiştir, bunlar Nielsen Online, International Telecommunications Union, Resmi ülke raporları ve diğer güvenilir araştırma kaynakları. (4) Bilgiler kaynak gösterilerek ya da aktif link vererek alıntı yapılabilir. Telif hakkı© 2009, Miniwatts Marketing Group. Tüm hakları saklıdır.

NOTES: (1) World İnternet User Statistics were updated for March 31, 2009. [...] (3) The most recent user information comes from data published by Nielsen Online, International Telecommunications Union, Official country reports, and other trustworthy research sources. (6) Data from this site may be cited, giving due credit and establishing an active link back to İnternet World Stats. Copyright © 2001- 2009, Miniwatts Marketing Group. All rights reserved

Tablo 1

En Yüksek İnternet Kullanıcı Sayısına Sahip İLK 20 ÜLKE
INTERNET TOP20 COUNTRIES With The Highest Number Of Users

Kaynak: Internet World Stats - www.internetworldstats.com/top20.htm
 Temel: 1,596,270,108 Dünya İnternet kullanıcıları çapında değerlendirilmiştir (31.04.2009 itibarı ile)
 Telif Hakkı© 2009, Miniwatts Marketing Group

Source: Internet World Stats - www.internetworldstats.com/top20.htm
 Based on 1,596,270,108 World Internet users for March,31 2009
 Copyright© 2009, Miniwatts Marketing Group

Tablo 2

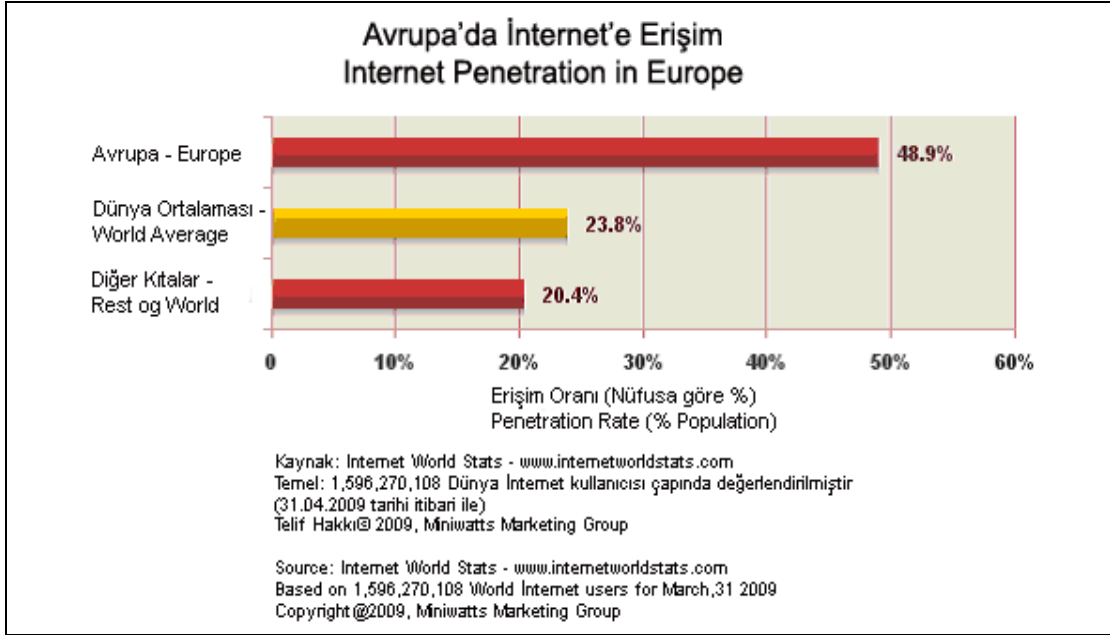
Tablo 1 ve Tablo 2, dünyada İnternet'in kitlelerce kullanımını yoğunluk olarak analiz etme amacıyla hazırlanmışlardır. En yüksek İnternet kullanıcı sayılarına sahip 20 dünya ülkesi baz alınmıştır. Tablo 1, ülkelerin genel toplam nüfuslarını, İnternet kullanıcı sayılarını bu iki verinin yüzdesel karşılaştırmasını ve 2000 – 2008 yılları arasında bu rakamların değişimini detaylı bir şekilde ortaya koyarken; Tablo 2 ise yalnızca sayısal olarak İnternet kullanıcılarını kavraması daha kolay bir görsel nitelikte ifade etmeyi hedeflemektedir. Her iki tabloda 31 Mart 2009 tarihli verilere dayanan güncel veriler sonucunda ortaya konmuştur. Tablo 1'de en üst sırayı alan dünyanın en kalabalık nüfuslu ülkesi Çin'in İnternet kullanıcı sayısında da dünya lideri olduğu gözükmemektedir. Fakat nüfusa göre kullanıcı oranının ve yıllar içerisindeki kullanıcı sayısının düşüklüğü de göze çarpmaktadır. Buna karşın Amerika Birleşik Devletleri, nüfusunun %74,7'si kadar İnternet kullanıcı sayısına sahip olması ile bu oranda Güney Kore'nin ardında yer almaktadır. Güney Kore nüfusunun % 76.1'i İnternet'i kullanmaktadır. Japonya, Güney Kore ve Kanada, ABD ile karşılaştırıldığında çok düşük nüfus sahibi olmalarına rağmen, nüfuslarının çok büyük bölümlerine İnternet kullanımını yaymış ülkeler olarak dikkat çekmektedirler. Türkiye, İran ve Brezilya gibi ülkeler ise nüfus olarak Birleşik Krallık, Fransa, çok önemli dünya ülkelerini geride bırakmalarına rağmen, toplam nüfuslarına göre İnternet kullanıcı oranları %30'lar gibi düşük seviyelerde kalmışlardır.

Avrupa'da İnternet Kullanımı

53 Avrupa Ülkesi için İnternet Kullanıcı Sayısı ve İstatistikleri Internet User Statistics & Population For 53 European Countries And Regions

Avrupa'da İnternet Kullanımı - Internet Usage in Europe						
	Toplam Nüfus (2008 tahminleri)	Dünya Nüfusuna göre %	Son verilere Göre İnternet Kullanıcıları	İnternet'e Giriş (% Nüfus)	Kullanıcı Artışı (2000-2008)	Genel % Kullanım
	Population (2008 Est.)	% Pop. of World	Internet Users, Latest Data	Penetration (% Population)	User Growth (2000-2008)	Users % Table
Avrupa Europe	803.903.540	12.0 %	393.373.398	48.9 %	274.3 %	24.6 %
Diğer Kıtalar Rest of World	5.906.125.530	88.0 %	1.202.896.710	20.4 %	370.1 %	75.4 %
Tüm Dünya Total World	6.710.029.070	100.0 %	1.596.270.108	23.8 %	342.2 %	100.0 %
<p>NOTLAR: (1) Avrupa İnternet İstatistikleri 31 Mart 2009 tarihinde güncellenmiştir. (2) Nüfus bilgileri Census Bureau'dan alınmıştır. [...] (3) İnternet kullanımına dair rakamlar çeşitli güvenilir kaynaklardan derlenmiştir, bunlar Nielsen Online, ITU, GfK gibi kurumlardır. (4) Bilgiler kaynak gösterilerek ya da aktif link vererek alıntı yapılabilir. Telif hakkı© 2009, Miniwatts Marketing Group. Dünya çapında tüm hakları saklıdır.</p>						
<p>NOTES: (1) European Internet Statistics were updated for March 31, 2009. (2) Population is based on data from the Census Bureau. [...] (3) The usage numbers come from various qualified sources, mainly from data published by Nielsen Online, ITU, GfK, and other trustworthy sources. (4) Data may be cited, giving due credit and establishing an active link back to Internet World Stats. Copyright © 2009, Miniwatts Marketing Group. All rights reserved worldwide.</p>						

Tablo 3

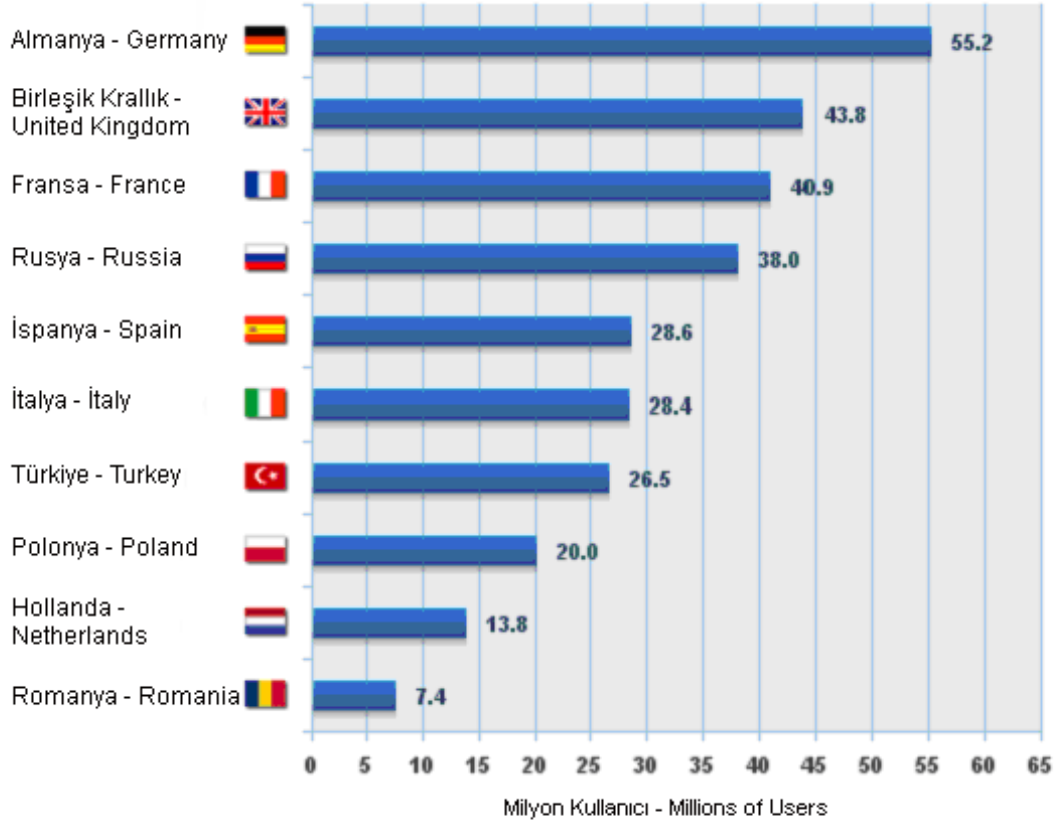

Tablo 4

Tablo 3 ve Tablo 4'te, Avrupa'nın nüfus ve İnternet kullanıcı istatistikleri dünyanın diğer kıtaları ile karşılaştırılmaktadır. Dünya nüfusunun %12'sini barındıran ve genelde yüksek eğitim ve refah düzeyine sahip Avrupa ülkeleri, tüm dünya İnternet kullanımının yaklaşık dörtte birini içermektedir. Kendi nüfusunun ise yaklaşık olarak yarısı İnternet kullanıcısıdır. 2000 yılından 2008'e gelindiğinde ise İnternet kullanımı Avrupa'da yaklaşık 2,7 kat artmıştır. Tablo 4'te görüldüğü üzere toplam dünya nüfusunun %23,8'i İnternet kullanıcısı iken, yalnızca Avrupa'da bu oran Avrupa nüfusunun %48,9'udur. Avrupa dışında kalan kıtaların ise nüfusları toplamının %20,4'ü İnternet kullanıcısıdır.

Avrupa'da En Yüksek İnternet Kullanıcı Sayısına Sahip İLK 10 ÜLKE

Internet TOP 10 Countries in Europe

Kaynak: İnternet World Stats - www.internetworldstats.com

Temel: 393,373,398 Avrupa'da tahmini İnternet kullanıcıları (31.03.2009 tarihi itibari ile)
Telif Hakkı©2009, Miniwatts Marketing Group

Source: İnternet World Stats - www.internetworldstats.com

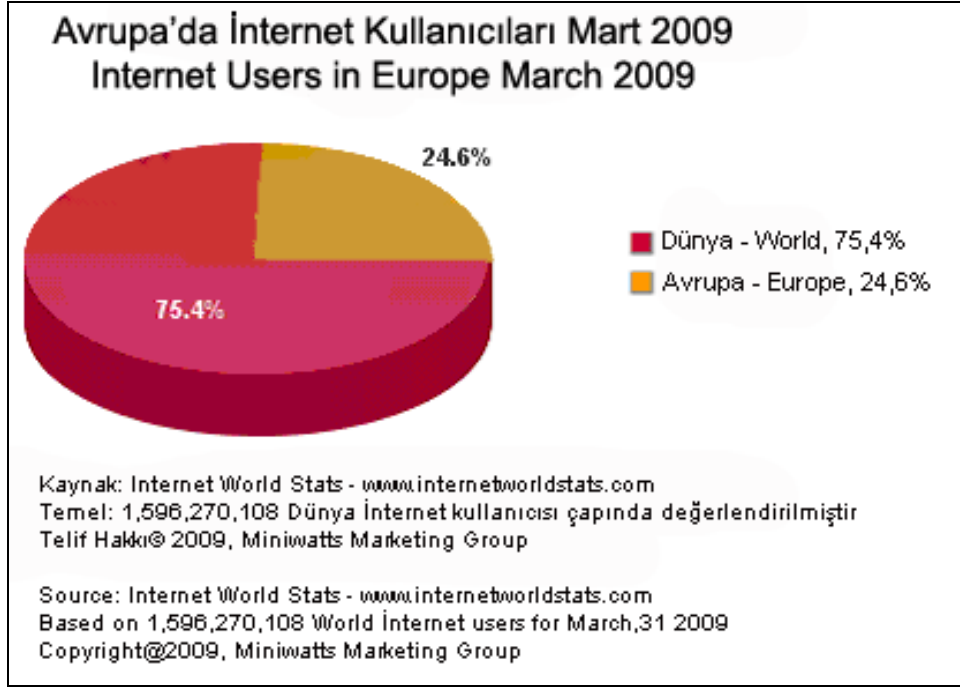
Basis: 393,373,398 estimated İnternet users in Europe for March 31, 2009

Copyright© 2009, Miniwatts Marketing Group

Tablo 5

Avrupa'nın en yüksek İnternet kullanıcı sayılarına sahip ülkeleri Tablo 5'te belirtilmiştir. Yine Mart 2009 verilerine dayanan bu grafiğe göre 55,2 milyon kullanıcı ile Almanya başı çekmektedir. Birleşik Krallık ve Fransa'da 40 milyonun üzerinde kullanıcı ile takip etmektedir. Rusya büyük coğrafyası ve nüfusuna göre düşük kalan kullanıcı sayısı ile dikkati çekmekte; İspanya ve İtalya'nın arkasındaki Türkiye, çok

yakın kullanıcı sayıları ile sıralanmaktadır. Balkan ülkeleri arasında 7,4 milyon kullanıcı Romanya en önde ve Avrupa'nın en çok kullanıcıya sahip 10 ülkesi arasındadır.

Tablo 6¹⁴

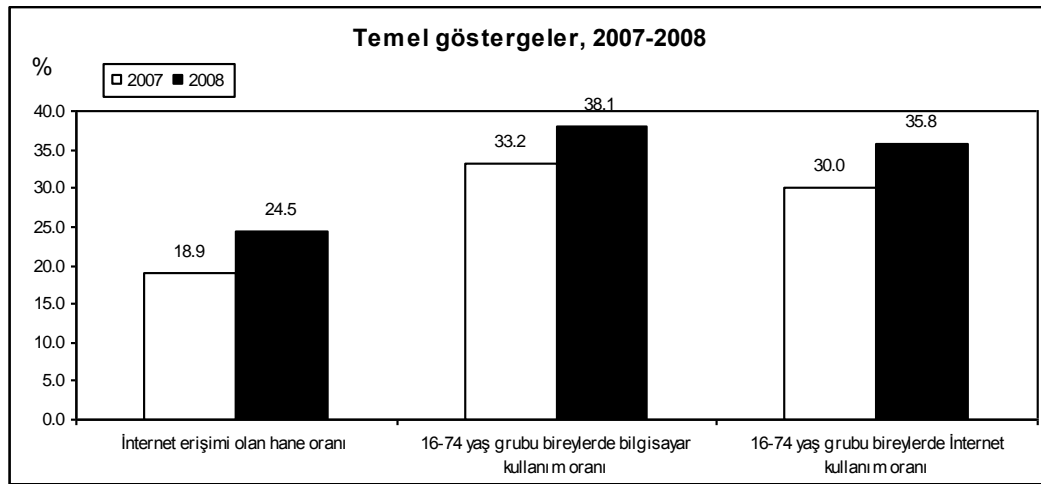
Tablo 6'da ise yukarıdaki tablolarda da belirtilmiş olduğu üzere, Mart 2009 tarihi itibari ile dünya çapında toplam İnternet kullanıcıları 1,596,270,108 kişi olarak saptanmış ve bunun %24,6'lık kesiminin yani yaklaşık olarak çeyreğinin Avrupa'da bulunduğu ifade edilmiştir.

3.2 Türkiye'de İnternet Kullanım Oranları

Avrupa Birliği çerçevesinde, Türkiye'de bilişim teknolojileri ve İnternet kullanımını da kapsayan araştırmalar, 2004 yılı Haziran ayı itibariyle yürütülmektedir. Bu çalışmalarda elde edilen veriler, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her yıl yayınlanmaktadır. Türkiye'de bilgi toplumu oluşturmak amacını taşıyan Hanehalkı

¹⁴ Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6 hazırlayan tarafından çevrilmiştir.

Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması ile Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, e-Avrupa ve e-Avrupa+ oluşumlarının Türkiye ayağı olmakta, bilgi toplumu ölçütlerinin gerçekleştirilebilmesi için bilişim teknolojileri ve İnternet kullanımı, ülke çapında sayısal verilere dökülmektedir. Her yıl, yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanan çalışmanın kapsamında, ülke içerisinde, örnekleme metoduyla seçilen, 16-74 yaşları arasındaki bireylere bilişim teknolojilerinin ve İnternet'in yaygınlığını ölçmek amacıyla, soru formlarının derlenmesi de bulunmaktadır. 2004, 2005, 2007, 2008 yıllarında uygulanan bu araştırmalarda, bireylere bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarını tespit etmek amacıyla çeşitli zaman periyotları içerisinde en son ne zaman bilgisayar ve İnternet kullanıldığı sorulmuştur. Elde edilen veriler 2005 yılından itibaren, kent, kırsal ve ülke çapında olmak üzere ayrı ayrı belirtilmiş ve cinsiyet ayırımına göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 7

Tablo 7'ye göre, 2008 yılı Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre Türkiye'de hanelerin % 24,5'inin İnternet'e erişimi mevcuttur, yani bir önceki yıl ile kıyaslandığında İnternet'e erişim olan hane oranında % 5,6'lık bir artış olmuştur. Bireysel olarak İnternet kullanım oranı 16 ve 74 yaş grubu içerisinde, 2008 yılı verilerine göre % 35,8'dir. 2007 yılı verileri ile karşılaştırıldığında bireysel İnternet kullanımında % 5,8 oranında artış olduğu görülmektedir. Tablo 8'e gelince bireysel bilgisayar kullanım oranları 2008 yılı itibari

ile toplamda % 38,1 oranındadır ve bu bireylerin % 62,4'ü yaklaşık olarak her gün bilgisayar kullanmıştır.

En son kullanım zamanına göre bireylerin* bilgisayar ve İnternet kullanım oranları (%)							2008
En son kullanım zamanı		Bilgisayar			İnternet		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Bilgisayar ve İnternet kullananlar	Türkiye	38,1	47,3	29,1	35,8	44,8	27,0
	Kent	46,8	56,7	37,0	44,6	54,3	35,1
	Kır	22,1	30,0	14,4	19,7	27,4	12,1
Son üç ay içinde (Ocak-Mart 2008)	Türkiye	34,3	43,2	25,6	32,2	40,6	24,0
	Kent	42,6	52,3	33,0	40,6	50,0	31,4
	Kır	19,1	26,4	12,0	16,8	23,3	10,4
Üç ay - bir yıl arasında	Türkiye	1,8	2,2	1,4	2,2	2,8	1,7
	Kent	2,1	2,4	1,7	2,5	2,7	2,2
	Kır	1,2	1,7	0,8	1,8	2,9	0,7
Bir yıldan çok	Türkiye	2,0	2,0	2,1	1,4	1,5	1,4
	Kent	2,2	2,0	2,3	1,6	1,6	1,5
	Kır	1,8	1,9	1,7	1,1	1,2	1,0
Hiç kullanmadı	Türkiye	61,9	52,7	70,9	64,2	55,2	73,0
	Kent	53,2	43,3	63,0	55,4	45,7	64,9
	Kır	77,9	70,0	85,6	80,3	72,6	87,9

* 16-74 yaş

Tablo 8

Türkiye’de bilgisayar hiç kullanmamış kişi oranı % 61,9 iken, İnternet’i henüz hiç kullanmamış kişilerin oranı ise % 64,2’dir. Türkiye’de bilgisayar kullanan kişilerin % 46,8’i kentte, % 22,1 ise kırdaki ikamet etmektedir. İnternet kullanan kişilerin % 44,6’sı kentte , %19,7’si kırdaki ikamet etmektedir. Bu veriler ışığında, hem kentte hem de kırdaki bilgisayar kullanan kişilerin çoğunun İnternet’i de kullanmakta olduğu görülmektedir. Türkiye’de bilgisayar kullanan ve İnternet kullanan erkeklerin oranı sırasıyla % 47,3 ve % 44,8’dir. Kadınların, bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla % 37,0 ve % 35,1’dir.

Son üç ay* içinde bireylerin** yaş grubu, eğitim ve anket uygulama dönemindeki*** işgücü durumuna göre bilgisayar ve İnternet kullanım oranları (%) 2008						
	Bilgisayar - Computer			İnternet - Internet		
	Toplam Total	Kadın Female	Erkek Male	Toplam Total	Kadın Female	Erkek Male
Yaş grubu - Age group						
16 - 24	58,3	49,2	68,4	55,0	45,4	65,6
25 - 34	43,4	31,7	54,8	41,1	30,1	51,8
35 - 44	30,4	20,9	39,8	27,9	20,1	35,6
45 - 54	20,0	12,3	27,5	18,9	11,5	26,1
55 - 64	6,9	2,1	11,8	6,5	1,9	11,2
65 - 74	1,6	0,7	2,6	1,4	0,7	2,2
Eğitim Durumu - Education level						
Bir okul bitirmedir - Literate without a diploma	2,7	1,4	6,9	2,2	1,1	6,2
İlkokul - Primary school	11,6	7,0	16,4	9,6	5,9	13,6
İlköğretim/Ortaokul ve dengi - Secondary and vocational secondary school	44,2	39,0	48,0	40,8	35,9	44,3
Lise ve dengi - High and vocational high school	67,2	61,6	71,3	64,0	58,2	68,3
Yüksekokul, fakülte ve daha üstü - Higher education	87,9	86,9	88,5	87,2	86,2	87,9
İşgücü Durumu - Employment situation						
İşgücüne dahil olanlar - In labour force						
Ücretli ve maaşlı - Regular employee	61,4	71,2	58,2	58,6	68,0	55,6
Yevmiyeli - Casual employee	16,0	12,3	16,9	13,1	10,5	13,7
İşveren - Employer	70,0	59,0	71,5	66,3	48,8	68,6
Kendi hesabına çalışan - Self-employed	25,0	19,5	25,5	21,7	18,4	22,0
Ücretsiz aile işçisi - Unpaid family worker	13,7	6,9	30,1	12,3	5,8	28,0
İşsiz - Self-employed	49,9	59,6	43,5	47,8	57,1	41,7
İşgücüne dahil olmayanlar						
Ev işleriyle meşgul - Houseworks	11,0	11,0	15,8	10,0	9,9	13,9
Emekli - Retired	13,5	18,0	12,2	12,6	16,7	11,4
Öğrenci - Student	86,1	82,4	89,4	82,2	77,9	86,2
Çalışmak istemiyor - Not want to work	30,8	32,0	28,9	28,3	32,9	20,2
Engelli - Disabled	4,4	2,1	6,7	5,4	3,2	7,6
Diğer - Other	12,5	4,5	19,3	11,0	4,5	16,6
* Ocak - Mart 2008 - January- March 2008						
** 16-74 yaş - 16-74 age group						
*** Anket uygulama dönemi: 17 - 30 Nisan 2008 - Survey implementation period: April 17- 30, 2008						
HaneHalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları, 2008 - Results of the ICT Usage in Households and by individuals, 2008						

Tablo 9

2008 yılı itibariyle bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür, Tablo 9 bu yaş grubunda bilgisayar kullanım oranının % 58,3 ve İnternet kullanım oranının %55 olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarına bakıldığında tüm yaş gruplarında erkeklerde daha yüksektir. Eğitim durumuna göre en fazla bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarına eğitim düzeyindeki sıralaması sırasıyla % 87,9 ve % 87,2 ile yüksekokul, fakülte ve üstü mezunlarındadır. Bunu % 67,2 bilgisayar ve % 64 İnternet kullanımı ile lise ve dengi okul mezunu bireyler takip etmektedir. Anket uygulama dönemindeki işgücü durumu dikkate alındığında, işverenlerde bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla % 70 ve % 66,3 iken ücretli ve maaşlı çalışanlarda ise % 61,4 ve % 58,6'dır. Aynı oranlar işsizlerde sırasıyla % 49,9 ve % 47,8'dir.

II. BÖLÜM

ELEKTRONİK İLETİŞİM

VE TOPLUMSAL

BAĞLAM

“Dillerimiz de medyalarımızdır. Medyamız metaforlarımızdır.

Metaforlarımız kültürümüzün içeriğini oluşturur.” Postman

1 TEKNOLOJİK TARİHSEL DEĞİŞİM VE TOPLUM

İnsanoğlunun sosyal yaşamına göz atıldığında, teknolojinin, toplumların tarihlerinde dönüm noktalarını belirleyici olduğu görülmektedir. İnsanlık tarihi, icat edilen veya kullanılan araç ve gereçlere göre çağlara ayrılmakta ve adlandırılmaktadır. Teknolojik değişimler, tarih boyunca sosyal hayatı etkilemekle kalmamış, biçimlendirmiştir de. Şöyle ki avcı toplayıcı toplumlarda avlanma araçları, balık tutma teknikleri bakımından önemli bir parametre olan teknoloji, tarım ve daha sonra sanayi alanlarındaki kullanımları ile insanın sosyal yaşam biçimlerini de değiştirmiştir ve değiştirmeye de devam etmektedir. Avcı toplayıcı toplumdaki endüstri toplumuna kadar olan insanlık tarihinin dönemlerine baktığımızda teknolojinin sosyal değişimdeki önemi görülmektedir.

İnsan, ilk ortaya çıktığı zamanlardan bu yana yaşamını sürdürebilmek için yeterli donanıma sahip değildir (Childe, 2001). Bu nedenle kısıtlı olanaklara sahip olan insan teknolojiyi yararlanarak tarihi çağlardan bu yana varlığını koruyabilmiştir. İklim ve hava koşullarına karşı korunma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli aletler yapabilen insan, teknolojik gelişme sayesinde sosyal çevresini de değiştirmiş, göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçmiş ve kent devrimini gerçekleştirmiştir. Bunu izleyen teknolojik gelişmeler sonucunda coğrafi keşifler ve deniz aşırı seferleri yapılmış, küreselleşme olgusunun temelleri atılmıştır. Teknolojik ve bilimsel ilerlemeler süratle devam ederken, bu noktada fikirlerin yayılması açısından muazzam bir yere sahip olan matbaanın icadı ile düşünsel ve sosyal alanlarda devrimler yaşanmış ve demokrasi, özgürlük gibi yeni fikir akımları ortaya çıkmıştır. Bununla beraber günlük gazete ve dergilerin özel teşebbüsler ile sosyal hayata girmesi ardından bunu telgraf, radyo ve telefonun izlemesi ile iletişim ağları insan yaşamlarını çevrelemiştir.

Üç bin yıllık sözlü gelenek, alfabenin bulunması ile birlikte niteliksel bir değişime uğramıştır. Şöyle ki; yazı yazmak için kullanılan kil tablet ve taş gibi materyallerin taşınması zor olmaktadır ve yazımı uzun zaman almaktadır. Bu nedenle papirüsün keşfiyle birlikte alfabenin kullanımı ve yazılı kültürün etki alanı

genişlemiştir. Okuryazarlık, alfabenin bulunmasından sonra ciddi oranda artmıştır. Buna rağmen belirli bir zümrenin sahip olabildiği bir ayrıcalık olarak kalmıştır. Ancak matbaanın icadı ile okuryazarlık geniş kitlelere yayılmaya başlamıştır. Bunu izleyen radyo, sinema ve televizyon ile görsel işitsel kültür etkisini arttırmıştır. Ancak bugüne kadar hiçbir iletişim teknolojisi İnternet kadar hızlı yayılmamış ve geniş alana dağılmamıştır. Castells, İnternet'in ortaya çıkışının, insanlık tarihinde eşsiz bir oluşum olduğuna dikkat çeker ve şu sözleriyle İnternet'i betimler:

“2 bin 700 yıl sonra benzer tarihsel boyutlarda, başka bir teknolojik dönüşüm gerçekleşiyor; çeşitli iletişim biçimleri interaktif bir ağ içinde bütünleşiyor. Ya da başka bir deyişle, tarihte ilk kez insan iletişiminin yazılı, sözlü, görsel-işitsel biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştiren bir hypertext¹⁵ ve metadil¹⁶ oluşuyor.” (Castells 2008; ss. 440)

İletişim teknolojilerinin tarihi, toplumsal tarihin de bir parçası olmuştur. İletişim teknolojileri ise sanayi devriminden sonra büyük ölçüde toplumsal değişmelere sebep olmuştur. Bu sebeple sosyologların ana çalışma alanlarında önemli bir yer edinmiştir. Böylece, sosyologların ana çalışma konularından biri olmayı başarmıştır. Tarihin başlangıcından bu yana, insanoğlunun kültürel ve bilinçlilik gelişiminde önemli rol oynayan iletişim teknolojilerinin zemininde toplumsal ilişkiler başlamış, gelişmiş ve sonlandırılmıştır.

Medya gurusu McLuhan (1964), “the medium is the message” sözü ile kullanılan iletişim aracının önemine vurgu yapmış ve araç ile neyin söylendiğinden çok, iletişim aracının etkili olduğunu öne sürmüştür. McLuhan, insanoğlunun iletişim tarihindeki dönüşümlerini ortaya koyarken dört ana dönem ayırımına gitmektedir. Bunların ilki, işitme duyusunun öne çıktığı sözlü iletişim kültürüdür. (Bu dönemde, iletişimde bulunma, kelimeleri dinlemek, armonik, jestler, mimiklerle ile sesin değişik biçimlerde kullanılması sonucu dolaylı yoldan düşünmek ile mümkün olabilmekteydi.)

¹⁵ Bir yazıda bağlantı içeren, bağlantı yaratan kelimelere verilen isimdir. Bu tip kelimelerin bulunduğu yazının tamamına da hiper metin denir.

¹⁶ Metadil: Dilin kendisi konusunda konuşmak üzere ve günlük dillerle karşılaştırmalar yapılarak kullanılan dil. Biçimsel bir sistemi tanımlamada kullanılan metadil, tanımlanan sistemin çevresidir.

İlkel bir dilin olduğu var sayılan bu dönemde topluluk ilişkileri artmış ve güçlenmiştir (Önür 2005). Bu noktada dilin sadece seslerden oluşmadığına dikkat çekmekte yarar var. Genel olarak dil, çıkarılan ses haricinde, el ve kol eylemleri ile resim yazısını da kapsamaktadır. Konuşma kadar etkili olmayan bu iletişim yöntemleri sayesinde simgeleştirme mümkünken, soyut düşünme etkisi oluşturma açısından yetersizdir. Sözlü kültür döneminde hatırlamak ve nesilden nesile öyküleri aktarmak, kültür ve bilgi birikiminin devamlılığını sağlamak açısından oldukça önemlidir. Süreklilik için hafıza can alıcı değer taşıyordu. Yazının bulunmasına kadar dil ve fonetik alfabe insanların iletişim aracı olmayı sürdürmüştür. Soyut düşünme veya soyutlama ise ancak yazılı kültür ile birlikte mümkün olmuştur. Ne çıkarılan sesler, ne de çizilen resimler soyutlama için yeterliydi.

“...Sözcükler soyutlamaları anlatabilir- elektrik, güç, adalet gibi kavramlar görsel resimlerle anlatılamaz. Böylesine gelişmiş soyutlamalar için konuşma (ya da yazma dili) kaçınılmazdır.”(Childe 2001).

Yazılı ve basılı kültür, iletişim tarihinde sözel kültürü izleyen ikinci dönemdir. Bu dönemde işitme duyusunun yerini görme duyusu almıştır. Yazının bulunması ile insanlar kayıt tutmaya başlamış ve ihtiyaç doğrultusunda artık görebildikleri kelimelerin anlamlarını değiştirerek, kullandıkları kelimeleri geliştirmişlerdir. Yazılı kültür döneminde, insanlar daha doğrusal düşünmeye başlamış ve sözel kültür kalıcılık kazanmıştır. Alfabeler yavaşça resimlerin ve şarkıların yerini almış, bu da çizgisel ve rasyonel düşünmeyi desteklemiştir. Ancak ilk başlarda yazı yazmak için kullanılan taşınması zor materyaller yerini papirüse bıraktıktan sonra yazı, iletişim sağlanmasında başlıca rolü üstlenmiştir. Bu dönemde matematik, bilim ve felsefi disiplinler ortaya çıkmıştır (Altay 2005). Ancak matbaa icadına kadar bu fikirlerin kolayca yayılması mümkün olmamıştır, bununla birlikte okuryazar kişiler bu dönemde fikir alış verişini yapabiliyorlardı. Gutenberg’in matbaayı bulması ile kültürel ve düşünsel birikim, dünya çapında hızla yayılmaya başlamıştır. Matbaa devrimi sayesinde, tarihte ilk defa çok sayıda insanın okuryazar olabilmesi mümkün olmuştur. Basım devrimi ile okuma eylemi bireysellik kazanmış ve bireysel bilinç ortaya çıkmıştır. İnsanlar, bir başka kişiden değil kendileri okuyarak bilgi edinmeye başlamışlardır. Daha önceki

dönemlerde zor deneyimlerle elde edilebilecek bilgilere kolayca ve kitlesel olarak erişilebilmesiyle kitle kültürü, kitle toplumu ve kitle eğitimi gibi oluşumların gizli gücü yine basım döneminde oluşmaya başlamıştır. Aynı zamanda, matbaanın icadı endüstri devriminin habercisi olmuştur. Matbaa alınır satılır bir ürün haline gelmiş ve endüstrileşme hız kazanmıştır.

Telgrafın icadı ile insanlık dördüncü dönem olan elektronik kültüre geçmiştir. Elektronik kültürde, medya kökten değişimleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle televizyon sayesinde, Gutenberg devrimi ile tek başlarına okuyan ve toplumdan soyutlanan insanlar yeni elektronik medya ile birlikte tekrar bir araya gelerek aynı anda ve hızla bütünleşmiştir ve bütünleşmeye devam etmektedir.

Endüstri devriminin oluşturduğu kitle toplumunun, dünyayı algılayışları ortak ve yeni medya sayesinde toplumsal bütünlük oluşturmaktaydılar. Yeni medya, başta televizyon olmak üzere, yer ve zaman algısını zayıflatmakta ve yaşadığımız dünyanın sınırlarını giderek azaltmaktadır. Televizyon ile insanoğlunun geçmişte ulaşamadığı dünyalara erişim artık mümkündür ancak sınırlar giderek azalmakta olduğundan yer algımız da değişmektedir. Fiziksel mekan ile sosyal konum arasındaki geleneksel ayrım televizyon ile giderek zayıflamaktadır. Televizyon, radyo, telefon ve gazete gibi iletişim araçlarının etkisi devam etmekle beraber, yeni teknolojilerin gelişmesiyle birlikte gazeteler online olarak okunabilmekte, uydu yayını ve dijital televizyonlar sayesinde bu iletişim araçlarında büyük dönüşümler yaşanmaktadır. *“Ancak bu iletişim devriminin can damarını İnternet oluşturmaktadır.” (Giddens 2008).*

Tüm bu medya formlarının arasında, genellikle en dikkate değer değişimlere neden olduğu düşünülen, en son medya teknolojisi ise İnternet’in ortaya çıkışıdır. En yeni iletişim biçimi olan İnternet’in toplumsal rolü, insan ilişkilerine etkileri ve iletişim kapasitesi konularına değinmeden önce, eski ve geleneksel medya konusundaki temel sosyolojik yaklaşımlardan bahsedilecektir.

2 ELEKTRONİK MEDYA DÜNYASINA TEORİK YAKLAŞIMLAR

İnternet'in sosyal etkilerinden ve İnternet'te iletişim konularından söz etmeden önce, sosyolojik teoriler kapsamında elektronik medyaya olan temel yaklaşımlara göz atmak faydalı olacaktır. Di Maggio v.dğr. (2001), sosyoloji literatüründeki elektronik ortam ile ilgili geleneksel eğilimleri ve temel teorik yaklaşımları, ana hatlarıyla açıklamıştır. Durkheim yanlıları, bire bir medya araçlarını organik dayanışmayı desteklemesi sebebiyle, örneğin telefon gibi iletişim araçlarını onayladıkları gibi basın yayın (broadcast) medyasının da çok büyük sayıda insana erişimi sağladığı ve toplumun bütünlüğü açısından olumlu etkisi olduğunu düşünerek, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının önemine vurgu yapmaktadırlar. Marksistler ise elektronik medyanın elit kişilerin kontrolünde olduğuna dikkat çekerek, bu kişilerin kendi ideolojilerini yaymak kültürel baskı yapmak amacıyla elektronik araçları kullanmalarına vurgu yaparak, bu anlamda iletişim medyasının istismar edici olduğunu iddia ederler. Weberyenler, bire bir iletişim araçlarının rasyonalizasyonu arttırması ve basın yayın medyasının ise farklı kültürlerin birbirinden haberdar olmasını sağlaması ve bir araya getirmesi konusundaki olumlu görüşlere katılırlar. Ayrıca dijital medya ile ilgili diğer yaklaşımlara baktığımızda, başta McLuhan (2001) olmak üzere teknolojik deterministler, yeni iletişim teknolojilerin yapısal özelliklerinden dolayı, sosyal değişmeye neden olduklarını ileri sürmektedirler. Bell (1977) ise iletişim teknolojilerindeki gelişme ile endüstriyel toplumdan "bilgi toplumu"na doğru bir geçiş olduğunu iddia etmektedir. Bu anlamda Bell, dijital iletişimin toplumsal değişime olan etkisi konusuna değinen ilk sosyologdur. Bell bu noktada iki temel gelişmenin, toplumsal değişmeye kaynaklık ettiğini öngörür; bunlardan ilki mikro elektronik alanındaki buluşlar sonucunda bilginin çok hızlı bir şekilde iletilmesinin mümkün olması, bir diğeri ise bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojisindeki bütünleşmedir. Son zamanlarda ise Castells (2002), şu anda içinde bulunduğumuz dönemin "enformasyon çağı" olduğunu ve teknolojik buluşların ilerlemesi ile sosyal etkileşim ve sosyal organizasyon formlarındaki dönüşüm, bizleri ağ toplumuna doğru götürmektedir. (Tüm bu teorik yaklaşımlar ışığında, İnternet'in sosyal etkileri hakkında, yanıtlanması gereken bir dizi ampirik soruları karşımıza çıkarmaktadır.) Marksist ve Weberyen yaklaşımlar, yeni teknolojilerin erişilebilirliğindeki güç ve eşitsizlik konularını tartışırken, Durkheim

bakış açısındaki yaklaşımlar, bu yeni teknolojilerin topluluk ve sosyal sermaye üzerindeki etkileri konularındaki sorulara cevap aramaktadır. Weberyen bakış açıları ise yeni medyanın bürokratik ve ekonomik kurumlardaki etkilerini araştırmaktadır. Eleştirel teori ise İnternet'in sanat ve eğlence medyasını nasıl etkileyeceği gibi önemli sorular sormaktadır.

3 İNTERNET ORTAMINDA İNSAN İLİŞKİLERİ VE SOSYAL ETKİLEŞİM

İnternet'in ortaya çıkışıyla birlikte sosyal etkileşimin yeni modelleri konusunda farklı iddialar öne sürülmüştür. Sanal toplulukların yapılanması, özellikle online iletişim, iletişim tarihinde mühim bir yere sahip olan yerel ve sosyalizasyon arasındaki ayırım iletişim konusundaki tarihsel gelişimin yok oluşundan bahsedilmesine yol açmıştır. Bu anlamda yeni sosyal ilişkilerin selektif modelleri, insan etkileşim formlarının sınırlılığını ortadan kaldırmıştır.

Kimi İnternet eleştirmenleri ise İnternet'in izolasyona yol açtığı, aile hayatı ve yüz yüze ilişkilerin gerilemesine sebep olduğu gibi İnternet'in etkilerinden bahsetmektedirler. Hatta sahte kimlikler ve rol yapma¹⁷ (role playing) konulara çok büyük bir dikkat çekerek, sosyal mübadele¹⁸ kavramına odaklanılmaktadır.

Castells (2002) İnternet ortamındaki insan ilişkileri ve sosyal etkileşim konusundaki bu tartışmanın üç sınırlılığından bahsetmektedir. İlki İnternet'in geniş çaplı yayılımının olmasına karşın sadece birkaç deney ve gözlem üzerinden mütalaada bulunulmasıdır. İnternet'in ilk kullanıcıları arasından yapılan bu araştırmalarda, İnternet

¹⁷ Rol yapma: Eğitimde ve psikoterapide, kişinin başkalarının rolünü oynadığı veya kendisi için yeni roller denediği bir eğitim tekniği. Başlangıçta bir psikodrama tekniği olarak geliştirilen bu teknik günümüzde endüstride, eğitimde ve psikoterapide örneğin çalışanları müşteri ilişkileri konusunda eğitmek, grup ve aile terapilerinde farklı tutum ve ilişki biçimlerini denemek, stresle ve çatışmayla başa çıkmanın farklı yollarını denemek, vb. amaçlarla kullanılmaktadır. Bu teknik kişinin risk almaksızın yeni rolleri denemesini ve yeni yöntemler keşfetmesini mümkün kılar. Örneğin kişi bir psikodrama seansında rolünde başarısız olsa bile bu bir tehlike yaratmaz ve başarısızlığa kadar aynı rolü tekrar tekrar oynayabilir. Böylece öğrenilen yeni yaklaşımlar gerçek yaşam durumlarına uygulanabilir. Kişinin, üstlenmiş olduğu role uygun bulunduğu şekilde, ya da gerçek tutum ve duygularını gizlemek amacıyla, durumun gerektirdiği şekilde davranması (Budak 2006).

¹⁸ Sosyal mübadele teorisi: Davranışın temelde karşılıklılık ve ödül beklentisiyle güdülendiği; ilişkilerde insanların bir ilişkiyi kendisi açısından taşıdığı yarar ve maliyet hesabı bazında değerlendirdiği; sosyal etkileşimin çeşitli duygusal, toplumsal ve maddi çıkarların değiş-tokuşuna dayandığı savıyla tanımlanan bir sosyal yapı modeli(Budak 2006).

kullanıcıları ve toplumun bütünü arasındaki sosyal uzaklık maksimize edilmektedir. İkinci sınırlılık ise, doğru İnternet kullanımı hakkında yapılan güvenilir ampirik araştırmanın mevcut bir gövdesinin olmayışının eksikliğidir. Son olarak da, basite indirgenen ve yanıltıcı soruların bulunduğu ideolojik olarak karşıt olan, geçmişin ideal topluluk anlayışı ve yabancılaşmış, yalnız İnternet kullanıcısı anlayışı ile araştırmalar yapılmasıdır. Tüm bu sınırlılıkların, zamanla ortadan kalkmakta olduğunu ve sosyalizasyon modellerinin İnternet kullanımına göre oluşturulduğunu düşünen Castells (2002), en azından İnternet'in kitlesel dağılımının bulunduğu gelişmiş toplumlarda buna ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmektedir.

3.1 Sosyal Hayatta İnternet'in Rolü

İnternet'in sosyal hayatta belirmesiyle birlikte, insan ilişkilerinin yeni biçimlerinin ortaya çıkması, İnternet kullanımının var olan insan ilişkilerine etkileri gibi konularda birçok soru işareti oluşmasına yol açmıştır. Bilgisayar destekli iletişimin (Computer Mediated Communication - CMC) ve online ilişkilerin yüz yüze ilişkilere etkisi konularındaki birçok araştırma; CMC'ye karşı yüz yüze ilişkiler, online'a karşı offline ve sanala karşı gerçek tutumları ile dikotomi olarak sürdürülmektedir (Haythornthwaite 2001). Bu konuda yapılan ilk araştırmalar incelendiğinde, izolasyon ve sosyalleşme konularında tek bir ortam, yani İnternet dikkate alınırken diğer medya araçlarının kullanımının göz ardı edilmiş olduğu görülmektedir. İnternet, sosyal yaşamdan kopuk ayrı bir hayat olarak düşünülmemeli, bunun yerine İnternet kullanımı ve İnternet ortamında yapılan aktiviteler sosyal hayatın bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Castells (2002), İnternet'in iletişim kurma biçimini yeniden şekillendirdiğini ve sosyal yaşamların bu yeni iletişim teknolojisi ile derinden etkilendiğini ifade etmiştir. Ayrıca Wilson & Patterson (2002), İnternet'e dayanan bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeni tip toplulukların ve iletişim uygulamaları doğurduğunu belirtmiştir. İnsanlar, İnternet'te bilgi alışverişi yapmakta, münakaşa etmekte, tartışmakta, dertleşmekte ve hatta birbirlerine destek vermektedirler. E-Mailing listeleri¹⁹ veya newsgroupları²⁰

¹⁹ Mailing listesi: Kişilerin belli bir konudaki görüşlerini elektronik posta aracılığıyla grup üyelerine dağıtmaları. İki çeşit mailing list vardır. Birincisinde her kullanıcı grup üyelerinin adreslerine sahiptir ve

sayesinde tanışarak, etkileşimlerine e-mail ile devam etmekte ve ilişkileri bazen sıcak dostluklara dönüşmekte, bazen ise resmi bir ilişki kurulmaktadır. E-mail, chat odaları, bulletin boardlar, instant messaging²¹ ve multi user domains (MUDS) ²² gibi online teknolojilerinin kullanımı inanılmaz ölçüde artmıştır (Mc Quillen 2003). DiMaggio v.dğr. (2001), bu çok yönlü arz sunan teknolojinin, televizyon ve radyodan belki de çok daha derin ve çeşitli sosyal değişimlere sebep olabileceğini belirtiyorlar. İnternet'in çok hızlı bir şekilde erişim alanlarının genişlemesi, iletişim teknolojisinin sosyal ilişkileri nasıl etkileyeceği veya yeni bilgi ve iletişim teknolojisi geleneksel yüz yüze sosyalleşme ile yer mi değiştirecek yoksa geleneksel sosyalleşme biçimlerini kuvvetlendirecek mi gibi soruları gündeme getirmektedir.

İnternet'in evlerde kullanımının benimsenmesi 90'ların başına rastlamaktadır. İnternet devrimsel bir sosyal teknoloji olarak ortaya çıkmıştır. İnternet, diğer iletişim teknolojilerinin tersine, kullanımı ağırlıklı olarak gayri resmi iletişimdir. Ortaya çıkış sebeplerinden de olan, İnternet'in resmi ve geleneksel iletişim teknolojilerinden ayrılan belli başlı yönü bir merkezden dağılmayan, evlerinde birbirleriyle iletişim kurmak isteyen insanların kullandıkları bir iletişim aracı olmasıdır. Öyle ki, İnternet'in evlerde kullanılmaya başlanmasının en önemli nedeni, iletişim için ağırlıklı olarak tercih edilmesidir. İnsanların aile ve arkadaşları ile olan sosyal etkileşimi, hayatın en makbul ihtiyaç ve eylemlerinden bir tanesidir. Bu insanların aidiyet ihtiyacını karşılamakla beraber çoğunlukla yakınlaşma duygularının karşılanmasına da yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, böylelikle sosyal destek almanın olasılığı da artmış olmaktadır. Sosyal

bölümüne herkesin adresini yazarak gönderir. İkincisinde mesajlar bir bilgisayara gönderilir ve mesajların dağıtımını bu bilgisayar gerçekleştirir (Dolar 2000).

²⁰ Haber grupları, bir çeşit ileti saklama alanı olarak çalışan iletişim ortamlarıdır. Her ne kadar haber grubu ismi sınırlayıcı bir tanım olsa da gerçekte haber grupları kalıcı tartışma platformları olarak kullanılmaktadırlar. Genelde haber grupları dünyanın çeşitli yerlerindeki pek çok haber grubu sunucusundan oluşan merkezi olmayan bir haber sunucusu ağı olan Usenet'e dahildirler (Babylon 2005).

²¹ Anında mesajlaşma, bir bilgisayar programı sayesinde, üye olarak, listenize eklediğiniz kişilerle gerçek zamanlı görüşme imkanıdır. Program özelliğine bağlı olarak görüntülü ve sesli görüşme imkanı da olabilir (Babylon 2005).

²² MUD (Multi User Dungeons, Çok Oyunculu Zindanlar), İnternet üzerinden metin mesajları aracılığıyla oynanan, fantezi rol oyunlarına verilen genel addir.

Tipik bir MUD oyununda Elfler, Ejderhalar ve benzeri efsanevi yaratıkların yanı sıra savaşçılar, hırsızlar ve büyücüler gibi insani karakterler de mevcuttur. Son yıllarda popülerliklerini İnternet üzerinden oynanan grafik destekli programların gelişmesi ve İnternet bağlantı hızlarının artmasıyla kaybetmişlerdir (Babylon 2005).

etkileşim, sosyal normlara uyumla birlikte insanların ait oldukları gruplara, komşuluk ilişkilerine ve katılmış bulunduğu organizasyonlara bağlılığına ortak olmaktadır. Bu bağlamda kimi sosyal teorisyenler İnternet'in insanları ortak ilgileri temelinde gruplara katılmasının daha uygun olduğu ve bu topluluk yapılanmasının pozitif değerine dikkat çekmektedirler (Katz&Aspden 1997; Rheingold 2000).

3.2 İnternet'in Sosyal İlişkilerin Gelişimi Ve Oluşumuna Etkileri

20. yy. boyunca bireysellik ve topluluğun çözülüşü, sosyal bilimcileri meşgul etmiştir. Teknolojinin, sosyal alanda böyle hızlı bir değişime sebep olması beklenmiyordu. Aile ilişkileri, sosyal destek teknolojik gelişmelerle birlikte zayıflamaya başladığı sosyologlarca desteklenmiştir. Demiryolları ve otomobiller ile başlayan ulaşım teknolojisi sayesinde dünyanın her yerine ve kısa zamanda gitmek mümkün olurken, bu bir yandan da okul arkadaşları, akrabalık ilişkileri, komşuluk gibi sosyal ilişkileri zayıflattığı iddia edilmiştir. Eskisi gibi bu sosyal çevre ile yardımlaşma ve sıkı ilişkilerin ise giderek azaldığı birçok araştırmacılarca konu edilmiştir. Bu gelişmeleri izleyen II. Dünya Savaşı ve tüm bu sosyal değişimlerin, bireyselleşme ve yalnızlığı da beraberinde getirdiği ileri sürülmüştür. Demiryolu ve telgraf gibi yeni teknolojiler; mesafe, yer ve zamanı yeniden tanımlamışlar ve iletişim teknolojisindeki bu ilerlemeler yeni entelektüel anlatımların oluşmasına ön ayak olmuştur. Böylelikle yeni teknolojiler, sosyal ve bilişsel dünyaları bağlayan karmaşık bağları yeniden yapılandırarak, yeni ampirik çalışma alanları açılmasını sağlamıştır (Cerulo 1997). Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin sosyal çevreye etkileri devam ederken iletişim yöntemleri ne yönde ilerlemiştir?

İnternet sosyal yaşama girmeden önce televizyon ve kitle iletişim araçları konularında yoğunlukla çalışılmış ve sosyal bilimciler tarafından ilgi çekici bir konu olmuştur. Hatta bu anlamda güncelliğini halen korumaktadır. Bunun yanında ilk olarak telgraf ve ardından telefon da insanların yaşamlarında çok yönlü değişikliklere neden olmuştur. Önceki iletişim teknolojileri ile karşılaştırıldığında İnternet sadece sunduğu imkanlar olarak zengin olmakla kalmamış, aynı zamanda çok hızlı bir şekilde dünya çapında yayılmıştır ve yayılmaya devam etmektedir. İnternet'in böylesine seri büyümesi, toplumsal dönüşümü nasıl etkileyeceği ve toplumu nasıl yeniden

şekillendireceği konusunda soruların artmasına yol açmıştır. İnternet, zaman ve uzaklık kavramlarını değiştirmekle kalmamış, yer kavramının dönüşüme uğratmıştır. İnternet, sanal ya da siber olarak kullanılan fiziksel olarak görülmeyen bir mekan, bir iletişim ortamı yaratmıştır. Bu ortamda insanlar iletişim kurmakta, birbirleriyle konuşmakta veya yeni insanlarla tanışmaktadırlar. İnsanlar daha önce hiç benzeri olmayan bir ortamda bütünleşmektedirler. Gerçek hayattaki sosyal ilişkileri online hayatlarına taşımakta ve sanal dünya ile fiziksel dünya arasında bir bağ kurmaktadırlar (Jung 2005). Bu konulara değinmeden önce iletişim yöntemlerine göz atmakta fayda vardır.

İletişim teknolojileri tarihinde, İnternet günlük hayata girmeden önce birbirinden ayrı iki farklı iletişim yöntemi olduğu görülmektedir; bunlardan ilki bireylerin diğer bireyler ile iletişim kurması diğeri ise küçük bir gruptaki insanların ki bu kişilere elit de denilebilir, mesajlarını çok büyük sayılardaki insanlara yayınlamasıdır (Preece 2000). İlk iletişim teknolojisi türleri telefon, telgraf ve mektup iken, ikinci tarzdaki iletişim teknolojileri ise gazete, televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçlarıdır. Fakat bu iletişim teknolojilerinden farklı olarak, İnternet ile beraber daha önce hiç görülmemiş ölçüde çok büyük sayılarda insanlar ile merkezi olan kitle iletişim araçlarının tersine, yeni tarzda ve periferik bir ortamda yeni iletişim metodları mümkün olabilmektedir. Bugün, İnternet'te yeni forumların giderek artmasıyla birlikte, yayınlama (broadcast) modellerinin hiyerarşik yapısının aksine bir oluşum söz konusudur. Bu kadar çok sayıdaki insanın birbirleriyle bu denli simetrik, denk ve eşit bir şekilde iletişimi alışılmış değildir (Preece 2000). Ayrıca İnternet evde, okulda, üniversitelerde ve hastanelerde de kullanılabilen ve yine daha önce hiç görülmemiş kadar çok büyük ölçekli kullanım alanları bulunmaktadır; örneğin İnternet aracılığıyla alışveriş ve yatırım yapılabilmekte, tebrik kartı gönderilebilme, öğrenim görülebilmekte, her türlü bilgiye ulaşılmakta ve her konuda yardımlaşma ve tartışma olanağı bulunabilmektedir. İnternet'in farklı iletişim yollarına olanak tanınmasının yanı sıra aynı zamanda metin, görsel araç, ses ve video gibi farklı formatları da tek bir ortamda bir araya getirmektedir.

Teknoloji ve sosyal değişim konularındaki tartışma İnternet çağında da devam etmektedir. Bir tarafta yeni gelişmelerin sosyal yaşamda esneklik sağladığı ve seçim şansını arttırdığı hatta bu sayede insanların hayatlarına daha fazla kişisel kontrol

sağlayabildiklerini düşünenlerin ortaya attığı kavram olan “networked individualism” yani kişisel iletişim ağlarının oluşturulduğu öne sürülmektedir (Haythornthwaite, Wellman, 2002, p32). Diğer taraftan da ağların geniş dağılımının postmodern dünyanın işaretini karakterize eden geçicilik, çabuk tüketilecek ve uzun süre varlığını sürdüremeyecek özelliklere sahip olduğunu ve bu olgunun, gelecekte insanların kendi kültürlerinden uzaklaşarak parçalanma ve bölünmelere yol açacağına inananlar vardır (Baudrillard 1990, ss. 92). Bu olumsuz tutumların yanında Castells (2000, ss. 406), İnternet’in bir merkezden yönetilmeme ve bir merkeze bağlı olmama) yeteneği, Castells’in bu anlamda kullandığı kavram olan “decentralization” ile geleneksel bilgi ve güç akışını enine bir kesit oluşturacağını vurgulanmaktadır.

1980’lerde İnternet kullanımı ilk aşamada yeni tarz ve bedava iletişimin gelmekte olduğunu müjdelemiştir. Aynı zamanda sanal topluluklarda kişisel amaçlara erişmenin verdiği memnuniyet duygusunun bilgisayar destekli iletişimin etrafında yapılanmasını sağlamıştır. John Berry Barlow ve Virtual Community adlı eseriyle Howard Rheingold, yeni formda topluluğun doğuşundan bahsetmişlerdir. İnsanları, ortak değerler, ilgi alanları ve destek bağları yaratan yüz yüze iletişime de yayılan sanal topluluk kavramını ortaya atmışlardır ve yenilenen topluluk anlayışı veya gerçek hayattan yabancılaşma iddialarına karşıt olarak İnternet’te sosyal etkileşimin günlük hayat modelini, var olan eski ilişkileri online etkileşimi eklemek dışında genel olarak değiştirmediklerini düşünmektedirler.

Bu argümanlar, İnternet’in sosyal etkileri etrafındaki farklı teorik sonuçlar ve şimdiye kadar sürmekte olan ampirik araştırmalar konusunda bir fikir vermektedir. Akademisyenler, teknoloji uzmanları, sosyal eleştirmenler, İnternet’in sosyal hayatı pozitif mi yoksa negatif anlamda mı dönüştürmekte olduğunu halen müzakere etmektedirler. Örneğin bazıları, İnternet kullanımının insanları gerçek sosyal ilişkilerden kopardığını ve insanların tek başlarına bilgisayarlarının başında oturduklarını veya tanımadıkları yabancılarla sosyal olarak zayıf bir ortamda iletişim kurduklarını öne sürmektedir. (Stoll 1995 ; Turkle 1997). Diğerleri ise İnternet’in daha fazla ve daha iyi sosyal ilişkiler kurulmasına yardımcı olduğu, çünkü bu ortamda insanların coğrafi sınırlamaları olmadığı veya utangaçlık, hastalık ve zamanlama

sıkıntısının sebep olduğu izolasyondan uzak olduklarını ifade etmektedirler. Kimi araştırmacılar İnternet'in, insanların ortak ilgi alanları temelinde gruplara katılmasının daha uygun olduğunu ve İnternet'teki bu topluluk yapılanmasının pozitif değerine dikkat çekmektedirler.

Sosyalleşme konusunda İnternet'in rolü araştırılırken genellikle İnternet'i kullananlar ve kullanmayanlar, İnternet'i sıklıkla kullananlar ve daha az sıklıkla kullananlar, uzun zamandır İnternet'i kullananlar ve İnternet kullanmaya yeni başlayanlar karşılaştırılmaktadır. Nie, meslektaşları (Nie, Erbring 2000; Nie v.dđr. 2002) ve Carnegie Mellon Home Net Project (Kraut v.dđr. 1998) İnternet kullanımının negatif etkilerinden bahseder; İnternet kullanan kişilerin aile ve arkadaşlarıyla daha az vakit geçirdiklerini, yalnızlık ve depresyon sürüklendiklerini iddia ederler. Bu çalışmadan sonra bir yıl sonra Home Net araştırması Kraut (2002) tarafından yinelenir ve İnternet kullanımındaki negatif etkilerinin gittiği ve İnternet'i uzun süre kullanan kişiler daha sonra daha deneyimli oldukları için bilinçli İnternet kullanımını sürdürdükleri tespit edilir. Bu noktada Kraut İnternet kullanımının deneyim yönüne dikkat çekilmesi gerektiğini vurgular. UCLA Center for Communication Policy Araştırması (2000) ise İnternet kullanılmaya ilk başlandığında, insanların yeni kullanıcılarla online olarak, arkadaş ve aileleri ile görüşmelerine oranla daha fazla vakit geçirdikleri bulunmuştur. İnternet kullananlar ve İnternet'i kullanmayalar arasında kıyaslama yapıldığında ise bir hafta içinde görüşmelerinde arkadaş sayılarının aynı olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki araştırmaların birbirleri arasında keskin bir tezatlık vardır. Oldukça saygın kurumlar olan Stanford ve Carnegie Mellon Üniversiteleri tarafından desteklenen bu araştırmaların verilerinin çoğuna erişilebilecekken, bu çalışmaların kalitesi sorgulanmadan, araştırmacılar tarafından çelişkili bir şekilde yorumlamıştır (Castells 2002). Kraut v.dđr.'nin araştırmaları sonucunda ulaşılan, İnternet'in çok kullanımının, ev içindeki aile üyeleri ile iletişimde düşüş olması, sosyal çevrelerinin küçülmesi ve depresyon, yalnızlık hissiyatında artış olması gibi verilere ulaşılmıştır. Ancak, bu çalışmadaki sonuçları etkileyen en önem faktör göz ardı edilmiştir; o da gözlem yapılan kişilerin ilk defa İnternet'i kullanmaya başlamalarıdır. Di Maggio v.dđr. (2001)

çalışmalarında İnternet kullanmaya ilk başlanıldığı zaman, yüksek düzeyde sinir bozukluğu ve stres gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle Kraut v.dğr.'nin araştırmalarındaki depresyon gibi rahatsızlıklar İnternet kullanımından çok, gözlemlenen kişilerin, İnternet deneyimlerini ilk defa yaşamalarından dolayı kaynaklanıyor olabilir. Nitekim aynı araştırmada, İnternet'i daha önceden kullanan kişilerin gözlemlerinin sonucunda bu kişilerde tatmin duygusunun arttığı, aile ve arkadaşlarla ile ilişkilerde daha yoğun sosyal etkileşimin olduğu görülmektedir (Castells 2002). Katz, Rice, Aspden'in araştırmaları incelendiğinde İnternet kullanımındaki deneyimsizlik sebebiyle aynı sonuçların olduğu görülebilmektedir. 1995 ve 2000 yılında yaptıkları çalışma verilerine bakıldığında, 1995'te İnternet kullanıcıları stres, aşırı yüklenme ve tatminsizlik gibi duygular hissettiklerini belirtirlerken, 2000 yılında tekrarlanan araştırmada ise İnternet kullanıcıları, İnternet kullanmayanlara göre daha yüksek oranda tatmin duygusu hissettiklerini, aile ve arkadaşları ile daha güçlü sosyal etkileşim halinde olduklarını belirtmişlerdir.

Günlük hayatın alışkanlıkları arasına İnternet'in girmesi ve bu ortam ile yakınlaşma, yeni teknolojik ortama uyum sağlamak, ilk başta belli başlı negatif etkileri de beraberinde getirmektedir. Ancak İnternet kullanımı arttıkça bu ortama alışılmakta ve zamanla negatif etkiler yok olmaktadır. Nie ve Erbring'in (2000) araştırmasında sosyalleşmenin azalması ise sadece çok yoğun İnternet kullanımı için rapor edilmiştir. Bu durum, İnternet kullanımı ile offline hayat arasında bir eşik olduğunun göstergesi olarak düşünülebilir (Castells 2002).

Katz, Rice, Aspden (2001) 1995, 1996, 1997, 2000 yıllarında yaptıkları araştırmalarda, İnternet kullanıcıları ve İnternet'i kullanmayanlar arasında yaptıkları karşılaştırmada İnternet kullanıcılarının daha yüksek ya da eşit seviyede topluluk ve politik katılım oranları olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca İnternet kullanımı ve telefonlaşma sıklığı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve İnternet kullanıcılarının daha büyük sosyal etkileşim seviyesinde olduklarını bulmuşlardır. Üstelik İnternet kullanıcılarının, sosyal etkileşim ağı çok daha dağınık ve uzak mesafelere yayılmış olmasına rağmen, İnternet kullanmayanlara göre arkadaşlarıyla daha sık buluştuğu ve ev dışında daha fazla sosyal hayatları olduğu saptanmıştır. İnternet kullanma süreleri esas

alınarak yapılan karşılaştırmada ise, hem uzun zamanlı İnternet kullananlar hem de İnternet kullanmaya yeni başlayanlarda online aktiviteleri aile ve arkadaşlar ile geçirilen zamanı etkilememiştir. İnternet kullanıcılarının %10'u online olarak yeni arkadaşlarla tanışmaktadırlar ve online topluluklarda aktiflerdir. Howard, Rainie ve Johns (2001) da araştırmalarında benzer sonuçları rapor etmişlerdir. Pew Enstitüsü'nün yürüttüğü araştırmada e-posta kullanımının aile ve arkadaşlarla olan sosyal hayatı desteklemekte olduğu ve sosyal temasları genişlettiği bulunmuştur.

Di Maggio v.dğr.'nin (2001) araştırmalarında İnternet kullanıcılarının, İnternet kullanmayanlara oranla, sanat aktivitelerine daha fazla katıldıkları, çok daha fazla kitap okudukları, daha fazla sinemaya gittikleri, sporla çok daha fazla ilgilendiklerini rapor etmişlerdir. UCLA Academic Team'in 2000 yılının Ekim ayında yayınladıkları ankette, İnternet kullanıcılarının % 75'i, İnternet aktiviteleri sebebiyle aile ve arkadaşları tarafından dışlanmadıklarını belirtmiştir. Bunun yerine website, chat odaları ve e-mail kullanımının arkadaş ve aileleri ile iletişim kurmak için pozitif bir etkisi olduğunu söylemişlerdir. Gözlemlenen İnternet kullanıcıları, İnternet kullanımı için çeşitli günlük aktivitelerinden feragat ettiklerini ancak bunların, aile ve arkadaşlar ile görüşmek gibi sosyal aktiviteler yerine ev işi, aile bakımı ve uyku gibi faaliyetleri kapsadıklarını belirtmişlerdir.

Hatta, Wellman ve meslektaşlarının son on yıllarda yaptıkları çalışmalarla, İnternet kullanımı yoğunluğu ile sosyal ilişkilerin sıklığı arasında pozitif ve giderek artan bir ilişkinin olduğunu göstermişlerdir. E-posta kullanımının sosyalizasyon yönünden pozitif etkisi aileden daha çok arkadaşlar ile temas halinde olmak ve uzak mesafelerde yaşayan akrabalarla açısından ön plana çıkmaktadır. Bu araştırma perspektifini geliştirmek üzere Wellman ve Hampton (2000), Kanada'da "Netville" olarak adlandırdıkları bir banliyöde deneysel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. İnternet kullanımının, komşuluk ve uzakta yaşayan arkadaşları ve akrabaları ile ilişkilerine etkisini araştırmak üzere "Netville" projesini yürütmüşlerdir. Netville'de ikamet eden düşük orta sınıf statüsündeki yüz yirmi ev Halkına, ücretsiz olarak iki yıllık modem bağlantılı İnternet erişimi sağlamayı teklif etmişlerdir. %65'i araştırmaya katılmayı kabul etmiş ve İnternet'e bağlantıları yapılmıştır, ancak geri kalan ailelere İnternet

bağlantısı yapılmamıştır ve karşılaştırma yapabilmek için gözlemlenmeye devam edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; Netville’de yaşayan ve İnternet bağlantısı olan ev halklarının, zayıf sosyal bağlara oranla çok daha büyük sayılarda kuvvetli bağları olduğu tespit edilmiştir. Üstelik, bu ev halklarının diğerlerine göre hem banliyö içerisinde bilinen hem de banliyö dışında kuvvetli sosyal bağlara sahip oldukları bulunmuştur. Bu deney ile, İnternet’in hem uzak hem de mahalli topluluklarda sosyalleşmeyi arttırmakta ve desteklemekte olduğu saptanmıştır. Topluluk e-posta sistemi, komşular arasında iletişim aracı olarak hizmet etmekte ve böylelikle Netville’de yaşayanlar yerel haberlerden eskisine göre çok daha fazla haberdar olmaktaydılar. İnternet kullanımının hem uzak hem de yerel seviyedeki zayıf ve kuvvetli bağların kuvvetlenmesinde etkili olduğu bulunmuştur. Bu deneyin sonunda, İnternet kullanıcılarının son dönemlerinde bir araya geldiklerini ve mailing listleri buluşma amaçlı kullandıkları gözlemlenmiştir. Bundan dolayı, Netville deneyi offline ve online sosyalleşme arasında pozitif geri bildirim olduğunu kanıtlamıştır. Bu araştırmaya göre, İnternet kullanımı, kullanıcıların çoğu için, sosyal bağların ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkili olmaktadır.

Fakat ampirik bir açmaz bulunmaktadır. Gözlemlenen bu etkiler iyi mi kötü mü diye nasıl kesin bir yargıya gidilebilir? Şu anda böyle bir sosyal ve psikolojik sağlık değerlendirmesi için sınırlı teorik bilgi ve çalışma mevcuttur. Bu konuyla ilgili olarak iyi ya da kötü olduğuna karar verecek deneysel çalışma ile ilgili sorunlar vardır. Çünkü bu konudaki teorik bilgi hem sosyal hem de psikolojik bakış açılarına göre kısıtlıdır. Sosyal değişimin insanların gelir düzeyleri ve sağlık durumlarına etkileri gibi değişkenler, deneysel çalışmalarla tespit edilip değerlendirilebilirken sosyal ilişkileri değerlendirmesi bu denli kolay değildir. Sosyal etkileri araştırmaya yetecek teorik sınırlılıklar yanında deneysel zorluklar da bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen bu araştırmalar ve sonuçlarına bakıldığında, bazı belirtiler ve bazı durumlarda İnternet kullanımı, diğer sosyal aktiviteler ile yer değiştirebilmektedir. Ancak bu araştırmalar, farklı zamanlarda, farklı bağlamda ve İnternet kullanımının farklı evrelerinde yürütülse dahi, İnternet’in insan ilişkileri ve sosyalleşme üzerindeki etkisi ile ilgili kesin bir sonuca ulaşmak zordur. Fakat belki de

sadece doğru şekilde soru sorulması gerçek sorundur. İnternet'te sosyalleşme konusundaki çalışmalar, var olan sosyalleşme ve sosyal etkileşim modelleri üzerinde de düşünülmeli ve dönüşümler göz ardı edilmemelidir.

3.3 İnternet Ve Sosyal Etkileşim

İnternet kullanıcılarının, İnternet'e girmelerinin ve İnternet'i kullanmalarının başlıca nedeni, diğer insanlarla etkileşime girebilmektir. İlk defa İnternet kullanacak kişilerin bile arkadaşlarıyla ya da akrabalarıyla İnternet üzerinden konuşabilmek veya görüşebilmektir. İnternet sayesinde sadece sevdikleri, özledikleri ya da uzun zamandır görmedikleri arkadaşları ile hem yazışabilmekte hem görüşebilmekte hem de birbirlerini duyabilmektedirler. Bu çok yönlü iletişim hem kolay hem de diğer iletişim araçlarına göre maliyeti hatırı sayılır ölçüde düşüktür. İnternet'te en sık kullanılan iletişim yöntemi ise e-mail, maili yazan kişi isterse dünyanın bir diğer ucuna olsun anında mesaj gönderebilmektedir. Hatta mail yazmak yerine canlı olarak görüntülü veya sesli görüşmek mümkündür. İnternet'in sosyal etkileri konusundaki çalışmalara bakıldığında üç önemli konu etrafında odaklanıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi bilinen uluslararası meşhur tabiri ile "Digital Divide" yani dünya vatandaşlarının buldukları coğrafyanın teknolojik altyapısına göre ya da kişisel bilgi, beceri ve eğitim düzeylerine göre İnternet ve bilgisayar kullanma kabiliyet ve kapasitelerinden doğan farklılaşmalar açısından incelemelerdir. Bir diğer araştırma ve karşılaştırma konu başlığı politik ve topluluk katılımı açısından sanal sosyal etkinlikler ve üçüncü konu ise sosyal etkileşimdir.

Sanal ortamdaki sosyal topluluklara ilk bakış açısı genelde kötümserdir; bu toplulukların, gerçek hayattaki topluluklar gibi olamayacağını savunanlar ve sanal alemdeki bu oluşumların topluluğu yok edebileceği, İnternet'e toplumun bir kısmının erişebilmesi gibi endişeleri taşıyarak oluşan bir yargıdır. İkinci bakış açısı ise, İnternet ile birlikte yeni biçimlerde sosyal etkileşimi mümkün kılması olanağı ile daha pozitif olan genel görüştür. İlk bakış açısına sahip olanlar teknolojinin insan doğasına aykırı olduğundan sanal ortamdaki ilişkilerin gerçek olamayacağı savunurlar. Fakat diğer bakış açısını benimseyenler, İnternet'te sosyal etkileşimin mümkün olduğunu savunurlar. Grup çalışması yapılan işlerde CMC (Computer-Mediated Communication

– Bilgisayar Destekli İletişim) sayesinde, insanlar bir araya gelerek sağlık desteği, psikolojik yardım alabilmekte, tartışma grupları ya da forumlarda sosyal ve etkin etkileşimde bulunabilmektedirler. Böylelikle insanlar bilgi alışverişi yaparak, yardımlaşmakta ve sorularına cevap bulabilmektedirler.

İnternet'in bireyler arası iletişimdeki etkileri konusunda çok farklı fikirler bulunmaktadır. Bazı görüşler, çok fazla İnternet kullanımının, insanların tek başına vakit geçirmesine sebep olduğunu ve yabancılarla online olarak konuşmaya özendirildiğini iddia etmektedir (Putnam 2000). Kraut (1998). Bilgisayar-destekli iletişimin (CMC), sosyalleşmeyi azalttığını ve insanları yalnızlığa sürüklediğini, hatta yüz yüze iletişimin yerine bile geçtiğini belirtmektedir. Bu düşüncelerle hem fikir olan, Nie ve Erbring (2000) araştırmaları sonucunda İnternet kullanıcılarının, aileleri ve arkadaşları ile çok daha az vakit geçirdiklerini, gazete okumaya ve sosyal aktivitelere de daha az zaman ayırdıklarını tespit etmişlerdir.

Sosyalleşme kapsamında yer alan diğer bir tartışmada sahte kimlikler ve rol yapma sorunudur. Turkle (1995), İnternet'in kimlik gelişimi üzerindeki etkilerine yoğunlaşan çalışmaları ile paralel yaşamların çelişkisine vurgu yapmaktadır. Ancak, kimlik oluşturma gibi online imkanlar, İnternet temelli sosyal etkileşimin küçük bir miktarını oluşturmaktadır. Ve bu olanaklar özellikle gençler tarafından ilgi görmektedir. Gençler zaten kimliklerini keşfetme dönemlerinde olduklarından, İnternet'in sağladığı bu olanağı, kendi kendilerine kimlik deneyleri yaparak değerlendirmektedirler. Elbette bu durum, kimlik yapılanmasının araştırılması için harika bir imkan sunmaktadır. Sahte kimlikler ve role yapma konusunda, Baym (1998) ise İnternet kullanıcılarının, kendi karakterleri ile tutarlı online benlikler oluşturduklarını öne sürmektedir. Castells (2002) de online etkileşimi hayatın bir uzantısı olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Günümüzde role yapma oldukça kayda değer bir sosyal deneyim olsa da çok öne çıkan bir parçası olarak değerlendirilmemelidir.

İnternette sosyal etkileşim konusuna olumsuz yaklaşanların aksine, Kazmer ve Haythornthwaite'e göre (2001), İnternet kullanıcıları, İnternet'i kullanmak için; televizyon izlemek, okumak, hobiler ile uğraşmak gibi bazı bireysel aktivitelerden vazgeçebilirken, ailelerine ve sosyal aktivitelere aynı sürede zaman ayırmayı

sürdürmektedirler. Nie ve Erbring (2000) İnternet'in izolasyona yol açtığını savunmalarına rağmen, Nie (2001) e-mail ile iletişimin, yazılı iletişim aracı olarak düşünüldüğünde açık ve net olduğunu ve aynı zamanda hafızada tutmak ile karşılaştırıldığında çok daha kalıcı olduğunu, özellikle çok fazla sayıda kişiye aynı anda mesaj yollamak amacıyla kullanıldığında üstün nitelik taşıdığını onaylamaktadır. Fakat İnternet, hem yakın hem de uzaktaki sosyal ilişkileri sürdürebilmek için kullanılmaktadır. Birçok sayıdaki araştırmalar sonucunda, İnternet'in uzak mesafede yaşayan arkadaşların ve akrabaların birbirleriyle olan iletişimini arttırdığına dikkat çeker (Kavanaugh&Peterson, 2001; Kazmer & Haythornthwaite, 2001; Kraut, Lundmark v.dğr. 1998; Di Maggio v.dğr. 2001). İnternet'in online olarak sosyalleşme sağladığı gibi banka işlemleri, alış veriş, kütüphane araştırmaları gibi birçok alanda kolaylıklar sağladığını ve zaman kazandırdığını öne sürerler. Ayrıca Wellman v.dğr. (2002), insanların görünür kamusal alanlarda etkileşim halinde olmamalarının, onların izole oldukları anlamına gelmeyeceğini, arkadaşlarıyla online chat ya da anında mesajlaşma yapıyor olabileceklerini ileri sürmektedir.

Sosyal etkileşim (sonuçlar, sosyal etkileşim, söylemin veya dışavurumun yeni biçimleri) Katz v.dğr.'nin yaptıkları araştırma sonucunda 1995 anketlerinde İnternet'i uzun süredir kullananların arkadaşları ile daha sık görüştikleri tespit edilmiştir, ancak İnternet'ten haberdar olmayanların arkadaşları ile görüşme sıklıkları çok daha azdır. Fakat aynı zamanda Katz v.dğr. araştırmalarında uzun süredir İnternet kullananların ev dışında daha fazla vakit geçirmelerinden dolayı, komşularıyla ilişkilerinin çok az olduğunu dikkat çekmektedirler. 1995 yılında yapılan araştırmaya göre İnternet kullanıcıları aileleri ile daha az görüşürken, 2000 yılının sonuçlarına bakıldığında aileleri ile İnternet'te görüşme sıklıkları oldukça artmıştır. İnternet'i kullanma süresi arttıkça aileleri ile de İnternet'te sıklıkla görüşmektedirler. İnternet kullanıcılarının İnternet'te arkadaşlık kurma oranlarına bakıldığında, 1995'te İnternet kullanıcılarının çok sayıda insan ile tanışmasına rağmen en az bir tanesi ile yüz yüze görüştüğü belirtilmektedir. 2000 yılında ise sonuçlar istatistiksel açıdan çok fazla değişmemiştir. 1995'te %17, 2000'de ise %10,1 oranında, insanların İnternet'te tanıştığı kişilerin en az bir tanesi ile tanışılmış ve yüz yüze görüşülmüştür. Ayrıca İnternet kullanıcılarının diğer medya araçlarından özellikle telefonu çok daha fazla kullandıkları ve tanıdıkları diğer

insanlarla çok daha fazla iletişim halinde oldukları tespit edilmiştir. Yani genel olarak İnternet kullanıcıları çok daha farklı coğrafi bölgelerde olmalarına rağmen çok daha sıklıkla arkadaşları ve aileleri ile görüşmekte, iletişimlerini sürdürmektedirler.

Sosyal etkileşimin farklı bir biçimi olan İnternet'te iletişim, Katz v.dğr.'nin araştırma sonuçlarına göre değerlendirildiğinde on bireyden her biri İnternet'te arkadaşlık kurmakta ve bu kişilerin çoğunun online topluluklara üye olduğu görülmektedir. Bu araştırma, İnternet'in negatif etkilerine yoğunlaşmamıştır sadece, İnternet kullanımının artması ile birlikte sosyal etkileşimde de hem online hem de offline olarak artışlar olduğunu, farklı yıllarda tekrarladıkları araştırmaları ile karşılaştırma yoluna gitmişlerdir. İnternet kullanımının olumlu ve olumsuz yönlerine değinmekten çok, beş yıl aralıktan sonra İnternet kullanımının bireylerin sosyal yaşamındaki değişimleri gözlenmiş ve sosyal etkileşim yönünden ne gibi değişikliklerin olacağı gözlenmek istenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın bulguları incelendiğinde, İnternet kullanımı ile sadece yüz yüze görüşmeleri arttırmakla kalmamış aynı zamanda online topluluklara üyeliklerinin de olduğu tespit edilmiş ve sanal ortamda da sosyal etkileşimlerinin arttığı görülmüştür.

İnternet kullanımının sosyal etkileşime ve nitelik, nicelik özelliklerine dikkat çeken Nie, Internet and Society (IAS) (2000), How Computers and Internet Have Changed Your Life (2000), The Internet Life Report (2000), Surveying the Future (SDF) (2000) adlı dört farklı akademik anket sonuçlarını değerlendirmiştir. Bu araştırmaların sosyalleşme dışında, aynı sonuçlara sahip olduğunu, ancak İnternet kullanımının, sosyal etkileşime nitelik ve nicelik yönünden bakıldığında farklı sonuçların ortaya çıktığını, bu nedenle metodolojik yaklaşımların tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Nie, her dört araştırmada bazı anahtar bulguların olduğuna dikkat çeker. Bunlardan bir tanesi, İnternet kullanıcılarının ve İnternet'e erişimin dijital uçurum yönüdür. İnternet kullanıcılarının profillerine bakıldığında eğitim, varlık (gelir düzeyi) ve kuşak (yaş) etmenlerinin İnternet'e erişimde önemli rol oynadığı görülmektedir. Diğerlerine göre daha eğitilmiş, varlıklı ve genç insanların İnternet'i daha uzun süredir ve daha fazla kullanıldığı dört araştırmada da verilerle desteklenmektedir. Ancak bu noktada Castells (2002), sosyal ağı geniş olan

kişilerin, kişisel bağlantılarının daha fazla olduğunu, bu nedenle de bu kişilerin e-mail gibi elektronik iletişimi daha çok kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca düşük sosyal sınıftaki kişilerin günlük iletişim ihtiyacının aile ve arkadaşları arasında olması sebebiyle İnternet ile iletişimi yoğun olarak kullanmadıklarını, bunun daha uzak mesafelere ulaşma ihtiyacının azlığından kaynaklandığını savunmaktadır.

Nie, sosyal aktivitelere ayrılan zamanın bıçak ile birbirinden kesin hatlarla ayrılmaması gerektiğini savunur. Çünkü bunların iç içe geçmiş aktiviteler de olabileceğini dikkat çeker. Zamanın daha akışkan bir şey olması nedeniyle, araştırma yaparken bunun göz önünde bulundurulması gerektiği konusunda uyarıda bulunur. Aynı zamanda Nie, İnternet kullanımının zamana sadece nicelik açısından değil nitelik açısından da değerlendirmeye tabi tutulmasının önemli olduğunu vurgular. İnternet'te uzun zaman geçiren kişilerin aile ve arkadaşlarıyla sosyalleşmek için zamanları olmadığını iddia eder. İnternet'i uzun zamandır kullanan kişilerin daha eğitilmiş, genç ve varlıklı olmaları sebebiyle sosyal çevrelerinin zaten çok geniş olduğunu, İnternet kullanmaları ile ilgili olmadığını savunur. Nie ilgili kişilerin daha fazla sosyal olmalarının, onların varlıklı, eğitilmiş ve genç olmalarından kaynaklandığını belirtir. Aynı zamanda bazı bireysel özelliklere de dikkat çeker, örneğin; girişken ve sosyal bireylerin, İnternet konusunda da daha açık fikirli olabileceklerini ve İnternette farklı sosyal etkileşim yollarını deneyebileceklerini düşünmektedir.

Toronto Üniversitesi'nden sosyolog Barry Wellman'ın, topluluk, iletişim, bilgisayar ve sosyal ağlar kapsamında ağları anlamak konularında çalışmaları vardır. Netlab'ı, İnternet'in insanların günlük hayatı ile nasıl kesiştiğini araştıran akademik sosyal ağı yönetmektedir. 2003 ve 2005 yıllarında topladıkları verileri içeren Live Study (Wellman 2006), rast gele örnekleme yöntemi ile seçilen ve East York'ta yaşayan 350 yetişkin kişinin hayatlarını ve İnternet'in hayatlarına etkilerini gözlemlemiştir. Katılımcıların, bilgisayar, iş, sosyal ağ, topluluklara katılım, topluluk ilişkileri, sosyal tutumları, davranışları, günlük rutinleri bilgisayar ve İnternet kullanımı, günlük ve kültürel aktivitelerini içeren oldukça kapsamlı bilgileri elde etmeye yönelik anket ve görüşme soruları hazırlamıştır. Wellman, araştırmaya başlamadan önce insanların iki ayrı hayatları olacağı varsayımından yola çıkmıştır. Ancak araştırma sonuçlarını incelemeye aldığında böyle olmadığını ifade etmiştir. İnternet'in, online hayatın ya da

sanal alemin, insanların gerçek yaşamlarından ayrı bir dünya değil, insanların yaşamlarının bir parçası olduğu bulunmuştur. Ön bulgulara bakıldığında, örneklemin %2'sinin, 8 ve daha fazla kişi ile online yakın ilişkileri olduğu tespit edilmiştir. Yakın ilişki kapsamına ise önemli meseleleri tartışmak, düzenli olarak temas halinde olmak, yardıma ihtiyaç olduğunda veya kaynak paylaşımında birbirine destek olmak girmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun, online ilişkilerini sürdürürken, var olan offline aile ve arkadaşlar ile sıkı ilişkilerini de halen devam ettirdikleri bulunmuştur. İnternet günlük hayatlarının bir parçası olmuştur. Aile, arkadaş, akrabalar ve komşular ile yüz yüze ve telefon iletişimlerinde kesinti ya da azalma olmamış tam tersine bu ilişkilerine ek olarak online ilişkileri eklenmiştir.

4 TELEVİZYON VE İNTERNET'İN SOSYALLEŞME SÜRECİNE ETKİ DERECELERİ

İnternet'in sosyal açımları ve analizini yaparken ondan önce ve onunla birlikte de gelişimini sürdürmekte olan diğer iletişim medyaları da göz önüne alınmalıdır. Bunlar birbirlerine destek olmakta gibi gözükseler de aslında hem kullanıcıları, hem hitap ettikleri kitleler hem de teknolojileri açısından rekabet içinde olan telefon, radyo, televizyon gibi diğer iletişim araçlarıdır. İnternet'in etkileri konusundaki çalışmaların birçoğunda, İnternet'in telefon ve televizyon gibi diğer iletişim araçları ile karşılaştırmaları yapılmaktadır Fischer (1997).

Aşık bir şekilde gözlemlenebileceği gibi 20. yy.daki sosyal değişimler sonucunda bireyselleşme akımları ve televizyonun giderek yaygınlaşması ile yalnızlığa sürüklenen insanların sosyal çevreleri daralmıştır. Bu farklı bakış açıları ile yorumlanmaktadır, örneğin Nie'ye göre (2001) sosyal çevrenin merkezine bu sefer iş yerleri yerleşmiştir. Yani ailelerin ve komşuluk ilişkilerinin yerini artık iş yerleri almaktadır. İnternet'in sosyal hayattaki olumsuzluklarına vurgu yapan Nie, yeni iletişim teknolojilerinin iş yaşamına olumlu etkileri olduğunu desteklediğini belirtmektedir. Örneğin, uluslararası bağlantı, dosya paylaşımı, emir ve kontrolün kolaylaşması, hatta evden ofis işlerini yapabilmek gibi olanaklar sağlamaktadır. Elbette tüm bu kolaylıkların yanında yüz yüze ilişkilerin azalmasına da yol açtığını, günümüzde iş

yerlerinin, arkadaşlığın, günlük sosyal etkileşimin en önemli kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Milyonlarca ofis çalışanın işe gitmek yerine evlerinde çalıştıkları takdirde, yüz yüze insan etkileşiminde yoğun bir azalma olacağını alarmını verdiğini iddia etmektedir. İnsanlar iş günlerinde evlerinde kaldığı takdirde, gündüzleri ofis server'ına bağlanarak, akşamları ise televizyon izleyip ve ya bilgisayar başında oturup, yüz yüze insan etkileşiminden uzak kalacakları konusunda endişe duymaktadır.

İnternet, tüm bu olanaklarına, yeni etkileşim teknik ve kapasite potansiyeline rağmen, Nie (2001), İnternet'in televizyondan daha izole edici olduğunu, çünkü İnternet'in interaktif bir ortam olduğunu ve genellikle şahsa özel yerlere konduğunu bu nedenle grup aktivitesi yapmaya uygun olmadığını, oysa televizyonun tam tersine genellikle görünürde olacak şekilde yerleştirildiğini ve insanların aileleri ve arkadaşlarıyla sohbet ederken de televizyon izleyebileceğini söylemektedir.

Nie (2001), televizyon izlemek ile İnternet kullanımının farklılığına dikkat çeker. Televizyonun sosyalleşmeye olan negatif etkilerini kabul etmesine rağmen, İnternet ile karşılaştırıldığında televizyonun nispeten daha az izole bir ortam oluşturduğunu savunur. Bu fikrini de şöyle açıklar; televizyon açıkken farklı birçok aktivite yapılabileceğini, televizyonun arkada sadece bir ses olarak var olabileceğini ve bu arada aile bireyleri veya arkadaşlar ile sohbet edilebileceğini, ancak bilgisayar kullanılırken farklı bir şey ile ilgilenmenin mümkün olmadığını, çünkü bilgisayarın kullanıcı gerektiren interaktif bir araç olduğunu söyler (Nie 2001). Bu nedenle Nie televizyonun grup aktivitesine uygun olabileceğini düşünürken, İnternet'in başına oturan bir kişinin saatlerce ekrana bakarak zaman ve yer algısını ve aynı zamanda amacını da yitirmektedir. İnternet'in izole edici özelliğinden bahseden görüşlerin yanı sıra bazı araştırmacılar (Wellman v.dğr. 2001), İnternet kullanımının bireyler arası iletişimi geliştirdiğini, hatta İnternet sayesinde hali hazırda sosyal ilişkilerin güçlendiğini iddia etmektedirler. Rheingold (2000), ortak ilgi alanlarının ve değerlerin insanları online olarak sanal topluluklarda bir araya getirdiğini savunmaktadır.

5 ELEKTRONİK POSTA VE TELEFONUN İNSAN İLİŞKİLERİ SÜRECİNE ETKİ DERECELERİ

İnternet sosyal hayata, 20. yy.ın başlarında telefonun ve 1950'ler ve 1960'larda televizyonun yaptığından çok daha çarpıcı ve etkin olarak karşı etki yapmıştır (Kraut v.dğr. 1998). Telefonun iki bireyin etkileşimine ve bilgi alış verişine imkan veren özelliğinin aksine, televizyon tek yönlü bilgi kaynağından izleyicilere yayın yapmaktadır, İnternet ise çok çeşitli ve sınırsız sayıda etkileşim imkanını yepyeni bir ortamda sunmaktadır. Aynı zamanda, İnternet, farklı türde etkileşimi mümkün kılmaktadır, şöyle ki; gazetenin web sayfasından haberleri okurken birey bir alıcı iken, "Bulletin Board" ya da "listserver" üyelerini bilgilendirirken ise bir kaynak haline gelmektedir.

Wellman (1996), insanların sosyal ilişkilerinin daha önce telefonun yaptığı gibi arttırabileceğini savunmaktadırlar. Telefon her nasıl sosyal ilişkileri organize etme, çok daha sık konuşma fırsatı sunma ve uzak mesafeler arasında sosyal ilişkilerin devam ettirme olanakları sağladı ise, İnternet'in de elbette ki daha önce hiç karşılaşılmamış bir ortamda ve farklı formatlarda daha etkili bir biçimde insan ilişkilerine tesiri olacağı düşünülmektedir.

Nie (2001) özellikle iş dünyasında, e-mail kullanımının telefondan çok daha iyi bir haberleşme aracı olduğunu düşünmektedir. Telefon ile karşılaştırıldığında, yazılı kayıt olması nedeniyle e-mail çok daha kalıcı bir iletişim biçimidir. Hele ki yazılı metni çok sayıda kişiye yollamak gerektiğinde e-mail, bu amaca hizmet eden en iyi yoldur. Ancak arkadaş aile bireyleri ve meslektaşlar ile iletişim kurmak için telefon ve yüz yüze görüşmenin çok daha etkili bir araç olduğunu üzüntü, sevinç gibi duyguları e-mail ile ifade edilemeyeceğini, telefonda bile göz teması kurmadan görüşmenin, kişisel yüz yüze bir görüşmenin yerini asla tutmayacağı, ses tonu, mimik ve vücut dilini kullanmanın e-mail ile mümkün olmadığını dile getirmektedir. E-mail bazı önemli gülme, sarılma, bağırma, ağlama gibi duyguları belirtmek mümkünken bu eylemin çeşitli işaretlerle ifade edilmeye uygun olmasının yeterli olmadığını belirtmektedir. Nie, e-mail ve İnternet kullanımından bağımsız olarak özellikle yazılı iletişimin, yüz yüze iletişimin yerini tutmayacağı konusunda ısrarlıdır. Oysaki İnternet ile tek iletişim yolu

e-mail değildir. İnternet aracılığı ile gerekli ekipmanlara sahip olduğunda yüz yüze görüşme sağlanabilmektedir. Karşınızdaki kişiyi görebilmekte ve sesini duyabilmekte ve aynı durum karşınızdaki kişi için de geçerli olmaktadır. Elbette, Nie'nin İnternet'in sosyal ilişkilere etkisi konusuna olumsuz yaklaşımına rağmen e-mail ile iletişimin bireyler arası bağlantı kurmadaki öneminin yadsınmayacağını söylemekte, fakat yine de e-mail ve telefon ile iletişimin eşit olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Pew araştırmasının (2000) sonuçlarından olan insanların e-mail aracılığıyla arkadaş ve aileleri ile sürekli iletişim halinde olmaları ve gerektiğinde uzakta yaşayan akrabalar ile bağlantı kurabilmelerini sağlayan yeni ve zengin bir iletişim aracı olmasını desteklemektedir. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan kişilerin utandıkları ya da söylemeye çekindikleri şeyleri rahatça e-mail aracılığı ile kolaylıkla ifade edebilmelerini eleştirmektedir. Çünkü dürüst olarak söylenmesi gereken şeyleri e-mail ile yazmak yerine ki bu kolay olmasına rağmen, bunları insanların yüz yüze söyleme cesaretini göstermelerini makul bulmaktadır.

Tracey (2000) büyük çaplı uzun dönemli araştırmasında, İngiltere'de İnternet kullanıcıları ve İnternet kullanmayanlar arasında sosyal davranış ve günlük hayat açısından fark olmadığını sosyal ve demografik değişkenlerin kontrolünden sonra saptamıştır. Anderson v.dğr. (2001), yine aynı çalışmanın verilerinden yararlanarak yaptıkları analizde bilgisayar destekli iletişimin ve telefon ile iletişimin birbirlerini desteklediklerini özellikle de arkadaşların birbirleriyle temaslarında etkili olduğunu bulmuşlardır. Bilgisayar kullanıcıları, İnternet kullanmayanlara göre akrabaları ile düzenli olarak daha fazla birbirleriyle temas halinde olmalarına rağmen araştırmacılar bu farkın sosyal sınıf farklarından kaynaklandığını yüksek sosyal sınıflardaki kişilerin daha fazla arkadaşları olan, uzak mesafelerde yaşayan muhtelif kişiler olduğunu, bu nedenle e-postanın çok daha geniş kişisel iletişim ağı ile temas halinde olmak için bu kişiler iyi bir iletişim aracı olduğunu belirtmektedirler. Diğer taraftan daha düşük sosyal sınıfta bulunan kişilerin, aile ve arkadaşları ile gündelik temasları olduğundan, uzak mesafelerle haberleşme ihtiyaçları daha az olmaktadır.

“*Pew Project on the İnternet and American Life*” araştırmasına göre (2000) İnternet kullanıcıları, İnternet'i kullanmayanlara göre var olan ilişkilerini

sürdüremelerinin yanında çok daha fazla arkadaşları ile görüştükleri ve ailelerini ziyaret ettikleri tespit edilmiş, buna ilave olarak sosyal kulüp ve organizasyonlarda yer aldıkları saptanmıştır. Robinson v.dğr.'ne göre (2002) gün içindeki zaman dikkate alındığında İnternet kullanıcılarının İnterneti kullanmayanlara göre üç kat daha fazla sosyal aktivitelere katıldıklarını ve görüşme yaptıklarını tespit etmişlerdir. Bu bulgulardaki farklılıklar, İnternet aracılığı ile yapılan aktivitelerin; e-mail, chat²³, anında mesajlaşma, MUDs, tartışma listeleri, multi-personal role playing games vb. bir arada ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle İnternet medyasının, sosyal aktivitedeki sosyal etkileşimi konusundan yola çıkılarak yapılacak araştırmalarda, ilk olarak İnternet medyasının içerdiği bileşenleri ayrıntılı olarak birbirinden ayrı değerlendirmek üzere listelenmelidir.

Siber uzay, sosyal hayatın bir parçası olarak ele alınmak yerine gerçek ve sanal ortam ayrımı yapılarak, iç içe geçmişlik yerine birbirine zıt iki farklı ortam olarak ele alınmaktadır. Bu durumda online olarak İnternet kullanılarak geçirilen zaman gerçek hayattan zaman çalarak, zayıf sosyal bağların oluşturulduğu bir ortam olarak düşünülmektedir. E-mail ile iletişim, sanal niteliği ile gerçek olmayan bir iletişim olarak incelenmekte ve güçlü bağların kurulduğu yüz yüze kurulan iletişim için kullanılabilirken, bu, zamandan bir kayıp olarak görülmektedir.

Dimmick v.dğr. (2000), İnsanların İnternet kullanımlarının sosyalleşme boyutunu incelerken, bireyler arası ilişkilerin buldukları coğrafi konumlarının ve hali hazırdaki sosyalleşmelerinin göz önüne alınarak incelenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Araştırmalarında coğrafi olarak birbirinden uzak yaşayan kişilerin e-mail veya İnternet aracılığıyla haberleştikleri ve görüştükleri tespit edilmiştir. Fakat çok daha yakın yerlerde ikamet eden kişilerin telefonu tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

National Geographic, web sitesinin yönetiminde yapılan uluslararası anket sonuçları (Chen v.dğr. 2002) da bu görüşü destekler. Bu araştırma bulgularına göre uzak mesafelerde yaşayan insanların birbirleri ile görüşmek için e-mail'i öncelikli olarak tercih ettikleri, aynı zamanda bu kişilerin uzaklık ne olursa olsun arkadaşları ile

²³ **CHAT:** Conversational Hypertext Access Technology

görüşmek için de e-mail kullandıkları ortaya konulmuştur. Ayrıca aile üyeleri birbirleriyle haberleşmek için ne kadar e-mail kullanırlarsa bir o kadar da yüz yüze ve telefon ile konuşmaya yatkın oldukları tespit edilmiştir.

6 TÜRKİYE’DE İNTERNET KULLANIM AMAÇLARI

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması ile Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması kapsamında Türkiye çapında İnternet kullanan, 16-74 yaşları arasındaki bireylerle yüz yüze görüşülerek, katılımcılara, İnternet’i hangi amaçlarla kullandıkları sorulmuştur. Bu araştırma, İnternet kullanım amaçları araştırmasında olduğu gibi 2004, 2005, 2007, 2008 yıllarında yapılmıştır. 2008 yılına kadar İnternet’i hangi amaçla kullandıkları sorulan katılımcıların, cevapları iletişim, bilgi arama, mal ve hizmet siparişi vermek ve satmak, kamu kurum ve kuruluşlarıyla iletişim, son olarak da eğitim ana başlıkları altında toplanarak, gruplara ayrılmış ve veriler açıklanmıştır. Ancak 2008 yılında, otuz ana amaç belirlenerek elde edilen veriler tablo halinde sunulmuştur.

2004, 2005 ve 2007 yıllarında yapılan İnternet’in kişisel kullanım amaçlarını tespit etmeye yönelik araştırmada, iletişim başlığı altında, mesaj gönderme ve alma, İnternet üzerinden telefonla görüşme ve video konferansı, chat sitelerini kullanmanın da olduğu “diğer” adlı alt başlıklar bulunmaktadır. Bu alt başlıkların tümü İnternet’i iletişim amaçlı kullanmak başlığında toplanmıştır.

Son üç ay* içinde İnternet kullanan bireylerin İnterneti kişisel kullanma amaçları (%)**

Internet activities of individuals* who have accessed the Internet in the last 3 months**, by private purposes

2004

Amaçlar - Purposes	Türkiye - Turkey	Kent - Urban	Kır - Rural
İletişim - Communication	76,10	-	-
Mesaj gönderme/alma - Sending / receiving e-mails	68,90	-	-
İnternet üzerinden telefonla görüşme/video konferansı - Telephoning over the Internet / Videoconferencing	6,01	-	-
Diğer (chat sitelerini kullanmak gibi) - Other (use of chat sites etc.)	40,58	-	-
Bilgi arama ve çevrimiçi (on-line) hizmetler - Information search and online services	93,18	-	-
Mal ve hizmetler hakkında bilgi aramak - Finding information about goods and services	47,58	-	-
Eğitimle ilgili konularda bilgi aramak - Finding information about education	55,98	-	-
Sağlıkla ilgili konularda bilgi aramak - Finding information about health	36,00	-	-
Seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı - Using services related to travel and accomodation	30,24	-	-
Radyo dinlemek ya da televizyon izlemek - Listening to Web radios/watching web television	37,97	-	-
Oyun, resim ya da müzik indirmek ya da oyun oynamak - Playing or downloading games, images or music	62,77	-	-
Gazete ya da dergi okumak, haber indirmek - Reading/downloading online newspapers/news magazines	61,57	-	-
İş aramak ya da iş başvurusu yapmak - Looking for a job or sending a job application	17,08	-	-
Mal ve hizmet siparişi vermek ve satmak, bankacılık - Ordering and selling of goods and services, banking	17,38	-	-
İnternet bankacılığı - Internet banking	15,86	-	-
Diğer finansal hizmetler (hisse senedi alımı vb.) - Other financial services (e.g. Share purchasing)	5,42	-	-
Mal ve hizmet almak/ sipariş vermek (finansal hizmetler hariç) - Purchasing/ordering goods and services (excl. Shares/financial services)	3,49	-	-
Mal ve hizmet satmak (örn:müzayede ile satış gibi) - Selling goods and services (eg. Via auctions)	1,74	-	-
Kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişim - Interaction with public authorities	45,39	-	-
Kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinmek - Obtainin information from public authorities web sites	43,03	-	-
Resmi formların/dokümanların indirilmesi - Downloading official forms	20,69	-	-
Doldurulmuş form göndermek - Sending filled form	10,37	-	-
Eğitim - Trainig and education	42,72	-	-
Eğitim faaliyetleri (okul,üniversite vb.) - Formalised educational activities (school, university etc.)	40,22	-	-
İleri eğitim kursları - Post educational courses	14,12	-	-
Özellikle istihdamla ilgili diğer eğitim faaliyetleri - Other educational activities related specifically to employment	8,19	-	-

* Nisan - Haziran 2004 - April - June 2004

** 16-74 yaş - 16-74 age group

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları, 2004 - Results of the ICT Usage in Households and by individuals, 2004

Tablo 10

2004 yılında yapılan araştırmaya göre Türkiye’de İnternet kullanan bireylerin % 76.10’u İnterneti iletişim amaçlı kullanmaktadır. Yine bu araştırmaya göre, mesaj gönderme ve alma oranı % 68.90, İnternet üzerinden telefonla görüşme ve video konferanslı kullanım oranı %6.01 ve diğer chat sitelerini kullanmak gibi iletişim amaçlı kullanım oranı ise % 40.58’dir. 2004 yılında, Türkiye’de İnternet % 93.18 oranında en çok bilgi arama ve online hizmetlerden yararlanma amaçlı olarak kullanılmaktadır. 2004 yılında Türkiye’de, mal ve hizmetler hakkında bilgi aramak için bireylerin % 47.58’i, eğitimle ilgili konularda bilgi aramak için bireylerin % 55.98’i, sağlıkla ilgili konularda bilgi aramak için bireylerin % 36’sı İnternet’i kullanmıştır.

2005			
Amaçlar - Purposes	Türkiye	Kent	Kır
İletişim - Communication	78,23	78,91	74,69
Mesaj gönderme/alma - Sending / receiving e-mails	66,84	68,58	57,78
İnternet üzerinden telefonla görüşme/video konferansı - Telephoning over the Internet / Videoconferencing	11,36	12,40	5,90
Diğer (chat sitelerini kullanmak gibi) - Other (use of chat sites etc.)	40,39	39,34	45,85
Bilgi arama ve çevrimiçi (on-line) hizmetler - Information search and online services	90,16	90,34	89,18
Mal ve hizmetler hakkında bilgi bulmak - Finding information about goods and services	43,31	43,83	40,58
Seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı - Using services related to travel and accomodation	14,25	15,63	7,07
İnternet üzerinden radyo dinlemek ya da televizyon izlemek - Listening to web radios/watching web television	28,18	28,22	27,95
Oyun, resim ya da müzik indirmek ya da oyun oynamak - Playing or downloading games, images or music	43,58	42,64	48,46
Yazılım indirmek - Downloading software	22,81	23,73	17,97
Gazete ya da dergi okumak, haber indirmek - Reading/downloading online newspapers/news magazines	55,77	56,58	51,55
İş aramak ya da iş başvurusu yapmak - Looking for a job or sending a job application	10,57	10,83	9,19
Mal ve hizmet siparişi vermek ve satmak, bankacılık - Ordering and selling of goods and services, banking	15,95	16,99	10,54
İnternet bankacılığı - Internet banking	12,90	13,57	9,40
Diğer finansal hizmetler (hisse senedi alımı vb.) - Other financial services (e.g. Share purchasing)	2,95	3,23	1,46
Mal ve hizmet almak/ sipariş vermek (hisse senedi/finansal hizmetler hariç) - Purchasing/ordering goods and services (excl. Shares/financial services)	5,59	6,13	2,75
Mal ve hizmet satmak (örn:müzayede ile satış gibi) - Selling goods and services (eg. Via auctions)	1,07	1,23	0,23
Kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişim - Interaction with public authorities	39,97	41,58	31,56
Kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinmek . Obtain information from public authorities web sites	37,64	39,12	29,93
Resmi formların/dokümanların indirilmesi - Downloading official forms	10,65	10,93	9,14
Doldurulmuş form göndermek - Sending filled form	6,02	6,05	5,91
Eğitim - Training and education	30,71	32,16	23,15
Formal eğitim faaliyetleri (okul,üniversite vb.) Formalised educational activities (school, university etc.)	26,83	27,93	21,05
Yetiştirme kursları (Yabancı dil, bilgisayar vb.) - Post educational courses	7,22	7,96	3,38
Özellikle istihdam olanaklarına yönelik diğer eğitim faaliyetleri - Other educational activities related specifically to employment	4,37	4,80	2,14
Sağlık - Health	22,97	24,39	15,55
Sağlıkla ilgili bilgi araştırma - Seeking health-related information	22,38	23,86	14,64
Doktordan internet üzerinden randevu almak - Making an appointment online with practitioner	0,50	0,60	-
Doktordan internet üzerinden reçete talep etmek - Requesting a prescription online from a practitioner	0,02	0,02	-
Bir doktordan internet üzerinden tavsiye almak - Seeking medical advice online from a practitioner	1,86	1,93	1,47

* Nisan - Haziran 2005 - April - June 2005

* 16-74 yaş - 16-74 age group

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları, 2005 - Results of the ICT Usage in Households and by individuals, 2005

Tablo 11

2005 yılında yapılan araştırma verilerine bakıldığında en yüksek İnternet kullanımı, % 90.16 oranıyla bilgi arama ve online hizmetlerden yararlanmak amaçlıdır. İletişim amaçlı İnternet kullanım oranı ise bir önceki yıla göre % 78.23'e yükselmiştir. Bu yükseliş, İnternet üzerinden telefon ile görüşme ve video konferansı yapma amaçlı kullanım oranının artışından kaynaklanmaktadır. 2005 yılında iletişim amaçlı İnternet kullanımının alt başlıklarının oranları şöyledir: mesaj gönderme ve alma oranı % 66.84, İnternet üzerinden telefonla görüşme ve video konferanslı kullanım oranı % 11.36 ve diğer chat sitelerini kullanmak gibi iletişim amaçlı kullanım oranı ise % 40.39.

Türkiye’de İnternet 2005 yılında da en çok bilgi arama ve online hizmetlerden yararlanma amacıyla % 90.16 oranında kullanılmıştır. Bu araştırmada, bilgi arama ve online hizmetlerden yararlanma alt başlıklarına göre, mal ve hizmetler hakkında bilgi bulmak için bireylerin % 43.31’i, İnternet üzerinden gazete ve dergi okuma, haber indirmek için bireylerin % 55.77’i İnternet’i kullanmıştır.

Amaçlar - Purposes	2007		
	Türkiye	Kent	Kır
İletişim - Communication	80,74	81,15	79,05
Mesaj gönderme/alma - Sending / receiving e-mails	67,59	69,06	61,51
İnternet üzerinden telefonla görüşme/video konferansı - Telephoning over the Internet / Videoconferencing	28,51	29,87	22,90
Chat / sohbet yapmak, vb. - Use of chat sites, messenger etc.	61,71	61,71	61,69
Bilgi arama ve çevrimiçi (on-line) hizmetler - Information search and online services	90,54	91,18	87,90
Mal ve hizmetler hakkında bilgi bulmak - Finding information about goods and services	41,70	43,62	33,80
Seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı - Using services related to travel and accomodation	22,45	24,22	15,12
İnternet üzerinden radyo dinlemek ya da televizyon izlemek - Listening to web radios/watching web television	43,67	44,44	40,46
Oyun oynamak, resim ya da müzik indirmek - Playing or downloading games, images or music	59,13	58,72	60,81
Yazılım indirmek - Downloading software	18,17	18,83	15,44
Gazete ya da dergi okumak, haber indirmek - Reading/downloading online newspapers/news magazines	65,04	66,49	59,05
İş aramak ya da iş başvurusu yapmak - Looking for a job or sending a job application	13,31	13,65	11,92
Sağlıkla ilgili bilgi araştırmak - Seeking health-related information	37,17	39,67	26,84
Diğer bilgi arama ve online hizmetler - Other information search and online services	27,87	28,78	24,12
Mal ve hizmet satmak, bankacılık - Selling of goods and services, banking	16,03	16,98	12,08
İnternet bankacılığı - Internet banking	14,72	15,80	10,27
Mal ve hizmet satmak (örn:müzayede ile satış gibi) - Selling goods and services (eg. Via auctions)	2,84	2,63	3,69
Kamu kurum / kuruluşlarıyla iletişim - Interaction with public authorities	26,18	26,47	24,97
Kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinmek - Obtainin information from public authorities web sites	22,67	23,49	19,26
Resmi formların / dokümanların indirmek - Downloading official forms and documents	8,08	7,60	10,07
Doldurulmuş form göndermek - Sending filled form	8,31	7,99	9,62
Diğer - Other	0,25	0,21	0,41
Eğitim - Trainig and education	52,27	52,51	51,30
Formal eğitim faaliyetleri (okul,üniversite vb.) - Formalised educational activities (school, university etc.)	25,04	25,55	22,94
Yetiştirme kursları (Yabancı dil, bilgisayar vb.) - Post educational courses	7,17	7,46	5,97
Öğrenme amacıyla İnternete başvurmak - Consulting the Internet with the purpose of learning	36,19	36,33	35,62

* Nisan - Haziran 2007 - April - June 2007

** 16-74 yaş – 16-74 age group

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları, 2007-Results of the ICT Usage in Households and by individuals, 2007

Tablo 12

2007 yılının Nisan ve Haziran ayları arasında yapılan araştırmaya göre İnternet iletişim amaçlı olarak % 80.74 oranında kullanılmaktadır. İnternet kullanan bireylerin % 67.59'u mesaj göndermek ve almak, % 28.51'i İnternet üzerinden telefonla görüşmek veya video konferansı yapmak, % 61.71'i ise chat yapmaktadır. 2005 yılında İnternet üzerinden telefonla görüşmek veya video konferansı yapmak ve chat yapma oranların önceki yıllara göre gözle görülür bir artış olmuştur. Bir diğer İnternet kullanma amacı olan ve bilgi arama ve online hizmetler başlığı altında yer alan dergi ve gazete okuma oranı ise %65.04'tür. Genel olarak bilgi arama ve online hizmetler amaçlı İnternet kullanım oranı ise % 90.54'tür.

Amaçlar - Purposes	Türkiye	Kent	Kır
Gazete ya da dergi okuma, haber indirme - Reading or downloading online newspapers / news magazines	76,0	76,9	72,1
Mesaj gönderme/alma - Sending / receiving e-mails	74,0	75,1	69,4
Anlık ileti gönderme (Chat, Msn, Skype, başkaları ile gerçek zamanlı yazışma) - Use of instant messaging	69,7	69,1	72,1
Müzik indirme ya da dinleme (web radyo hariç) - Downloading and/or listening to music (other than via web radio)	65,2	64,7	67,6
İnternet üzerinden video görüşmesi (webcam ile) - Video calls (via webcam) over the Internet	45,5	46,0	43,5
Sağlıkla ilgili bilgi araştırma - Seeking health-related information (e.g. injury, disease, nutrition, improving health, etc.)	45,1	46,3	39,9
Mal ve hizmetler hakkında bilgi bulma - Finding information about goods or services	43,9	45,7	35,8
İnternet üzerinden web radyo dinleme ya da web televizyon izleme - Listening to web radios / watching web television	31,9	31,0	35,9
Öğrenme amacıyla İnternete başvurma - Consulting the Internet with the purpose of learning	31,0	31,0	30,9
Okul, üniversite, mesleki kurslar ile ilgili faaliyetler için bilgi arama - Looking for information about education, training or course offers	25,5	25,5	25,5
Sohbet odalarına, haber gruplarına veya online tartışma forumlarına mesaj gönderme - Posting messages to chat sites, newsgroups or on-line discussion forum	24,4	25,4	19,9
İnternet ağı üzerinden başkaları ile oyun oynama - Playing networked games with others	24,1	24,4	22,7
Sinema filmi, kısa film veya video dosyası indirme ya da film izleme (web TV hariç) - Downloading and/or watching movies, short films or video files (other than via web TV)	23,7	23,6	24,3
Bilgisayar ve video oyunları indirme, güncelleme - Downloading computer or video games or their updates	23,7	23,5	24,4
Seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı - Using services related to travel and accommodation	23,6	25,7	14,2
İnternet üzerinden telefonla görüşme - Telephoning over the Internet	21,3	22,7	14,9
Yazılım indirme - Downloading software (other than games software)	17,6	18,2	14,8
İnternet bankacılığı - Internet Banking	15,4	17,0	8,4
İş arama ya da iş başvurusu yapma - Looking for a job or sending a job application	12,5	13,0	10,1
Kendi oluşturduğunuz metin, görüntü, fotoğraf, video, müzik vb. içerikleri herhangi bir web sitesine paylaşmak üzere yükleme - Uploading self-created content (text, images, photos, videos, music etc.) to any website to be shared	12,1	12,6	9,9
Noktadan noktaya (peer to peer) sinema filmi, kısa film veya video dosyası değişimi yapma - Uploading self-created content (text, images, photos, videos, music etc.) to any website to be shared	8,3	9,0	5,4
Herhangi bir konuda online eğitim alma (yabancı dil, bilgisayar vb.) - Using peer-to-peer file sharing for exchanging movies, music, video files	8,0	8,3	6,9
Weblog veya blog okuma - Reading weblogs or blogs	4,9	5,3	3,0
Podcast hizmetler kullanarak otomatik olarak ses ve görüntü dosyası alma - downloading voice and image files by using podcast services	4,7	5,1	2,6
Mal ve hizmet satışı (örn:müzayede ile satış gibi) - Selling goods or services (e.g. via auctions)	3,9	4,2	2,6
Kendi weblog veya blogunu oluşturma ve muhafaza etme - Creating or maintaining own weblog or blog	3,9	4,4	1,7
Web sitelerindeki yeni içerikleri okumak amacıyla tarayıcı tabanlı haber grubu güncellemelerine erişme (örn.RSS) - Using browser based news feeds (e.g. RSS) for reading new content on websites	3,7	4,1	2,1
Diğer bilgi arama ve online hizmetler - Other information search and on-line services	1,8	1,6	2,6

* Ocak - Mart 2008 - January- March 2008

** 16-74 yaş - 16-74 age group

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları, 2008 - Results of the ICT Usage in Households and by individuals, 2008

Tablo 13

2008 yılında yapılan araştırmada, önceki yıllardaki gibi ana başlıklar ve alt başlıklar kullanılmamıştır. İnternet kullanım amaçları, en yüksek orandan başlanarak sıralanmıştır. İletişim amacıyla İnterneti kullanma kapsamında birkaç tane daha başlık yer almaktadır. İnternet'i iletişim amacı ile kullanma amaçları ve oranları şunlardır:

mesaj gönderme ve alma % 74, anlık ileti gönderme (Chat, Msn, Skype, başkaları ile gerçek zamanlı yazışma) % 69.7, İnternet üzerinden video görüşmesi (webcam ile) % 45.5, sohbet odalarına, haber gruplarına veya online tartışma forumlarına mesaj gönderme % 24.4, İnternet ağı üzerinden başkaları ile oyun oynama % 24.1, İnternet üzerinden telefonla görüşme % 21.3. Türkiye’de henüz çok yaygınlaşmamış olan fakat sosyal etkileşim hatta iletişim kapsamı içerisinde değerlendirilebilecek diğer İnternet faaliyetleri ve kullanım oranları ise podcast hizmetler kullanarak otomatik olarak ses ve görüntü dosyası alma % 4.7, kendi weblog veya blogunu oluşturma ve muhafaza etme % 3.9, weblog veya blog okuma % 4.9, Kendi oluşturduğunuz metin, görüntü, fotoğraf, video, müzik vb. içerikleri herhangi bir web sitesine paylaşmak üzere yükleme % 12.1 olarak sayılabilmektedir. Bu araştırma verilerine dayanarak, Türkiye’de İnternet kullanımının en önemli sebeplerinin başında iletişim kurmak olduğunu söylenebilmektedir.

III BÖLÜM

SOSYAL AĞ OLARAK İNTERNET

“2 bin 700 yıl sonra benzer tarihsel boyutlarda, başka bir teknolojik dönüşüm gerçekleşiyor; çeşitli iletişim biçimleri interaktif bir ağ içinde bütünleşiyor. Ya da başka bir deyişle, tarihte ilk kez insan iletişiminin yazılı, sözlü, görsel-işitsel biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştiren bir hypertext ve metadil oluşuyor.”

(Castells 2008)

1 TOPLULUK VE SANALLIK

İnternet ile ilgili ilk yaklaşımlara bakıldığında, İnternet ışıldayan parlak bir ışık olarak görülmüştür. Bu teknolojik mucize, dünyanın dönüşümü için yeni bir aydınlanma olarak düşünülmüştür. Yer ve zaman sınırlılıklarını ortadan kaldırması sebebiyle iletişim açısından önemli yere sahip olmuştur. Bu dönemde, ulaşım ve iletişim sağlanma özelliği ile telgraf, demiryolu, telefon, otomobil ve uçak gibi teknolojilerin devamı olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra, ticari olarak kullanılmaya başlanması ve bir takım düzenlemelerin yapılması talepleri ile İnternet'in hala etkisinin artarak devam ettiği fark edilmiştir.

İnternet ile ilgili teorik çalışma yapanlar iki düşünce okulunda toplanmaktadır. Bunlardan ilki tekno-optimistler olarak adlandırılan ve İnternet'i, tüm sorunları çözebilecek bir mucize olarak gören araştırmacılarıdır. Tekno-septikler ya da pesimistler olarak adlandırılan grup için İnternet'in mucizeler yaratması mümkün değildir. İnternet'in toplum tarafından özümseme sorunu, kişiler arası sosyal bağın yok olması riski, özellikle zengin toplumlar ve fakir toplumlar arasındaki eşitsizliklerin artması sorunu ve İnternet gibi bir gücün elit kesimin eline geçmesi ile elit kesimin çıkarlarına hizmet için kullanılacağı görüşü yaygın olarak bu yaklaşımı benimseyenler tarafından dile getirilmektedir.

Manuel Castells ise konuya farklı bir açıdan bakmaktadır. "The Internet Galaxy" adlı eserinde, Castells (2002) küreselleşen bir ekonomi, İnternet ağı haline gelen bir toplumda ve her şeyin giderek İnternet'e dayalı hale geldiği bir ortamda; İnternete bağlı olmanın, bir anlamda toplum dışında kalmak ve dışlanmak anlamına geldiğini belirtir. İnternet kullanımının demokratikleşme ve farklı iletişim yöntemleri sunma olanakları ile ilgili yapılan araştırmalar da bu döneme rastlamaktadır. İnternet kullanıcıları ve İnternet kullanımı ile ilgili çalışmalar, büyük ölçekli anketler ile özel şirketler, hükümetler ve akademik kurumlarca giderek artan ilgi ile karşılanmıştır.

Wellman ve Haythornthwaite da 2002 yılında yaptıkları araştırmada insanların İnterneti kullandıkları oranda, birbirleriyle yüz yüze ve telefon ile görüştikleri bulunmuştur. Bu sonuç İnternet'in buluşma ve görüşmelerin organize edilmesinde yoğun olarak kullanılmasından kaynaklanabilmektedir. Netville araştırmasının verileri

incelendiğinde de İnternet kullanımı sonucunda yakın çevrede yaşayan insanlar ile görüşme sıklıklarında da artış olduğu görülmektedir.

Bu arada İnternet'in günlük sosyal hayatta kullanımı artarken, İnternet uygulamaları da giderek çoğalmıştır; Facebook gibi sosyal ağ yazılımlarından You Tube gibi video paylaşımı siteleri ortaya çıkmıştır. İnternet ile ilgili yapılan araştırmalar bu güne değin anket ve alan araştırması gibi standart sosyal bilim metotlarını kullanmışlardır. Ancak 2000 yılına gelindiğinde İnternet araştırmacıları uluslararası yıllık toplantılar düzenlemeye başladılar ve bu sayede İnternet ile ilgili yapılan araştırmalar disiplinler arası ve gelişmiş yöntemler kullanılarak yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde dijital uçurum konusunda yoğun olarak çalışılmış, sosyal sermaye, sosyal eşitsizlik gibi konular da İnternet çalışmaları arasına girmiştir. Ve ikinci olarak tartışılan konu ise yüzyıl öncesine dayanan, Tönnies tarafından ortaya atılan topluluğun çözülüşüne, televizyondan sonra İnternet'in etkilerinin ne yönde olduğu ağırlıklı olarak tartışılmaktadır.

2 TOPLULUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA TEKNOLOJİK DEĞİŞİM

İnsanlar arası yeni bağlar kurulmasına yol açan yeni teknolojilerin ortaya çıkması topluluk çalışmalarının yapılmasını teşvik etmiştir. Ferdinand Tönnies, 19. yy.'da modern, endüstriyel toplumun ortaya çıkışını, gelenekselden endüstriyel topluluğa geçiş olarak topluluktaki değişimin çıkış noktası olarak almıştır. Tönnies (1957), kırsal alandaki ilişkiler ile kentsel alanlardaki ilişkilerin farklılığını ifade edebilmek için topluluk (gemeinschaft) ve toplum (gesellschaft) kavramlarına başvurmuştur. Tönnies'e göre, toplumsal ilişkilerin başlıca iki şekli vardır. Topluluktaki ilişkilerin ardında yatan irade tipi organik, toplumdaki ilişkilerin altında yatan irade tipi ise rasyonel iradedir. Her iki irade tipi de insanda bulunmasına rağmen aile, arkadaşlık ve komşuluk ortamında bir topluluğun üyesi olarak doğal ilişkiler düzeni hakimken, insanlarla belirli bir mesafe içinde rasyonel bir hesaba dayanarak, belirli bir amaca ulaşmak için resmi bir birlik söz konusu olduğundan sosyal ilişkiler sözleşmeye dayalıdır. Tönnies, organik iradenin izlerini taşıyan ilişkilerin sadece topluluktaki aile, akrabalık, komşuluk grupları içinde ve arasında ortaklaşa yaşanan duygular ağında değil, kentlerdeki sanat, din, lonca gibi gruplaşmalarda da olabileceğini

belirtmektedir. Tönnies'e göre topluluktaki ilişkiler, senli-benli, yüz yüze, samimi ve süreklidir. Topluluktaki insanlar birbirlerini çok iyi tanımakta ve insanlar birbirlerine sosyal etkileşimleriyle akrabalık ve arkadaşlık bağlarıyla bağlıdır. Topluluklar da insanlar, normlar üzerinde tam bir anlaşmaya varmaktadır ve genelde herkes bu normları benimsemekte, buna karşın çok az sayıda insan normlara uymada zorluk çekmektedir. Toplum ise kişisel çıkarların ön planda olduğu, sosyal ilişkilerin sözleşmeye bağlı olarak düzenlendiği yerlerdir. İlişkiler kişisel çıkarlara bağlı olduğu gibi aynı zamanda rasyoneldir. Tönnies'e göre söz konusu ilişkiler daha çok endüstriyel dünyada ortaya çıkmaktadır.

Tönnies ile aynı dönemdeki klasik sosyologlardan olan; George Simmel, Max Weber ve Emile Durkheim da sosyal bağların yeni modellerinin, yeni endüstriyel toplumdan ve bu yeni modellerin, geleneksel olarak topluluk diye adlandırdıkları üzerindeki etkisinden ortaya çıktığını fark etmişlerdir. Tönnies'in topluluk ve toplum kavramlarını özel bölgelere uygulayan Simmel (2005), "The Metropolis and Mental Life" adlı eserinde Tönnies'in görüşlerini modern topluma uygular. Simmel de, Tönnies gibi, kent toplumlarının kırsal toplumlara göre rasyonel olduğunu düşünmekte ve kırsal topluluklarda birincil ve geleneksel ilişkiler kent toplumlarında ikincil ve çıkara dayalı ilişkilerin egemen olduğunu öne sürmektedir. Simmel'e göre toplum, birbirleriyle sürekli etkileşimde bulunan bireyler arasındaki karışık ilişkilerden oluşmaktadır. Toplumda bireyüstü olan klan, devlet, aile, şehir ve ticaret sendikaları gibi geniş yapılar, sadece bu yapıların kristalize edilmesidir. Yaşamın artan temposu ve iş bölümü sonucunda kent toplumları rasyonelleşmektedir. Ayrıca, Tönnies ve Simmel, her ikisinin de modern yaşamda toplulukların yok olacağından endişe etmesine rağmen; Simmel, Tönnies'in aksine bu süreci modern topluma özgü sosyal organizasyonlar formu olarak kentlerin büyümesi ile ilişkilendirir. Kent, para ekonomisinin merkezindedir, yani kentte Pazar çok önemli bir yere sahiptir, bu nedenle kentte yaşam kişisel çıkarlara bağlıdır. Simmel'e göre kentteki kişisel çıkarlara vurgu, bireyselliğin giderek artmasına böylelikle de bireylerin arasındaki nefreti gizlemesine ve birbirlerine karşı soğuklaşmasına sebep olmakta, bu ortam ise yabancılaşma ve sapkın davranışları beraberinde getirmektedir.

Tönnies'in "Gemeinschaft" ve "Gesellschaft" kavramlarının karşılığı olarak, Durkheim (2006) Toplumsal İşbölümü adlı eserinde mekanik ve organik dayanışma kavramlarını kullanmıştır. Mekanik dayanışma, bireyleri bağlayan ve bireylerin benzerliklerinden doğan bir dayanışmadır. Bireyler arasındaki gereksinim, davranış, duygu ve düşünce gibi benzerlikler, bu bireylerin birlikte yaşamasına yol açar. Durkheim'a göre mekanik dayanışmanın bulunduğu toplumlarda, bireyler homojen bir yapıda olması nedeniyle uzmanlaşma olmadığı gibi ortak düşünce ve inançların toplamı anlamına gelen kolektif bilincin varlığı ve egemenliği ön plandadır (Tönnies 2002). Mekanik dayanışmada bireysel farklılıklar çok azdır ve üyeler arasındaki bağlar kuvvetli olduğu gibi gelenekler ön plandadır. Yani bireylerde kolektif bilincin bir parçası olmak hissiyatı, bireysel kimliklerin önüne geçmektedir. Ancak iş bölümünün gelişmesi ile bireyler farklı görevler üstlendiklerinden, bireysel irade özgürleşir bununla beraber ortak düşün ve ahlaki benzerlikler de farklılaşmaya başlar ve mekanik dayanışma yerini bireyselciliğin ve uzmanlaşmanın ön planda olduğu organik dayanışmaya bırakır ve kolektif bilinç yavaş yavaş etkinliğini kaybederek yok olur (Durkheim 2006). Durkheim, iş bölümünün gelişmesinde en önemli faktörün nüfus yoğunluğu olduğunu iddia eder ve bu yoğunluğu nüfus sayısındaki fazlalık olan maddi yoğunluk ve toplum üyeleri arasındaki etkileşimi belirten manevi yoğunluk olarak ikiye ayırır. Uzmanlaşmanın da maddi yoğunluğa bağlı olduğunu düşünen Durkheim, toplum içindeki sosyal kontrolün nüfus yoğunluğu arttıkça zorlaştığını öne sürer ve böylelikle normlar yetersiz kalır bunun sonunda ise kolektif bilinç ortadan kalkar. Kentel yaşamda, uzmanlaşmanın sonucu bireylerarası farklılıklar olduğu gibi bu aynı zamanda bireylerin birbirini tamamlamasına yol açmıştır yani farklılıklardan bütünleşme doğmuştur. Durkheim kentleşme sürecinde dostluk, sevgi, bağlılık gibi manevi değerlerin yitirildiğini, mekanik dayanışmada önemli bir yere sahip olan samimi ilişkilerin, komşuluk ilişkilerinin ve akrabalık ilişkilerinin yerini, organik dayanışmanın hakim olduğu modern kentlerde ise uzmanlaşma, iş bölümü ve karşılıklı bağımlılığa bıraktığını iddia etmiştir. Durkheim'ın bu görüşleri ve Tönnies ile birlikte, Amerikan sosyologlarına kır toplumu ve kent toplumu olarak ayırım yapmalarında yol göstermiştir.

Weber, tarihsel olayları göz önüne alarak dünya ölçeğinde yaptığı karşılaştırmalarda kavramsal inşa aşamasında birçok ideal tipten yararlanmıştır. Bireylerin toplumsal eylemlerinin oluşturduğu ilişkilerin toplum yapısını belirlediğini belirten Weber, toplumsal eylem tipolojisi geliştirmiş ve dört ideal tip oluşturmuştur. Tönnies'in topluluktaki ilişkilerin ardındaki organik irade, Weber'in geleneksel eylemler (traditional) ve duygusal eylemler kavramları ile (affektüel); toplumdaki ilişkilerin ardındaki rasyonel irade ise bir "değere" yönelmiş akılcı eylemler (wertrational) ve "amaca" yönelmiş akılcı eylemler (zweckrationalin) kavramları ile paralellik göstermektedir. Geleneksel eylemler, günlük alışkanlıklar, gelenek ve görenekler doğrultusunda yapılan eylemlerdir. Bu eylem türünde; amaç belirleme, bir değerden hareketle ya da duygusal bir yönelim davranışı söz konusu değildir, sadece uzun süreli bir uygulama ile içselleşmiş davranışlar görülmektedir. Duygusal eylemler, yaşanılan anlık hissi tutum ve heyecan temelli eylemlerdir. Bu tür eylemler, günlük ve alışılmış olmayan bir durum karşısında bireyin hakimiyetini kaybederek yaptığı, bir tepki halinde kendini göstermektedir. Bu bağlamda, Weber, kırsal bölgelerde geleneksel eylemler ile duygusal eylemlerin daha yaygın olduğunu, kentlerde ise daha çok değere yönelmiş akılcı eylemler ile bir amaca yönelmiş eylemlerin bulunduğunu belirtmiştir. (Kızılcılık 1991) Değere yönelmiş akılcı eylemler, sonucu düşünmeksizin gelenek, dini kurallar, ahlak gibi manevi değerlere bağlılık dolayısıyla yapılan bilinçli ve planlı eylemlerdir. Bu eylemlerin sonucunda başarısızlık olacağı düşünülmeden şeref, sadakat, görev bilinci adına yapılan eylemlerdir ve sonuçtan çok bu eylemlerin itki sebebi önem taşımaktadır. Amaca yönelmiş akılcı eylemler, belirli bir amaca varmak için araçlar ile amaçlar ve amaçlar ile beklenen sonuç akılcıca düşünülerek yapılan eylemlerdir. Dış dünyadaki nesnelere ve insanların davranışlarından beklentiler akılcı bir biçimde tartılarak, kullanılacak olanaklar ve yan sonuçlar da hesaba katılarak, bireyin belirlediği amaca bu beklenti ve olanakları araç olarak değerlendirerek ulaşmasıdır. Bu eylem türünde birey bilinçli olarak eylemde bulunur ve tamamen rasyonel bir eylem söz konusudur. Weber, kentsel kesimlerde değere yönelmiş akılcı eylemlere ve amaca yönelmiş akılcı eylemlere, kırsal bölgelere nazaran çok daha fazla rastlandığını belirtmiştir. (Kızılcılık a.g.e)

Topluluk kavramı, Cooley'nin birincil gruplar (duygusal, uzun süreli ilişkiler olan grup) ve ikincil gruplar düşüncesini geliştirmesine katkıda bulunmuştur. Birincil ilişkiler kavramını, yüz yüze ve samimi olan kırsal alandaki ilişkileri ve ikincil ilişkiler kavramını, resmi ve çıkar amaçlı olan kentsel alanlardaki ilişkileri betimlemek amacıyla kullanmıştır. Cooley, birincil gruplarda, yakın ve samimi ilişkilere dayanan topluluklaşma sonucunda, topluluk bütünlüğü içerisinde bireyselliklerinin kaynaşmasından, ortak amaç ve ortak hayatın “biz” ile ifade edildiğini öne sürmektedir (Bottomore 2000).

İnsan ve teknoloji arasındaki ilişkiyi anlama konusunda kutuplaşma eğiliminin uzun bir hikayesi vardır. Sosyolojide, teknolojiyi sevme ve nefret etme ilişkisi, Tönnies'in topluluk çalışmalarının başlangıcına rastlar. Gessellschaft veya toplum (dernekleşme, association), teknolojiden hareketle endüstrinin simgesi olan politik-ekonomik sosyal organizasyon (örgüt) çeşididir. Marx, teknoloji ve endüstriyel süreç arasında, kültürel gecikmeden dolayı toplumda çatışmanın kaynağı olarak büyük bir kaynak yaratan, önemli bir korelasyon olduğunu belirtmiştir (Kızılcılık 1994). Mumford (1996), Ellul (2003) ve Postman (2006) da teknolojinin insan üzerindeki egemenliğine dikkat çekmektedir. Örneğin; Mumford, bilgisayar ve Tanrı arasındaki analojiyi resmeder. Nükleer enerji, elektronik iletişim ve bilgisayar alanındaki gelişmelerin modernliğin bileşenleri olduğunu kabul etmekle beraber ürkütücü betimlemeleri duyguların karışmasına sebep olmaktadır.

Yine de değişim kaçınılmazdır. Bugün çok farklı bir şekilde değişim meydana gelmektedir. Bell (1973), sosyo-teknolojik değişimlerin günümüzde post-endüstriyalizm olarak yer aldığını belirtmiştir. Bilgisayarlaşma ve İnternet, teknoloji odaklı yeni bir saha olan sosyoloji disiplini içinde yer alan topluluk çalışmalarının konusu olmuştur. İnternet; kelime dağarcığımızı, metaforlarımızı, sözsel değiş tokuşun yeni ve popüler insan alanındaki sosyal yaşamı hakkında düşünme şeklimizi değiştirmektedir.

Yaklaşık on yıldır, popüler kültür tarafından, İnternet fenomenine giderek artan bir ilgi gösterildiği gözlemlenmiştir. Öyle ki, birçok kişi bir “devrim” meydana geldiğini, adeta bu değişimlerden yeni tarihsel bir çağın filizlendiğini iddia etmiştir. Hatta, Barlow (2002) İnternet'in ateşten sonra insanoğlunun en büyük icadı olduğunu

öne sürmüştür. Birkets (1994) ise enformasyon teknolojisinin eğitim alanına girişinin, Batı medeniyetinin gerilemesi ile sonuçlanmasından bir adım uzakta olduğunu ileri sürmüştür.

Sosyalleşme ve İnternet arasında ilişki olduğunun fark edilmesi, sosyal bilimlerde İnternet üzerine yapılan akademik çalışmaların giderek artan bir ilgi görmesine yol açmıştır. Her ne kadar bilgisayar aracılığıyla iletişim, World Wide Web'in (veya WWW) ortaya çıkışı ile aynı zamana rastlasa da bu fenomen WWW'den önceki günlere yani 1991'de zuhur etmiştir. 1970 ve 1980'lerde insanlar, bilgisayarlı bağlantı sistemi (Bulletin Board System - BBS) ve Usenet gibi iletişim pratikleri ile uğraşmaktaydı. 1980'lerin başında Usenet pratik olmasına rağmen, mesaj gruplarının web sayfası ara yüzünden kullanılabilir olması ile 1995'te yeni bir yüz edindi.

Usenet, bilgisayarlı bağlantı sistemi, e-posta, anında mesajlaşma (instant messaging), gerçek zamanlı İnternet sohbeti (İnternet Relay Chat - IRC) ve çeşitli diğer metin ve grafik tabanlı kullanıcı ara yüzleri sayesinde insanlar birbirleriyle bu ortam aracılığıyla temasa geçmektedirler. Bazı insanlar, düzenli olarak birbirleriyle bağlantı kurmakta ve ilişkilerini pekiştirmektedirler. Bu gerçek, birçok insanın, toplulukların ansızın online olarak belirlediğini varsaymasına yol açmaktadır. Bu iddia, özellikle Amerika'da 1990'ların ortalarında, giderek artan sıklıkla sosyologlar tarafından araştırılmıştır ve ancak Türkiye'de henüz bu kapsamda bir çalışma bulunmamaktadır.

3 SOSYOLOJİ LİTERATÜRÜNDE TOPLULUK VE SANAL TOPLULUK

Topluluk nedir? Topluluk kavramı dikkat çekecek derecede paradoksaldır²⁴. Topluluk, bir zamanlar sosyoloji disiplininde önemli olan biricik ve aynı zamanda anlaşılması zor, belirsiz ve deneysel olarak test edilemeyen bir kavramdı. Sosyolojinin kurucu babaları, topluluk kavramı üzerinde uzun soluklu çalışmalar yapmışlardır.

²⁴ **Paradoks**, görünüşte doğru olan bir ifade veya ifadeler topluluğunun bir çelişki yaratması veya sezgiye karşı bir sonuç yaratmasıdır. Çoğunlukla, çelişkili görünen sonuç veya sonuçlar aslında çelişkili değildir veya doğru görünen ifade veya ifadelerin aslında tam olarak doğru olmayan unsurları vardır.

Sonunda, 1968 yılında Hillary (Aktaran Marshall 1999), bu konu üzerine disiplinle ilgili yazıları kapsamında doksan dört değişik tanım bulmuştur.

Günümüzde, topluluk farklı bakış açıları ve yaklaşımlar kapsamında ele alınmaktadır. En temel anlamı ile topluluk, belirli bir amaç bir arada bulunan insanların oluşturduğu gruptur. İnternetle birlikte, topluluğa olan bakış açılarında değişimler olmuştur. Topluluk, İnternet ve toplumun sosyal değerlerinin genel konusu olmuştur (bkz. Castells 2002).

Bazı sosyologlar, topluluk kavramının sadece bir mit olduğunu ima ederek, bu kavramın tamamen atılması gerektiğini önermişlerdir (Colin Bell, Howard Newby, Norbert Elias 1974). Fakat bir kavramı, özellikle de bu kavram dünya çapında insanlar tarafından çok sıklıkla kullanılırken, bir entelektüel disiplinin anlam sisteminden kolay bir şekilde çıkarmak için çok az sebep vardır, çünkü henüz bu paradoksun doğası anlaşılmış değildir, Bu kavramı kullanımdan çıkarmak yerine anlamını dikkatlice inceleyip araştırmak, akademik olarak daha ihtimamlı olacaktır. Ampirik olarak ispat edilebilirse yeniden tanım yapılabilir, bunun için topluluk kavramının temelindeki düşünceleri etkileyen sosyal değişimleri anlamak kilit noktası olacaktır.

Yıllar içinde, topluluk kavramının anlamı değişmiştir. 20. yy.ın başlarında sosyologlar, topluluğu araştırırken öncelikli olarak yer konusunda odaklanmışlardır. Buna rağmen, yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise nerede meydana geldiğine bakılmaksızın bir süreç olarak ele alınmıştır.

20. yy.ın sonlarına kadar, topluluğun sembolik unsurlarına, kavramın sosyolojik açıklamasını yaparken çok daha fazla önem verilmiştir. Topluluk kavramına bakış açısındaki bu değişim, yüzyıl boyunca ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki değişimlerle ve sosyal kurumlardaki değişimlerin öneminin farkındalığı ile paralellik göstermektedir. A.B.D.'de ve diğer endüstrileşmiş ülkelerde, insanlar hiç olmadıkları kadar devingen oldukları gibi daha da konuşkanlaşmışlardır. İşte bu koşullar, insanlara eskisine göre çok daha geniş alanlı bir sosyal ağ yaratmıştır (Wellman 1988). Fakat bu daha geniş alan ile bazı analizeciler (Etzioni 1995 Putnam 2000) daha önceleri sahip olunan, karakteristik ve geleneksel olarak topluluk kavramıyla ilişkili , “yakınlık” hissini kaybedildiğine inanmaktadırlar.

Topluluk kavramının kaybedilmesi ve dönüşümü arasındaki tartışmalar, hissedilecek derecede dengesiz olan bu noktalarda görüş birliği ve farklılığı etrafında dönmektedir. Bu tartışmalar sosyalizasyonun, bilgisayar destekli ve İnternet’te iletişim aracılığı ile ortaya çıkmasının bir yansımasıdır. Günümüzde bazı akademik araştırmacılar, bilgisayar destekli iletişimin, topluluk ilişkilerini ve sosyal oluşumu desteklediğini ve arttığını iddia etmektedirler. Diğerleri ise bilgisayarların izole edici bir özelliği olduğuna ve insanları buldukları çevreden ve fiziksel topluluklardan uzaklaştırdığına dikkat çekmektedirler.

Sosyoloji literatüründe 19.yy.dan bu yana topluluğun yok oluşu ile ilgili endişelerden bahsedilmekte ve birçok kent sosyologu, insanların şehirlerde izole olduğu ile ilgili yakarıları vardır. “Dünya küçük kutular yerine sosyal ağlardan oluşur” demektedir Barry Wellman. Harrison White sosyal yapının parçası olan sosyal ağlarla ilgili çalışmaların öncüsü sayılmaktadır (Freeman 2004). Ardından Charles Tilly şehirlerde ağların nasıl işlediğini göstermiştir. Claude Fischer, Mark Granovetter, Edward Loumann bireyler arası ilişkileri incelemek için sosyal ağ analizini kullanmışlardır (Freeman 2004). Bu yaklaşım ile grup olmayan, izole düet olmayan ortamlarda sosyal ilişkileri çalışma olanağı sağlamıştır. Yeni grup üyeliği ile sosyal izolasyon arasında kalan bölümdeki ilişkilerin nasıl sosyal yapı modellerinin varyasyonuna uygun olacağına bakabilmişlerdir (Castells 2008).

Ağ analizi ve diğer ampirik yaklaşımların kullanılmaya başlanması ile birlikte araştırmacılar geleneksel topluluğun varlığını sürdürdüğünü ortaya atmışlardır. Büyük ölçekli sosyal değişimlerden sonra topluluk ve sosyal desteğin yok olmadığı, ağ analizleri tarafından gösterilmiştir. Topluluklar endüstriyel ve post endüstriyel devrimlerle dönüşüme uğramışlardır, fakat yok olmamış hatta sosyal ağ analizi, toplulukların hala büyümeye ve gelişmeye devam ettiklerini göstermiştir.

Wellman, geleneksel yaklaşımda çevre topluluklarının özelliklerinin; sınırları belli, birbirine sıkıca bağlı ve genelleşme temelli (broadly-based) olması olarak sıralarken, sosyal ağ analizinin bunların tam tersi yönde bulgulara ulaştığını, toplulukların serbest sınırlılığı ve dağınık bağları olan, özelleşme (specialized) eğilimli olarak nitelemektedir. Toplulukların, mahalli komşuluklar birliğinden çok, büyük alana

dağılmış, yayılmış olan sosyal ağlar olduğunu vurgulayan Wellman, toplulukların yok olmadığını, sosyal ağ analizi ile kişisel topluluklar olarak inceleme yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Endüstri devrimi sonrasında, çoğu sosyal bilimci büyük ölçekli teknolojik ve sosyal değişmelerin, gelişmiş ülkelerde topluluğu yok ettiğine inanmaktadır. İnsanların, toplulukların farklı sosyal sistemlerde nasıl ilerlemekte olduğunu anlamaları gerekmektedir. 1970'lerde topluluk çalışmalarında yeni ve değişen bakış açılarının gelişmesi ile Bell ve Newby (1974) topluluk incelemelerinde sosyal ağ analizini kullanarak neden toplulukların ağ olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve sosyal ağ perspektifini açıklamışlardır. Aynı şekilde Wellman (1983) kişisel topluluklar kavramın ortaya atmakta, yerelliğin artık egosantrikliğe doğru dönüşümüne dikkat çekmektedir.

Topluluğa egosantrik yaklaşım, 1970'lerden sonra ampirik çalışmalar sırasındaki ihtiyaçtan doğmuştur. Ve bu yeni yaklaşım, aslında Moreno (1934 aktaran Linton Freeman) tarafından, 1930'larda sosyometri olarak adlandırılan, sosyal ağ analizidir. İlk ağ analizleri, toplum üyeleri arasındaki bağları incelemek amacıyla yapılmaktaydı. Topluluk araştırmalarında sosyal ağ analizinin kullanılması ise Wellman tarafından geliştirilmiştir. Böylelikle yeni bir topluluk formunun keşfedilmesi ile sosyologlar "networked individualism" yani ağlarla bireysellik kavramını ortaya atmışlardır (Castells 2002; Wellman 2003). Sosyal ağ analizini kullanarak İnternet çalışmalarını yürüten en verimli sosyolog olan Wellman, 1980'lerden itibaren birçok sayıda ağ çalışması yapmıştır. Bu konuya kişisel ağ yaklaşımı çerçevesinde ayrıntılı olarak değinilecektir.

3.1 Topluluk Algısı

Topluluğa olan bakış açılarını ayrıntılı olarak inceleyebilmek için kısaca topluluk sosyolojisinin tarihini gözden geçirmekte fayda vardır. Sosyoloji literatürü incelendiğinde topluluk kavramının tanımı konusunda bir mutabakata varılmamış olduğu görülmektedir. (Bell and Newby 1974; Baym 1998). Topluluk kavramı, topluluk üyelerinin ortaklaşa paylaştıkları bir şeye -genellikle ortak bir kimlik duygusuna- dayanan özel olarak oluşturulmuş bir toplumsal ilişkiler bütünü olarak tanımlanır (Marshall

1999). Jenny Preece (2000) ortak hedefle, çıkarlar ve faaliyetleri yönlendirme, ortak çalışma, karşılıklı ihtiyaçların tatmini, haz ve eğlence ve lokasyon bilgilerini içeren ve bugün toplulukta ortaklaşa kullanılan bir tanımlar listesi sunmaktadır. Bununla birlikte, Preece'in listesi ne kadar zengin olsa da, George Hillary 1955'te (Aktaran Marshall 1999) yaptığı analizde topluluk kavramının doksan dört tanımı olduğunu saptamıştır. Hillary bunlardan, ortak yaşam, akrabalık, tür bilinci, ortak sonların iyeliği, norm ve yöntemler, yöre, düşünce bütünlüğü, sosyal sistem ve kişiliği içeren on altı çekirdek genel kavram çıkarmıştır. Terimin bugünkü ortak kullanımı şunları içerir: coğrafi konum, çevre; çıkar gruplarının üyelikleri, (örneğin sosyolojik topluluk); yaşam stili, (örneğin rock topluluğu); sosyal kimliğin ortak formları için, (örneğin, eşcinseller topluluğu, Asya topluluğu). Topluluk teriminin sosyoloji literatüründeki kullanımı Gordon Marshall'a göre (1999) şunları içermektedir: nüfus yerleşim türleri (köyler gibi ya da kentlerde fiziksel olarak iç içe geçmiş mahalleler/semterler gibi); bu tür yerleşim birimlerindeki sözde ideal-tipik yaşam tarzları; üyeleri ortak bir mekânı paylaşmanın dışında ya da ona ek olarak başka ortak özelliklere sahip olan (aynı etnik kökenden gelmek ya da aynı meslekten olmak gibi) toplumsal ağlar. Topluluk terimi sık sık da bu öğelerin hepsini bir arada barındıran biçimlerde kullanılmıştır. Günümüzde ise topluluk kavramı daha çok toplumsal ilişki ve toplumsal bağlılık kastedilerek yakınlık, samimiyet ve dayanışma gibi yönlerine vurgu yaparak kullanılmaktadır (Marshall 1999). Topluluk kavramına bu farklı yaklaşımlar ve bakış açılarında, geleneksel topluluk kavramının tanımından en belirgin farkın mekan unsurundaki değişim olduğu görülmektedir. Günümüzde kullanılan topluluk kavramı daha çok toplumsal ilişki ve toplumsal bağlılık kastedilerek, kavramın yakınlık, samimiyet ve dayanışma gibi yönlerine vurgu yapılmaktadır.

Topluluk kavramı hakkında fikir birliğinin olmaması gerçekten de hiç şaşırtıcı değildir. Kavram olarak topluluk, yeni şehir oluşumu ve endüstriyel geçiş nedeniyle oluşan sosyal değişimleri anlamak için on dokuzuncu yüzyılda sosyoloji projesinin kalbi olarak görülmektedir. Klasik sosyologlar tarafından gözlemlenen modernizm ile birlikte sosyal yakınlık derecesinin biçim ve doğasını anlama çabası ile çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu noktada yeni ufuklar açan ilk çalışma, topluluğun dar ölçekten yani tarımsal "Gemeinschaft"tan, geniş ölçeğe yani endüstriyel ve şehir

“Gesellschaft”a geçişi analiz eden Tönnies’in “Community and Society” adlı eseridir (2002). Tönnies, toplum kompozisyonunun, bir takım değişikliklerle bir kurum şekline getirildiğini kanıtlamaya çalışmıştır. Tönnies’in çıkış noktası insanları dahil oldukları kurum şekilleri, başka tipte sosyal organizasyonları getirmesidir. Gemeinschaft toplum ilişkileri başlangıçta kapalı, etkileyici ve üst üste binmişti, kanun gündeliktir ve uzlaşmadan gelmiştir, kendisi de geleneklerden gelmiştir, topluluk ortak gelenek kümelerinden ve ortak düşüncelerden meydana gelmiştir. Gesellschaft toplumlarında, buna karşın, kişisel ilişkilerde rasyonel olurken, doğrudan üretilir ve para-çıkır ile sürdürülür ve gücünü merkez otoriteden alan resmi sözleşmelerle desteklenir ve sosyal yakınlık derecesi halkın fikri ile değişken önceliklerinden alır.

Durkheim’in çalışmasında, Tönnies’inkinde de olduğu gibi, modernite bir kutuptan diğeriye ileriye giderek yer değiştirir, ki şu anki durumda yaşanan mekanik dayanışmadır. Bir toplum algısı, paylaşılan inançlar ve gelenekler, organik dayanışma, sosyal yakınlık derecesi temeli atılmış ve ihtisasla karşılıklı bağılığa ve iş paylaşımına götürmüştür. Her iki açıklamada da çağdaşlık ile birlikte topluluğun kemirildiği, aşındırıldığı vurgulanmaktadır. İnsanların gitgide sosyal olarak daha da parçalanmaya ve izole olmaya başladığı ve toplumsal düzenin sosyal temellerinin çöktüğü gibi iddialarda bulunmaktadır. Durkheim için bu durum, sosyal hastalıkların kökü olan kuralsızlığın, norm dışı duygu, sosyal izolasyon ve amaç boşluğunun patolojisini üretebilirdi (Durkheim 1952).

Daha sonra Chicago Okulu tarafından, aidiyet duygusu ve genel amaç öğelerine vurgu yapılarak topluluk çalışmaları yapılmıştır. 1920’lerde Robert Park, Lois Wirth ve Ernest Burgess’in sosyal davranışın uzamsal yayılımı açıklamaları ve Chicago sosyologlarının, topluluğun kompozisyonu ve şekillenmesi, sosyal yakınlık derecesi ve sosyal bütünleşme gibi konularındaki çalışmaları büyük bir ilgi uyandırmıştır (Jenks 2007). Park ve Wirth için, yakın komşular ve yöreler coğrafi sınırlarla çevrili fiziksel varlıktan öte bir şeydir. Böylece, topluluk kavramının belirleyici olarak kullanılan yer merkezli bakış açısı bir kenara bırakılmış ve bunun yerine yerin kendisinin etkileşimli alanlar olarak şekillendiği göz önünde tutulmaya başlanmıştır. Wirth’in bu konudaki açıklaması şöyledir:

“Şehirciliği şehrin fiziksel varlığı ile tanımladığımız, onu boşlukta katı olarak sınırlandırılmış olarak gördüğümüz sürece... şehirciliğin herhangi bir uygun kavramına, hayatın bir yolu anlamında hiçbir şekilde ulaşmamız mümkün değildir... İnsan tarihinde yeni bir çağı işaret eden taşıma ve topluluktaki teknolojik gelişme, medenileşmemiz içerisinde şehirlerin rolünü baskın elementler olarak vurgulamış ve şehir modelini, şehrin kendi sınırlarının ötesinde yaşamaya muazzam şekilde genişletmiştir.” (Wirth 1938: 4-5)

Parks ve Wirth’in topluluk konusundaki öncü yaklaşımları ile ortak bölgesel alanı paylaşmak topluluk oluşumunun gerekliliklerinden biri olmaktan çıkmıştır. İnsanlar arasındaki sosyal ilişkinin sürekliliğine ve bağlılığa önem verilmiştir. Bu nedenle Richmond topluluğu şöyle tanımlar:

“İçerisinde sosyal etkileşimlerin karakteristiklerinin şekillendiği sosyal sistemler, telefon, telgraf, televizyon ve çok hızlı uçak ve uzay araçları vs. desteğiyle iletişim ağlarında yer almaktadır. Bunun gibi ilişkiler bir bölgesel alana bağlayıcı değildir, yüz yüze görüşmeye, ne de herhangi bir resmi organizasyona katılımı gerektirir.”(Richmond 1969, Bell, Newby, Elias’tan derlenmiştir 1974)

Halbuki ‘topluluk’ bir dönem, derinlilik ve süreklilik, etkin bir bağı sergileyen (bkz. Bell, Newby, Elias 1974), ‘dini inanç, aile, kültür ve mesleği kuşatırken, bir süre sonra bu tanım ve kavramlar atılmış, ve sosyologlar sosyal oluşumların resmi özellikleri hakkındaki çalışmayla baş başa bırakılmıştır’ (Scott 2000:9), ki bu da sosyal ilişkilerin içeriğinden ziyade şeklini gösterdiğini belirtmektedir. Bu, katılımcı-ağ teorisi ile sıraya konan topluluk çalışmalarında, topluluktan vazgeçme, 1960’ların sonunda Margret Stacey’nin çalışmalarında önceden görülmüştür. Bu çalışma için daha uygun bir konu olarak kurum ve onların belirli bağlantılarına odaklanılmaya başlanmıştır (Bell and Newby 1974).

Her zaman ideal olanı, Well (Rheingold 2000) gibi, toplulukların kendi kendine yardım eden, ve benzeri online toplulukların amacı olan sosyal olarak güvenli limanı üzerinde, online-toplulukların motivasyon için kendi bilinçlerini ortaya koymasıdır. Bu

tipteki alternatif topluluklar hem nostaljiktir hem de gelecek için uygun olan eğilimleri, toplumun normatif anlayışı temeline dayanarak yansıtmaktadır.

Sonraki bölümde, online topluluğun, araştırmacılar tarafından ön plana çıkarılan temel konuları, online ve offline toplulukların arasındaki ilişkiler gözden geçirilecektir. Online topluluğun doğası ele alınacak ve İnternet toplulukları ile ilgili öneriler ve dayanışmanın siber alemdeki doğa ve şekilleri de dahil olmak üzere, onunla ilintili olarak yapılan temel yenilik talepleri değerlendirilecektir.

3.2 Sanal Dünyada “Topluluk”, “Ağ” Ve “Grup” Tartışmaları

Online gruplarda, insanlar fiziksel anlamda bir araya gelmedikleri için, bu gruplara topluluk denip denemeyeceği tartışma konusudur. Rheingold, böyle bir gruba iletişim teknolojileri sayesinde katılmanın, hem kişisel ve hem de genel olarak toplumlarda psikolojik fayda sağladığını işaret etmiştir. Sanal toplulukları “yeterli sayıda kişinin İnternet aracılığıyla, sanal alemde insani duygulara dayalı kişisel ilişki ağları oluşturmak üzere, yeterli sürelerde devam ettirdikleri halka açık tartışmalardır” şeklinde tanımlamıştır (Rheingold 2000). Bugün “sanal topluluk” yaygın olarak kullanılmakta ve İnternet sayesinde, çeşitli sosyal grupların birbirine bağlanmasını gösterdiği yönünde yorumlanmaktadır.

Sanal topluluklar arasında oluşan sosyal bağ; ortak ilgi alanları, bilginin paylaşımı ve ortak öğrenme üzerine kurulmuştur. Günümüzde sanal topluluklar sayesinde, dünyanın dört bir tarafından insanlar yer, zaman ve mekan ayrımı olmaksızın bilgi paylaşabilmekte ve bilgi alışverişinde bulunabilmektedir. Dijital kanallar sayesinde bugün insanlar her türlü mesaj ve bilgiyi paylaşabilmekte, elektronik konferanslara katılabilmekte, İnternet’te bulunan toplumsal bilgilere kolaylıkla ulaşabilmekte ve projeler üreten, dostluk barış ve işbirliğini geliştiren yaşayan canlı bir ansiklopedi oluşturabilmektedirler. Sanal topluluklar içerisinde LiveJournal ve Wikipedia yer almaktadır. Meetup, sanal topluluklarda yer alan insanları gerçek dünyada buluşmalarını kolaylaştıran online bir hizmettir.

Online topluluk kavramı, online olarak iletişim kuran insanları kapsayan çok genel bir kavram haline gelmiştir. Bu oluşum hakkında farklı görüşler ve tartışmalar

vardır, Preece (2000), online toplulukların tanımlanması konusunda farklı bakış açılarına yer vermiş ve kısaca bu konudaki fikirler hakkında bilgi vermiştir.

Sosyologlar grup, ağ ve topluluklar arasında belirgin ayrımlar yapmaktadırlar (Wellman 1997). Genel olarak grup tanımlamasında, üyelik ile belirlenen net sınırlar vardır. Örneğin üniversiteler ve şirketlerdeki bölümler, şehirlerde resmi olarak adlandırılan mahalleler grup türlerine örnektir. Tersine, ağlar bunun gibi sınırlılıkların aşılabilceği ilişkileri kapsamaktadır. Topluluk kavramı ise ilişkinin kuvvet derecesini ima etmektedir.

Grup örnekleri çok fazladır, eğitim, mesleki sorunlar, hobiler gibi konularda gruplar olduğu gibi özel ilgi alanlarına göre gruplar da vardır. Özel ilgi alanlarına göre olan gruplar, dar kapsamlı ve spesifik bir amaç taşımaktadırlar. Lee Sproull'a göre (Sproull&Faraj 1997), gruplar ve üyeleri birbirlerine fiziksel, ekonomik, kavramsal ve duygusal kaynaklar sağlamakta, fakat elektronik gruplar doğrudan fiziksel veya ekonomik kaynak sağlamamaktadırlar. Tabi birbirlerine sık sık yol gösterici bilgiler sağlamaktadırlar. Feenberg (1993) ise online grupların birlikte etkili çalışabilmeleri için, grup üyelerinin iyi tanımlanmış rollerini paylaştıkları işlerde başarılı bir şekilde oynadıkları takdirde, topluluk formuna ihtiyaçları olmadığını öne sürmektedir.

Sanal ortamda sosyal etkileşim ve sosyal ilişki tartışmalarına daha önce değinildiği gibi, bu ortamda anlamlı sosyal ilişkilerin bulunduğu online topluluklarda, üyeler belirli ortak normları ya da uygulamaları paylaşmaktadırlar. Bu topluluklarda aynı zamanda, belirli ahlaki standartlar vardır ve bu gruplarda yalnızca bilgi ve fikir değişimi gerçekleşmekle kalmamakta, bununla birlikte üyelerin bağlılık duydukları bazı ortak semboller ya da kurallar da bulunmaktadır. Bu paylaşımdan dolayı bu grupların topluluk olarak nitelendirilmeleri mümkündür.

Aynı şekilde, online topluluk kavramı genellikle, “networked communities” ağ toplulukları olarak bilinen “community networks” topluluk ağlarını da kapsayan şekilde kullanılmaktadır (Schuler 1996). Birçok fiziksel topluluk, üyeleri ile bağlantı sağlamak ve destek sağlamak amacıyla topluluk ağları kurmaktadır.

“New Communities” adlı kitabında Schuler (1996), yeni topluluk oluşumları incelenirken hem eski hem de yeni yaklaşımların bir arada ele alınması gerektiğini,

çünkü tarihte topluluk ile ilgili çok değerli çalışmaların yapılmış olduğunu söylemektedir. Bu oluşumların topluluk olarak değerlendirilmesi gerektiğini, kendine özgü ilkelerinin, değerlerinin ve esnekliğinin, insanların ihtiyaçları ile uyumlu olduğunu belirtmektedir. Topluluk ağlarının yapılanmasındaki kültür, eğitim, demokrasi, sağlık hizmetleri, ekonomik eşitlik, fırsat eşitliği, bilgi ve iletişim faktörlerinin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca bu değerlerin online topluluklardaki rolünün yadsınamayacağını vurgulamaktadır.

Preece (2000), doğumdan ölüme kadar, insanların içerisinde buldukları toplulukları şekillendirmekte olduğunu ve daha sonra bu toplulukların, insanların kullandıkları sözcükleri, sohbet konularını, zamanlarını nasıl harcadıklarını, neye önem verilip vermediklerini, kiminle etkileşim halinde olduklarını ve bu etkileşimlerinin doğasını etkilediğini vurgulamaktadır.

3.2.1 Sanal Topluluk Algısı

Sanal topluluklar, İnternet ortamında yeterli sayıda kişinin bir araya gelmesiyle oluşan kişisel ilişki ağlarıdır. Üyeleri bilgi işlem teknolojileriyle, karakteristik olarak İnternet ile birbirlerine bağlı bir grup olan sanal topluluklara, online topluluk ve medya topluluğu da denilmektedir.

“Sanal topluluk” terimi Howard Rheingold’un aynı adı taşıyan kitabına atıfta bulunmaktadır. Rheingold’un online toplulukla ilgili çalışması “The Well”, sanal toplulukların siber alemdeki topluluklar olduğu fikrine kadar uzanmıştır. Bu eserden sonraki sanal topluluk hakkındaki çalışmaların öne sürülen tartışma koşullarını düzenlemiş, bunların desteklendiğini ve online etkileşimin özgün olduğunu belirten Rheingold, online topluluk hakkındaki bu tartışma ortamını, hiçbir şey ile bağdaştırmadan açmış olduğundan, belki de gerçek hayattaki topluluğa karşıtlık yaratmıştır. Bu da o dönemde tartışma konusu olarak cezbedici olmuş ve temelde online ve offline hayat ayrımı yapılmasına ve online topluluğun ‘gerçek hayat’ üzerindeki etkisi tartışılır hale gelmesine neden olmuştur.

Sanal topluluklar bölümünde, bilgisayar destekli topluluk iletişimlerini ve sosyal grupları ele alınmış ve bu konu kapsamındaki teknolojiler ise Usenet, MUDs, IRC, chat

odaları ve elektronik postalama listeleridir. İnternet ortamında karşılıklı iletişime dayalı bilgi kaynaklarından olan, bu gruplar, üyelerinin hepsine e-posta gönderme olanağı tanımakta olan haberleşme listeleri (mailing lists) ve buna benzer bir işlev gören haber grupları (newsgroups) aynen ilan tahtalarında (bulletin board) olduğu gibi çeşitli konu başlıkları altında mesajlar yazılmakta fakat bu gruplar tüm İnternet kullanıcılarına açık olmakta böylelikle herkes mesajları okuyabilmekte ya da mesaj gönderebilmektedir. Haberleşme listelerinde, bir mesaja listedeki herkes yanıt verebilmekte ve yanıt tüm üyelere ulaşmaktadır. Ancak haberleşme listelerinde üyeler arasındaki iletişime katılabilmek için listeye dahil olmak yani üyelik şarttır. Bu anlamda, haber grupları erişimi çok daha kolay olan sanal topluluklardır.

Medyanın bir topluluğu oluşturacağı fikri oldukça eskidir. 20.yy ABD'sindeki Charles Cooley gibi ilerici düşünürler, kitle medyasının gittikçe artan kullanımı ile güçlü bağlarla birleşmiş bir ulus öngörmüşlerdir. ABD gibi bazı ülkelere İnternet'in patlama derecesinde yayılımına, sanal toplulukların çoğalması da eşlik etmiştir. Bu toplulukların ve iletişimlerin doğası daha çok muhtelifdir ve Rheingold'un zihninde canlandırdığı faydalar çoğu kişi tarafından gerektiği kadar fark edilmemiş veya takip edilmemiştir.

Online topluluk hakkındaki sonraki bir çok çalışmanın çıkış noktası Howard Rheingold'un "*Virtual Community*" (Sanal Topluluk) adlı eseridir. Rheingold'un online toplulukla ilgili çalışması "The Well", sanal toplulukların siber alemdeki topluluklar olduğu fikrine kadar uzanmıştır. Daha sonraki çalışmaların öne sürülen tartışma koşullarını düzenlemiş, bunların desteklediği ve online etkileşimin özgün olduğu belirtilmiştir. Rheingold, online topluluk hakkındaki bu tartışma ortamını, hiçbir şey ile bağdaştırmadan açmış olduğundan, belki de gerçek hayattaki topluluğa karşıtlık yaratmıştır. Bu da o dönemde tartışma konusu olarak cezbedici olmuş ve temelde online ve offline hayat ayrımı yapılmış ve online topluluğun 'gerçek hayat' üzerindeki etkisi tartışılır hale gelmiştir.

Bu etkilerin araştırılması ile ilgili tartışmalar ve yaklaşımlar, İnternet toplulukları konusunda çalışma alanı geliştirilmesinin çekirdeğini oluşturmuştur. Aslında bu yaklaşımlarda, İnternet kullanımının sosyal davranış ve etkileşim türleri

üzerindeki olası etkilerine odaklanılmıştır. İnternet ortamı hakkındaki görüşler, demografik ve zaman kullanımı gibi bilgiler kapsamında ele alınmıştır. Bu dönemde yayınlanan araştırmaların sonuçları keskin şekilde kutuplaşmıştır. Bir yanda Homenet çalışması (Kraut v.dğr. 1998; Kraut - Kiesler 2003) ve Nie çalışması ve Ebring (2002), yüksek oranda İnternet kullanımının başka alanlarda sosyal katılımın düştüğünü bulmuştur. Nie ve Ebring'in çalışmaları, İnternet kullanıcılarının aileleri ve arkadaşlarıyla daha az zaman geçirdiklerini ve kullanıcı olmayanlara göre offline sosyal aktivitelere daha az zaman harcadıklarını bulmuştur. Homenet çalışmaları ise, İnternet kullanımının, kullanıcıları sosyal çevresinden uzaklaştığı ve kullanıcıların yalnızlık ve depresyon yaşadığını iddia ediyordu. Ancak, diğer yandan İnternet ve Amerikan hayatı projesi tam tersini tespit etmiştir. Bu çalışmalar İnternet kullanımı ve sosyal ilişkiler arasında korelasyon oluşturmuştur. White v.dğr. (1999) İnternet kullanımının yalnızlık ve izolasyonda düşüşe götürdüğünü iddia etmiş ve Güney California üniversitesi Annenberg (USC) İnternet Raporları (Cole v.dğr. 2004) İnternet kullanımının aile ve arkadaşlarla geçirilen zamanı azaltmadığını açıkça göstermiştir.

Bu iki farklı çalışmanın karşıt bulguları, bu nedenle, İnternet'in etkilerini belirleme konusunda ciddi metodolojik sorunlar olduğunu göstermiştir. Tezat sonuçlar metodolojik zorluklarla araştırma tasarımlarından kısmen izlenebilmektedir. Başlangıç için, çalışmalar farklı veri setleri üzerine yazılmış ve oldukça farklı sorular sorulmuştur. Bunun da ötesinde, Castells'in de işaret ettiği gibi, araştırmalar oldukça farklı bölgeler üzerinde ve farklı süreli İnternet kullanıcıları üzerinde yapılmıştır.

İnternet'in başlangıçtaki amacı, işbirliği içerisinde çalışmak olsa da (hem e-posta hem web), geniş aralıklı ve ağlarla bağlı toplulukları desteklemek için de çok uygun bir araçtır. E-posta, fiziksel yakınlık ile karşılıklı ulaşılabilirliğin ötesine geçmektedir. Örneğin, e-posta listeleri sayesinde birden çok topluluk üyesine yayın yapmak, ekler (attachments) ve web siteleri ile belge, resim ve videoların paylaşımını sağlamak, arkadaş listeleri ve diğer haberdar olma araçları aracılığıyla herhangi bir anda kimlerin iletişime açık olduğunu görebilmek; ve anında mesajlaşma olanağı ile eş zamanlı iletişimi, online hatta yüz yüze ve telefonla yapabilmek İnternet iletişiminde mümkün olmaktadır.

Uzun bir dönemden sonra, bilgisayar aracılığıyla iletişim konusunda, survey temelli ve etnografik araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar, insanların online olarak toplulukların var olup olmadığı güçlü kamu tartışmalarına işaret etmektedir. Eleştirmenler, birbirlerini ne gören, ne duyan ve hatta kokusunu bile almayan insanların kurduğu ilişkiyle gerçek bir topluluğa temel olup olamayacağını merak etmektedirler (Stoll, 1995; Jergens 1998). Bir başka bakış açısı ise karşı düşünce öne sürmekte ve İnternet'in insanı başka meşguliyetlerinden koparacak kadar izole etmekte olduğunu (Nie 2001) insanların online etkileşimler ile sadece mevcut fikirlerini güçlendirdiklerini belirtmektedir.

Buna karşılık hayranları İnternet'i yayılan ve biçim değiştiren bir topluluk olarak görmektedirler. John Perry Barlow (1995), "*İnternet'in gelişimiyle... ateşin keşfedilmesinden bu yana biçim değiştiren teknolojik olayın tam ortasındayız.*" sözüyle insanoğlunun ateşin icadından sonra en büyük teknolojik gelişmenin, İnternet olduğunu öne sürmektedir. İnternet'in mesafeleri karış boyuna getirme kabiliyeti ve düşük maliyetli zaman dilimleri, katılımcılar yerleşim olarak dağılmış olsalar bile ortak çıkarlar üzerindeki ilişkilerin devamlılığı, insanlar ve dağınık bilgi arasında güçlü bağlantılar kurulmasına işaret etmektedirler (Rheingold 2000).

Bu müzakereler sürecinde çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir. İlki, İnternet'in ya cenneti ya da cehennemi yaşatabileceği, ancak ikisinin arasında bir şey olmadığı görüşüdür. İkincisi, tek boyutlu bir görüştür. İnternet'in çok güçlü olduğu ve bu örgütlenmede cins veya statünün önemsenmediği savunulmaktadır. Üçüncü olarak ise, dar görüş olarak nitelenebilecek olan, İnternet'in iş, toplum ve günlük yaşamın tamamına elverişliliğinden ziyade, kendi kendine tek ve bağımsız bir varlık olarak dikkate alınması gerektiğini savunan görüştür. Son olarak güncelci görüş, İnternet'i biçim değiştiren öyle bir güç olarak değerlendirir ki, İnternet öncesindeki ağ toplulukları gibi uzun vadeli sosyal eğilimlerle, İnternet'in ilgisi olmadığını iddia etmektedirler (Wellman 2008).

İnternet'in topluluk üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelik survey temelli bulgular karışmış bir haldedir. Birçok enlemesine yapılan çalışma, insanlar ne kadar sık online olursa, insanların topluluğa da o kadar daha yakın olduğunu göstermiştir (Katz

1997; Wellman v.dğr. 2001). Tersine, başka bir çalışmaya göre İnternet'te ne kadar fazla zaman geçirilirse, ev halkı ve topluluktaki üyeleri ile bir o kadar az etkileşimde bulunmaktadır (Nie&Erbring 2000). Ayrıca, boylamasına yürütülen tek doğru araştırmada, İnternetle yeni tanışanlar ise, bilgisayar kullanırken ilk 6 ayda daha depresif, yabancılaşmış ve izole olmakta olduğunu saptanmıştır (Kraut v.dğr. 1998).

Fiziksel topluluklarda olduğu gibi sanal topluluklarda da giriş ve çıkışlar çoğunlukla kontrol altındadır. Her ne kadar sanal ortamda gerçeklik kavramı tam anlamı ile tahmin edilemese de şüpheli görülen girişlere ilişkin erişimler, topluluk yöneticilerince engellenebilmektedir. Yine her topluluğun kendi özellikleri olduğu gibi sanal toplulukların da bir takım kuralları vardır.

Bu çalışma, genel olarak online topluluklar olarak ifade edilen İnternet temelli grupların, bugünkü topluluk ağlarına eski komşuluk ilişkileri ya da fiziksel çevre grupları açısından olumlu sosyal ağlar kurulmasına yardımcı olmasının yanında aynı zamanda İnternet'te iletişim kurulması ile yeni sosyal bağların sağlandığına da dikkat çekmek gerektiğine işaret etmektedir. Topluluk bağları halen yayılmaya devam etmektedir, ancak artık insanları hem sosyal hem de uzaysal geniş alanlarda birbirine bağlamaktadır. Komşuluk, akrabalık grupları veya bağlı olduğu diğer birliklerin etkileşimde gerekli şart olduğu varsayımından kaçınarak, sosyal ağ analizcileri, nerede yerleşmiş olurlarsa olsun veya ne şekilde yapılanmış olurlarsa olsun, geniş bir ilişki yelpazesi üzerinde çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Sosyologlar yıllardır topluluğu tekrar tekrar tanımlamışlardır. İlk olarak toplulukları, büyüklük ve yer gibi fiziksel özellikleriyle ve onları çevreleyen sınırlar olarak tanımlamışlardır. Daha sonraki yıllarda, kentleşme ile birlikte, insanlar evden işe mekik dokumaya başlamışlar, böylelikle bir yerden bir yere sürekli yer değiştiren kent sakinlerinin, insan topluluklarının belirleyici, tanımlayıcı ve ölçmeye yardımcı olan fiziksel karakteristik özelliklerini araştırmak bir sorun olmaya başlamıştır. Üstelik ulaşım teknolojilerinin gelişimi ve ucuzlamasıyla birlikte, insanlar birçok farklı topluluğa katılmaya başlamıştır. Sonradan, topluluğu tanımlamak amacıyla insanlar arasındaki ilişkilerin kuvvetinin ve şeklinin çok daha etkin bir yol olduğu bulunmuştur (Wellman 1997; Haythornthwaite & Wellman 1998). Şöyle ki; günümüzde saptanabilir

kuvvetli ihtiyaçların karşılanması için gelişen ilişkiler, topluluğun varlığına potansiyel oluşturmaktadır. Sosyologlar, bu ilişkilerin kuvvetini ağ analizi gibi gelişmiş teknikler kullanarak saptayabilmekte ve şemalar oluşturabilmektedir. Coğrafi temelli topluluklara göre erken bir aşamada olsa da, online topluluklar için de aynı tekniklerin uygulanabilir olması önemlidir. Fakat bu konuda fikir birliğine varmak için biraz daha zamana ihtiyaç vardır. İnternet'te sosyal etkileşim konusunda yapılan tartişmalar şu anda eşit düzeyde ilerlemektedir. Maalesef, bu konuda araştırma yapan birçok sosyolog, topluluk kavramının uzun tarihine yabancı olması sebebiyle İnternet hakkında yaniltıcı fikirler ne srlmektedir.

4 SOSYAL Ağ ANALİZİ

Sosyal ağ kavramı, İnternet'ten hatta kitle iletişiminden çok daha uzun zaman önce vardı. İnsan sosyal bir varlıktır ve grup halinde birlikte iş yapabilme yeteneğine sahiptir. Sosyal ağ üç veya daha fazla birimin iletişiminden ve bilgi paylaşımından oluşmaktadır.

Hem fiziksel hem de sanal dünyada insanlar arkadaşlık, işleri ile ilgili konular, bilgi alişverişi gibi sosyal ilişkiler kurdukları sosyal ağlarda birbirleri ile bağlıdırlar. Topluluklar ve gruplar insanların ve diğer sosyal varlıkların sosyal ağlarını içermektedir. Bir grup, yeleri yüksek derecede birbirleri ile bağlı bir çeşit özel ağdır. Gruplar yakın bağlarla veya çok farklı çeşitlerde ilişkiler sağlamaktadır. yeleri de sıkıca bağlı ve birbirleri ile dışarıdaki gruplardaki insanlardan çok saha sıkı ilişkilere sahiptirler.

Ağ analizi "grup" terimini daha kendine özgü bir anlam çerçevesinde incelemekte ve insan ilişkilerini sayısallaştırmaktadır. Hangi grubun bir topluluk olduğuna, elde edilen verilere dayanarak karar verilmektedir. nemli kaynakları paylaşan, sosyal destek sağlayan ve birbirlerine eleştiri getiren gruplar topluluk olarak değerlendirilmektedir. Sosyal bağların kuvvetini anlamak bu ilişkileri güçlendirmek için yararlı olmaktadır. Aile ilişkileri gibi kuvvetli bağlara sahip insanlar birçok kaynağı paylaşmakta ve birbirlerine güven göstermektedirler. Zaten, genellikle insanların zor zamanlarında yardımına koşanlar sıkı ilişkiler içerisinde olunanlardır. Tam tersine zayıf

bağlara sahip olan insanlar kaynaklarını daha az paylaşmakta ve özellikle duygusal olarak birbirlerine daha az güvenmektedir. Ortalama bir insanın kuvvetli bağları ile karşılaştırıldığında yüzlerce zayıf bağı vardır. Tabii ki zayıf bağı ilişkilerin önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Hatta bu tür bağlar yeni fikirleri öğrenmek, bilgi edinmek, yeni insanlarla tanışmak gibi daha birçok sebepten dolayı önemlidirler.

Sosyal ağ analizinde veri kaynakları önemli bir etkidir. Yüksek kullanıcı sayısına sahip İnternet platformları, kullanıcıların birbirleriyle kurdukları bağları ve İnternet kullanım alışkanlıklarını topladığı için vazgeçilmez birer kaynaktırlar. Bu yolla elde edilen veriler, toplulukta geniş çevreye sahip kitleler dikkate alınarak incelendiğinde doğru analiz ve yorumlamalar elde edilir. Facebook, MySpace ve Linked-in gibi sosyal ağ gruplarında, insanların birbirleri ile kurdukları ilişkilerin incelenmesi amacıyla sosyal ağ analizleri yoğun olarak kullanılmaktadır.

Sosyal ağ analizi, insanların ve grupların birbirleri ile nasıl ilişkin olduklarını anlamaya çalışan bir felsefe ve bir dizi teknikten oluşmaktadır. Sosyal ağ analizinin amacı, insanların bireysel olarak veya gruplar içerisinde neden iletişim kurduklarını betimlemektir. İlişkiler ağını mümkün olduğunca tanımlamak, bu tür ağlardaki öne çıkan şablonları incelemek, bilgi akışını izlemek, bu ilişkilerin ve ağların insanlar üzerindeki etkilerini keşfetmek, sosyal ağ analizinin araştırdığı belli başlı konulardandır. Sosyal ağ analizi, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve bunun gibi bireylerin karakteristiklerinden ziyade insanlar arası ilişkilere odaklanmaktadır. Aile ilişkileri, bir örgütteki insanların birbirleri ile olan iletişimi, arkadaşlık yapıları gibi çalışma birimlerini kapsayan ilişkileri incelemektedir. Analizciler sosyal ilişkilerin sağlanması ve sürdürülmesinde kaynak değiş tokuşu bulmaya çalışmaktadırlar. Bu ilişkiler güçlü veya zayıf, tek yönlü veya iki yönlü ve uzun veya kısa uzun zaman periyotlarında ortaya çıkmış olabilmektedirler. Sosyal ağ analizi insanları bir veya daha fazla ilişkilerle bağlayan sosyal bağları bulmaya çalışmaktadırlar. İnsanlar arasında çok fazla ilişki olduğunda bunlar mültipleks olarak adlandırılan daha samimi, destek verici ve dayanıklı bağlardır (Wellman 1992).

Preece (2000), ağ analizinin felsefesi ve teknikleri hakkında ayrıntılı olarak açıklamalarda bulunmuştur; tüm ağ analizi ve ego merkezli analiz yöntemlerini

açıklayarak, bu araştırmalar yapılırken hangi araçların kullanılmakta olduğu ile ilgili önemli bilgiler vermiştir. Ağ analizcileri online ilişkileri genel bir topluluk olarak veya çok nüfuslu bir topluluk içerisindeki bir grup insan olarak çalışmaktadırlar. Genel ağ analizinde her birey veya bireylerin örnekleme ağıdaki diğer üyelerle olan ilişkilerini, bağlantılarını rapor etmeleri istenmektedir. Bu yaklaşım sınırları net olarak belirlenebilen ve küçük popülasyonlu resmi ağları, veya bir şirket intranetindeki gibi üyelerin belli olduğu online toplulukları çalışmak için en uygun metottur. Belirgin olarak sınırları tanımlanmamış olan büyük ağların oluşturdukları topluluklar, toplulukta anahtar kişileri, yani “ego”ları ağın merkezi olarak belirleme ve bu kişilerin kimlerle bağlantı olduğunu “alter ego”lar tanımlama çabaları ile analiz edilmektedir. Egolardan sosyal ağlarını şekillendiren insanların (alter egolar) kim olduklarını tanımlamaları istenmiştir. Bu yaklaşım topluluklar içerisindeki anahtar bireylerin hangi aralıklarla birbirlerine bağlandıklarını ve bağlantı çeşitlerini ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu insanların sayılarının çok fazla olmasından dolayı bu bilgiler nadiren bu insanların tümünden toplanabilmektedir. Tüm ağ ve ego merkezli analizde toplanan verilerin çeşidi genellikle farklılıklar göstermektedir. Anketler, görüşmeler, günlükler, gözlemler, bilgisayar izleme ve etnografya kullanılarak veriler toplanmaktadır. Birçok araştırmacı bu yaklaşımların kombinasyonunun en iyi sonucu verdiği konusunda hemfikir olmaktadır.

Bu araştırmalarda NUDIS, TUCI-NET, NetMiner, Pajek, ORA, Stat-Net, SocNet-V, InFlow ve Keyhubs gibi yazılım araçları etnografik verinin organize edilmesi ve verilerdeki şablonların tanımlanmasında kullanılmaktadır. Ayrıca istatistik analiz araçları, verinin matrisel ve sosyogram olarak bilinen ağ diyagramlarda analiz yapılmasında kullanılmaktadır.

İnternet, sosyal ağ analizcileri için çok ilgi çekicidir, çünkü İnternet birçok farklı topluluk ağı sunmaktadır. Fakat İnternet’in ağların ağı olması sebebi ile bu ortamda izleme ve gözlem yapmak zor olmaktadır. Dahası birçok haber topluluğu gibi ağlar, gevşek bağlara sahip ve üyelere dikkate değer ölçüde bağımsızdır ve gruplar arasında özgürce hareket etmekte, araştırmacıların onları izlemesini zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak İnternet’in sürekli büyümesi araştırmacılar için grup üyeliklerinin devamlı değişen ve gelişen yapılarına hakim olmalarını güçleştirmektedir. Sosyal ağ

analizi halen kimin kiminle, ne hakkında, hangi medyayı kullandığı gibi soruları cevaplandırmaya yardımcı olmaktadır (Haythornthwaite 2000). Sosyal ağ analizi için yetkin derecede uzmanlık ve uzun zaman gereksinimi vardır.

5 BİR SOSYAL AĞLAR SİSTEMİ OLARAK BİLGİSAYAR AĞLARI

Bilgisayar ağları doğal olarak insanları, organizasyonları ve bilgiyi birbirine bağlayan sosyal ağlar olmuştur. Bunlar, izole edilmeden incelenmesi ve günlük hayatımıza dahil edilmesi gereken sosyal kurumlardır. Bilgisayar ağlarındaki hızlı yayılım, iş yaşamı ve toplum içerisindeki gruplar arası dayanışmayı kolaylaştırmış ve bağları zayıflamış ve birlikleri seyreli toplumlardan, ağlarla bağlı toplumlar haline getirmeye gücü yetmiştir. İnternet sosyal sermayeyi artırırken, uzak veya yakında oturan arkadaş ve akrabalarla olan temasları arttırmayı başarmıştır. İnsanları bilgiye yönlendirebilmek ve karmaşık ve bölük pörçük olmuş, ağlarla bağlı toplumlar içerisindeki bilgiye ulaşılabilmesi için yeni araçların geliştirilmesi zaruridir.

Wellman (2001), bilgisayar ağlarının neden sosyal ağlar olarak incelenmesi gerektiğini ve aralarındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır:

“Eğer bilgisayarlar aracılığıyla kurulan iletişimler insanları, kurumları ve bilgiyi birbirine bağlıyorsa, bunlar bilgisayar destekli sosyal ağlardır... Bilgisayar ağları ve sosyal ağlar sık sık müşterek olarak çalışır ki, insanları bilgisayar ağları üzerinden sosyal ağlarla birbirine bağlayan ve etkileşimde bulunmak için bilgisayar ağlarını kullananlar iletişim hattı dışındaki durumlarını göz önüne getirir.”

Bilgisayarlar ile ilk tanışıldığında sosyal varlık olmaktan çok uzaktaydılar, bilgisayar kullanıcıları tek başlarına klavye ve ekranın başında oturmaktaydılar. Ancak erişilebilirliği daha kolay olan ara yüzler ve özellikle kullanıcı dostu yazılımların gelişmesi ile insan-bilgisayar etkileşimi gelişmiştir. Zamanla, bilgisayarlar birbirlerine erişebilir hale gelmişler ve 1960’larda insanlar birbirlerine mesaj göndermek için, makineden makineye veri aktarmaya başlamışlardır. 1980’lerde e-postanın giderek artan kullanımı ve 1990’larda Web tabanlı e-postanın yani İnternet’in ortaya çıkması ile

bilgisayar kullanmak ve İnternet'e bağlı olmak aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bunların sonunda insan ve bilgisayar etkileşimi sosyalleşmiştir. İnsanların bilgisayarlar aracılığı ile nasıl ilişki kurdukları halen güncelliğini korumaktadır. Yalnız başına bilgisayar kullanıcılığından, insanların birbirleriyle online nasıl iletişim kurdukları veya küçük grupların nasıl etkileşim sağladığı gibi konular hakkında etnografik çalışmalar, alan araştırmaları ve laboratuvar çalışmaları yapılmaktadır. Dünya çapında olan İnternet, en geniş ve bütünüyle bağlı bir sosyal ağdır.

Bilgisayar bilimciler ve geliştirme uzmanları, bilgisayar sistemlerinin, insanları ve organizasyonları bir araya getirdiklerinde, bu oluşumun doğal olarak sosyal olduğunu belirtmektedirler. Bilgisayar ağları, "groupware", yani "grup yazılımı" terimi ile karşılanmakta, ancak bu terim yanlış kullanılmaktadır çünkü ilk başlarda sıkıca birbirine bağlanmış ve sınırları çizilmiş bir grup modeli, sadece sosyal ağların özel bir tipi kastedilerek kullanılırken, artık bilgisayar ağları prensipte grupları değil sosyal ağları desteklemektedir. İş yerleri ve ev hayatları hiyerarşik yapıdan uzaklaşmaktadır, yoğun olarak birleşmiş ve sınırları belli olan gruplardan sosyal ağlara doğru dönüşmüştür.

Ağ toplulukları içerisindeki sınırlar daha geçirgen, etkileşimler çok çeşitli, bağlantılar ise çoklu ağlar ve hiyerarşiler arasında yer değiştirmekte ve daha düz ve yinelenen yapıdadır (Wellman 1997, Castells 2008). Bu nedenle, çoğu insan ve organizasyon artık grup sınırları arasında, çeşitli kollara ayrılarak birbirleriyle iletişim kurmaktadır. Sadece bir grupla iletişimde olmaktan ziyade, iş yerleri veya topluluk içinde, farklı insanlarla etkileşim döngüsünde olmaktadır. İnsanların iş ve topluluk ağları, dağınık ve seyrek iletişim bağı olan ve anlaşılmaz şekilde üst üste binmiş, uzaysal olmaktadır. Bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişim, offline hayatlardan bağımsız ilişkiler örüntüsü olmak yerine, hayatın bir parçası haline gelmiştir.

"Bilgisayar aracılığı ile kurulan iletişim ağları, insanları, kurumları ve bilgileri birbirine bağlıyor ise, onlar bilgisayar destekli sosyal ağlardır." (Wellman 1996). Bilgisayar ağlarının, ortaya çıkan ağlarla bağlı toplulukların kesişmesi, bir çok heyecan verici gelişmeleri de teşvik etmiştir. Bunlardan bir tanesi ise online ve offline topluluk ağlarının gelişimidir.

5.1 Online Ve Offline Topluluk Ağları

Topluluklar, bilgisayarlar gibi, ağlarla birbirlerine bağlanmışlardır. Her ne kadar topluluklar daha önceleri yoğun kaynaşma ve birbirine sıkıca bağlı çevre gruplarıyla eşanlamlı olsa da, bugün sosyallik desteği, bilgi ve aidiyet hissi sağlayan fakat daha zayıf bağlı sosyal ağ ve ilişkiler halinde oldukları görülmektedir. Bu topluluklar kısmidir çünkü; insanlar başkalarının çoklu setleriyle döngüsel etkileşimlerde bulunmaktadır ve farklı yerlere doğru kollara ayrılmaktadırlar. Araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir ki; topluluk üyelerinin küçük bir kısmı gelişmiş dünyada komşudurlar (Wellman 1999). Bir zamanlar insanlar köylerde kapıdan kapıya etkileşim halindeyken şimdi ev halkları arası ve bire bir etkileşimde bulunmaktadır (Wellman, 2001).

Wellman, topluluğun yok olacağı fikrini reddetmektedir. Wellman ve onun yardımcı yazarları için İnternet topluluklarının doğuşu aynı zamanda gerçek hayattaki toplulukların doğasıyla da ilintili olmaktadır. İnternet topluluklarının, offline sosyal hayatta oluşan değişikliklere karşı bir cevap olarak anlaşılmasını iddia etmektedir. Sanal toplulukların, ortak yer veya ortak geçmişten ziyade çıkarlarla organize edildiğini ve teknoloji destekli, süreklilik arz eden ve uzun vadeli topluluklar olduklarını belirtmektedir. (Wellman ve Gulia 1999: 172). İnternet'i, kullanıcıların günlük yaşantısıyla bağlantılı bir enstrümantal alan olarak gören Castells de aynı görüşü paylaşmaktadır (Castells 2002: 118). Hem Castells hem de Wellman'ın çalışması, İnternet topluluğunun, modernizme bir cevap arayışından uzaklaşıp, modern toplumlarda olmayan buluşma ihtiyacı için kurulmuş karşıt bir alternatif topluluk ve bunları sosyal uzlaşmaların başka yöntemlerle sürekliliği olarak algılamaktadır. Castells ve Wellman güçlü bir sosyolojik yapıda, aslında Rheingold v.dğr.'nin çalışmasında tanıtilen, gerçek hayatla online hayat arasındaki düalizmi gidermek konusunda çalışmalar yapan en özgün yazarlardır.

Bütün bilgisayar destekli bilgisayar ağlarının, arkadaşlık, sosyal destek, bilgi paylaşımı ve aidiyet duygusu işlevleri olduğuna dikkat çekmektedir. Sanal topluluk üyelerinin sosyal, fiziksel ve zihinsel problemleri için tedavi, uygulamalar ve diğer kaynaklar hakkında birbirlerine elektronik destek sağladıklarını tespit etmiştir. Ayrıca

İnternetteki bilgi akışının diğer ilişkilerden çok farklı olduğuna da işaret etmektedir. İnternette bu anlamda çok daha hızlı ve geniş bağlantı özelliği sayesinde bilginin sızması, çok daha hızlı ve yaygın olmaktadır. Günümüze kadar hiçbir teknoloji bu tarz bir iletişim sağlamamıştır. İnternet'te bu hızlı ve çabuk bilginin yayılması, mail alanların ve yollayanların kim olduklarını görebildiklerinden, yanlış ve eksik bilginin düzeltilmesi ve eklemeler yapılmasına izin vermektedir. İnternet başarılı bir şekilde, güçlü ve destekleyici topluluk bağları kurulmasını sağlamaktadır ve zayıf bağların sayısının ve çeşitliliğinin artmasına yol açmaktadır. Özellikle birbirini çok sık göremeyen insanlar arasında orta derecede güçlü bağların kurulmasını için uygundur. Online ilişkiler, ortak sosyal karakteristik etrafında insanları toplamaktan çok, ortak ilgi alanları temeline dayanmaktadır. Bilgisayar destekli sosyal bağların kendilerine ait normları ve yapıları var olması sebebiyle, offline hayatın bir imitasyonu olarak görülmemelidir.

İnternet'in toplum hayatında nasıl bir yer edindiğine dair bugün sağlam sonuçlar mevcuttur (Di Maggio 2001). İnternet'in toplulukları yok etmediği her geçen gün belirginleşmektedir. Özellikle Batı dünyasında çoktan yaygınlaşmış olan ağ topluluk tipleri gitgide genişlemektedir. Akrabalar ve eski komşular ile olan geçmişteki bağlar devamlılığını sürdürürken, ortak ilgileri olan kişiler arasında yeni bağlar oluşmaktadır. Bilgisayarla kurulan iletişimlerde, sadece zaman ve mekan önemsiz hale gelmekle kalmamakta, aynı zamanda büyük topluluk gruplarıyla yani kullanıcı listeleriyle daha kolay bağlantı kurmak ve henüz hiçbir bağlantısı olmayan kişilerin doğrudan temasa geçebilmesini sağlamaktadır. Arkadaşın arkadaşını birbiriyle buluşturma kolaylığı sağlayan bilgisayar medyası aynı zamanda, topluluklar içerisindeki ağ kümelerindeki üyeler arasında birbirine bağlı olma yoğunluğunu daha da arttırmaktadır.

Kraut ve meslektaşlarının (Kraut v.dğr. 2001) İnternet kullanmaya yeni başlayanlar ile yaptıkları araştırmada, katılımcıların İnternet'i kullanma tecrübesi kazandıkça depresyondan çıkmış oldukları, yabancılık hislerinin kaybolduğu ve sosyal etkileşimlerinin topluluk üyeleri üzerinde olumlu etkiler yaratabilecek kadar arttığı gözlenmiştir. Başka çalışmalar da İnternet'in topluluk etkileşimini arttırdığını ortaya çıkarmıştır (Howard, Rainie, Jones 2001; Anderson, Tracey 2001). Kullanıcılar

arasındaki fiziksel uzaklık arttıkça arkadaşlar ve akrabaları ile iletişim kurmak için e-posta kullanımının da arttığı gözlemlenmiştir.

Yıllık toplam iletişimde toplam e-posta kullanımı.

E-posta kullanımı	Akraba					Arkadaşlar				
	F2F*	Tel	Mektup	e-posta	toplam	F2F*	Tel	Mektup	e-posta	toplam
50km lik alan içinde										
Hiç	77	117	6	1	201	104	136	6	1	247
Nadiren	65	116	6	5	192	84	112	8	5	209
Aylık	61	113	6	7	187	74	98	5	9	186
Haftalık	62	120	6	13	201	76	99	7	20	202
Hft/arsıra	63	115	7	24	209	83	113	7	37	240
Günde	60	118	8	52	178	92	126	9	118	345
Toplam	61	117	7	39	224	88	120	9	86	303
50km lik alan dışında										
Hiç	12	37	8	1	58	13	25	7	1	46
Nadiren	10	36	8	5	59	11	19	7	4	41
Aylık	9	35	7	10	61	8	16	6	8	38
Haftalık	9	36	30	9	19	73	8	17	16	47
Hft/arsıra	10	39	9	35	93	9	19	7	30	65
Günde	10	43	10	72	135	10	25	8	85	128
Toplam	10	41	10	55	116	10	23	8	62	103

*F2F, yüz yüze

Tablo 14

Ayrıca arkadaşlar ve akrabalar dikkate alındığında akrabaların telefon ile görüşmelere devam ettiği ve e-posta kullanımında artışlar olduğu tespit edilmiş bunun yanında arkadaşların telefon ile görüşme sıklığı azalmışken e-posta kullanımının arttığı bulunmuştur (Wellman v.dğr. 2001 – Tablo 14). İnternet’in topluluk bağları üzerindeki olumlu etkisi, birbirine uzak ya da yakın olan herkes için bir gerçektir. İletişim sırasındaki en orantılı kazanç birbirine uzak olan arkadaş ya da akrabalar açısından en yüksektir (Wellman 2001), ki biri bir gün sistemden, kısa veya uzun mesafe mesajlar arasında bir farklılık göstermeden, başka zaman dilimlerinden tek sınırdaki geçmesini bekleyebilmektedir. Sanal dünyanın, fiziksel ortamın önemini ortadan kaldırması veya yer değiştirmesi mümkün değildir. Örneğin, birçok e-posta yazışmalarının sonunda yüz yüze görüşmeler oluşmaktadır (Haythornthwaite, Wellman 1998).

En son yaşanan “Netville” araştırması özellikle çok ilginçtir çünkü, İnternet üzerinden yüksek hızda gerçekleştirdikleri yazışmalar ev halklarının birbirlerini ziyaret etmesi ve mangal partileri yapmasına vesile olmuştur (Hampton, Wellman 2001). Bu hızlı iletişim hizmetinde yer alanlar, bu sistemden yararlanmayan diğerlerine göre üç

kat daha fazla komşu ziyaretinde bulunurken, diğerleri sadece ortalamada 1,6 kez ziyarette bulunmuşlardır. Netville sakinleri kendi yerel görüşme listelerini gayrimenkulcular ve yerel İnternet hizmet sağlayıcılarına karşı mobilize olmak için kullanmışlardır. Değişen teknolojik oluşumlar içerisinde, İnternet'in insan hayatlarına girmesi ile yüz yüze ilişkilerin yerini alması söz konusu değilken, belki telefonun yerini alması mümkün olabilecektir (Fischer 1992). İnternet'i uzun süredir ve sıklıkla kullananların genel sosyal aidiyetleri kaybolmadan, bir topluluğa aidiyet duygusu taşıdıkları belirlenmiştir (Wellman et al 2001).

Böylece önceki bulgular yeni sorular doğurmaktadır. Şu anda, topluluklar ile ilgili birçok İnternet çalışması sürmektedir: Pew İnternet ve Amerikan Hayatı projesi aylık izleme çalışmaları yapmaktadır. Stanford Enstitüsü Toplum sayısal çalışmaları için yaygın anketler yapmaktadır.

5.2 Yeni Bir Topluluk Biçimi: Kişisel Topluluk Ağları

Bu bölümde, topluluğun geleneksel anlamda yer merkezli yaklaşımdan ziyade insanların ev halkları ile olan bağlantılarının analizi betimlenecektir. Toplulukları birer kişisel topluluk olarak ele almak yararlı bir yaklaşım olmuştur: anlamlı ve gayri resmi “topluluk bağları”nın sosyal ağı, her bir kişinin bakış açısından belirlenmektedir. Bu tür ağlara üyelik, odaklanılan kişilerin akrabalık, sosyal yakınlık veya sık temas gibi ilişkilerinin her bir bireyle olan bağları ile belirlenir. Kişisel topluluk ağ çalışmaları, ağların merkezi bakış açılarını içermektedir. Kişisel topluluk ağı çalışmalarının odak noktası olan topluluğun doğal olarak sosyal yapısı sayesinde uzmanların sadece uzaysal tanımlı alanda belirlenmiş toplulukların araştırılmasının önlemesine yardımcı olmaktadır. Bunun da ötesinde, bir kişinin topluluk yaşamını karmaşık kişiler arası ilişkilerinin bağlı olduğu merkezi bir nokta olarak ele almak, bunu soyut dayanışma içerisindeki bir üyelik olarak gözlemleyip açıklanmaktan tamamen farklı bir analitik ilişki ile sonuçlanmaktadır. Ağ yaklaşımında, merkez alınan bireyin etkileşimde olduğu ev halkından veya sosyal çevresindeki kişilerden daha zengin sosyal ilişkilere sahip olduğu durumlar için çok uygundur. Böyle durumlarda, birey sadece çevresindeki mevcut grupların içerisinde bulunmaktansa, her birey kendi kişisel ağına sahip olmaktadır. Hanehalkı üyelerinin her biri ayrı ayrı programlar yapmakta ve hatta bazen

ortak aile yemekleri reddedilmektedir. İstikrarlı iki akraba ilişki grubuna ait olmaksızın, insanlar genellikle üvey çocuklarla, evlilik dışı partnerlerle (ve onların çocukları) ve kanuni bir sürü yakınlarıyla karmaşık ev içi ilişkilere sahip olmaktadır. (Wellman 2001)

Wellman'a göre (2001), topluluklar uzaklara dağılıkça yayılmış, sınırlılıkları serbest ve seyrek bağları olan, küçük parçalardan oluşan ilişkilerden oluşmaktadır. İnsanların çoğu akrabalık, komşuluk, arkadaşlık, iş arkadaşlığı ve örgütsel bağların, değişken, sınırları belli olmayan ağları ile ilişkide bulunurken, çok yönlü ve kısmi topluluklarda yaşamaktadırlar. İnsanların faaliyetleri ve ilişkileri, örgütsel yapıdan ziyade gayri resmi niteliktedir. Örneğin insanlar, bowling oynamaya gittiklerinde nadiren resmi liglere katılmaktadırlar. Ağ üyelerinin sadece az bir kısmı birbiriyle doğrudan bağlantı halindedir. Çoğu arkadaşlar ve akrabalar farklı yerlerde yaşamaktadır, hatta çoğu farklı şehirlerde yaşamaktadırlar. İş yaşamında ise insanlar genelde uzak mesafelerdeki insanlarla çalışmaktadırlar.

Çoğu sosyal ağ analizi çalışmasında en aktif olan 6 ila 20 iletişim bağı ve bu ağlardaki üyelerin birbirleriyle olan bağlantılarını incelenmektedir. Araştırmacılar, ağların yapısı; ağ üyeleri arasındaki bağlantı, ağ kompozisyonu; yakın ilişki içerisinde olanların yüzdesi ve içerikler; sosyal destek hakkında bilgi toplamak için genelde surveyler kullanılmaktadır. Kişisel topluluk ağ çalışmalarında kullanılan survey araştırma teknikleri olumlu gelişim sağlamıştır. Araştırmacılar, merkez olarak seçtikleri kişiler ile görüşme yaparak kompozisyon, ilişki modelleri ve kendi ağlarının içeriği hakkında sorular sormuşlardır.

Analiz uzmanları, yakın çevrelerden ve farklı bölgelerdeki alanlardan rastgele seçtikleri örneklem ile katılımcıların her nerede bulunabilirse ağ ilişkilerini izlemişlerdir. Ağ yoğunluğunu ölçmek için, örneklemdeki odaklanılan kişilere, ağlarında bulunan üyeler ile aralarındaki ilişki hakkında rapor yazmaları istenmiştir. Bir çok psikolog, sosyolog ve sosyal araştırmacı, topluluk ağlarının sağladığı sosyal destek konusuna yoğunlaşmaktadır. Bu anlamda topluluk ağlarının içerdiği destek kaynakları ve bunların düşünsel ve fiziksel anlamdaki sonuçları ve bunların uzun ömürlülüğü hakkında araştırma yapmaktadırlar.

Kişisel topluluk ağlarındaki yayılımın niceliği ve kişisel topluluk ağlarının önemi ile ilgili göstergeler, geniş ölçekli sosyal değişimlerin ortaya koyduğu yabancılaştırılmış kitle toplumundaki yaygın sosyal izolasyon korkusunun tersini ispat etmiştir.

Wellman (2001), analiz uzmanlarının aynı çevrede veya köylerde yaşayan insanları gözlemlemek yerine daha çok sosyal bağlar ve gündelik kaynak alışverişi üzerinde odaklanırlarsa topluluğun gözle görülebilir olduğunu belirtmektedir. Toplulukların nadiren toplumlar içerisinde yok olduğunu, ancak toplulukların dönüşüme uğradıklarını savunmaktadır. Yeni ağ topluluğu şekillerinin eskiden aynı fiziksel çevredeki topluluklarının şekillerinin yerini aldığını söylemektedir. 1970'lerden beri bir çok çalışma kişisel topluluk ağlarının dünya çapında değişik sosyal sistemlerde varlığını, odağını ve önemini belgelemiştir.

Kısacası İnternet iletişimi toplulukların sosyal dönüşümünü kolaylaştırmakta ve destek olmaktadır. Topluluklar, sınırları belli dar alanlardaki gruplardan, yerel, kollara ayrılmış sosyal ağlara doğru şekil değiştirmektedir. İnternet, soyutlanmış teknik bir sistem olmaktan çok gündelik hayata çabucak dahil olabilmektedir. Sosyal sistemler değiştikçe İnternet de geribildirim sürecinde değişmektedir. İnternet ortamındaki ilişkiler, sert teknolojik determinizmden uzak, çok çeşitli olanaklar sunan sosyal bağlar sağlamaktadır. Bu nedenle, İnternet'in tasarımı, kullanıcıların cinsiyet ve yetenekleri, sosyal ilişkileri, mevkileri, sosyal ağ yapısı ve sosyal ağ kompozisyonu, yani ortak ilgileri paylaşan arkadaşlar, aile ve iş arkadaşları topluluğundaki ilişkilerin uzamsal ve zamansal dağılımı gibi çok önemli sosyal fenomenlerin açıklanmasını mümkün kılmaktadır. Sosyal ilişkilerin kuvvetli ya da zayıf bağlardan mı oluştuğu, sosyal ağ yapısının sıkı ya da gevşek bağlardan mı oluştuğu gibi bilgilere de sosyal ağ analizi ile ulaşılabilir. Sosyal ağlardan oluşan bir dünyayı yansıtan teknolojik bir gelişme olan İnternet'te, belirsiz grup örüntüleri içerisinde ilişkileri şekillendirmeye çalışarak açıklamak doğru olmayacaktır. Wellman'a göre (2002) on yıla yakın bir zamanda, İnternet geniş oranlarda ve sıklıkla kullanıldıkça, küresel anlamda aynı anda her yerden erişim mümkün olduğunda yani İnternet deneyiminin gelişmesi ile kişiselleştirilmiş hizmetlerin ortaya çıkması ile, hem bilgisayar ağlarının hem de sosyal ağların, bireysel

olarak uyarlanabilecek hale gelmesi beklenmektedir. İnternet sosyal sistemlerin değişime uğramasına sebep olacak ve şu anda bir yerden bir yere olan İnternet ve ağ bağlantıları, kişiden kişiye bağlantı haline gelecek ve bununla birlikte bireyler sosyal ve bilgisayar bağlantılarını kendileri yapabileceklerdir. İşte bu İnternet merkezli dönüşüm ile kişiselleştirilmiş sosyal ağları yönetmenin yeni bir biçimi için bir uyanış olacaktır.

SONUÇ

İnsanlık tarihinde çok önemli bir gelişme olarak değerlendirilen İnternet hem teknolojik açıdan hem de sosyal yönden, insanların yaşamlarında can alıcı bir rol üstlenmiştir. Teknolojik gelişmeler dünyasında, İnternet parlak bir yıldız olarak yerini almışken, sosyal bilim dünyasında ise İnternet'e pek de o kadar hoş bir karşılama yapılmamıştır. Sosyal bilimlere cevap verilmesi gereken birçok soru ile birlikte gelen İnternet çok yeni bir oluşum olma özelliğini sürdürürken, bir yandan da her geçen gün hızla yayılmakta ve yeni özellikler sunmaktadır. Gündelik yaşamdaki varlığı 1990'lara dayanan İnternet, çok yeni bir sosyal fenomen olmasına rağmen, İnternet deneyimi ve online zaman kullanımı sosyal davranışları değiştirmiştir. Bu nedenle, şu anda olgunlaşmış bir fenomen değil gelişmekte olan bir fenomenin varlığı söz konusudur. Bu kadar hızlı ilerleyen ve etkisi dünya çapında yayılan bu oluşumun sosyal etkilerini araştırmak belki de sosyal yaşamlara girişinin çok yeni olmasından kaynaklanmaktadır.

İnternet ile ilgili olarak yürütülen araştırmaların çoğuna bakıldığında, İnternet aktivitelerinin, insanların hayatlarının bir parçası olarak değil de "gerçek" yaşamdan ayrı bir olgu olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak, insanlar bu ortamda aile üyeleri ve arkadaşları ile konuşmakta, yeni insanlarla tanışmakta, fikirlerini paylaşmakta ve hiç benzeri olmayan bir ortamda bütünleşmektedirler. Günümüzde insan hayatının bir gerçeği olan İnternet ve İnternet faaliyetleri nasıl inkar edilebilir? İnternet, zaman ve uzaklık kavramlarını değiştirmiş, hatta yer kavramını dönüşüme uğratmıştır. Fakat sanal ya da siber olarak adlandırılan ve fiziksel olarak görülmeyen bu medyanın, bir iletişim platformu yarattığı gerçeği reddedilmemelidir. Bu ortamda insanlar var olan ilişkilerini sürdürmekte, sanal dünya ile fiziksel dünya arasında bir bağ kurmaktadır.

Sosyoloji, sosyal dönüşüm potansiyeli olan, yeni bir teknolojinin doğuşunu çalışma fırsatı yakalamıştır. Bu konuda yapılan deneysel çalışmalar, genellikle akademik olmayan örgütsel anketlerdir. Fakat bu durum gittikçe değişmekte, akademik alanda da İnternet ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca, internet kullanımı ile ilgili verilere artık daha kolay erişebilme imkanı giderek artmakta ve böylelikle bu durum, konunun sınırlılıklarını biraz olsun azaltmaktadır. Bu çalışma boyunca incelenmiş olan araştırmalar ve sonuçlarına bakıldığında, bazı durumlarda internet kullanımının, diğer sosyal aktiviteler ile yer değiştirebildiğinin belirtileri mevcuttur.

Ancak bu araştırmalar, farklı zamanlarda, farklı bağlamda ve internet kullanımının farklı evrelerinde yürütölse dahi, İnternet'in insan ilişkileri ve sosyalleşme üzerindeki etkileri ile ilgili kesin bir sonuca ulaşmak zordur. Bu anlamda İnternet ile ilgili yapılan deneysel araştırmaların sınırlılıkları henüz aşılmamıştır. Fakat uygulanacak anket sorularının daha özenli ve yanıtıcı olmayacak şekilde hazırlanması ile güvenilirliği ve geçerliliği daha yüksek sonuçlara ulaşılabilir. Aynı zamanda, İnternet'te sosyalleşme konusundaki çalışmalar, var olan sosyalleşme ve sosyal etkileşim modelleri üzerinde de düşünölmeli, fakat dönüşümler göz ardı edilmemelidir. Sosyologlar, İnternet alanında çalışırken, İnternet kullanımı şablonlarını şekillendiren içerik konusunda dikkatlice inceleme yapmalıdırlar çünkü bu tür araştırmalarda, İnternet'in etkilerini gözlemek ve anlamaya çalışmak anahtar noktadır.

Topluluğun çözölüşü ile ilgili, en az bir asırlık tartışmadan sonra, sosyologlar fiziksel çevre ve akrabalık bağlarının, insanların sosyal topluluk ağlarının sadece bir parçası olduğunu bulmuşlardır. Bu konudaki son çalışmalara göre sosyal topluluk bağlarını, sosyal ağ analizi yöntemiyle İnternet ortamında da gözlemek mümkündür. İnternet başarılı bir şekilde, güçlü ve destekleyici topluluk bağları kurulmasını sağlamakta ve zayıf bağların sayısının ve çeşitliliğinin artmasına yol açmaktadır. Özellikle birbirini çok sık göremeyen insanlar arasında orta derecede güçlü bağların kurulması için İnternet ile iletişimin, bilgisayar ya da elektronik ağlar içindeki etkileşimin zamanla kurulan iletişimin çapını genişletmesinden dolayı, hem uzmanlaşmış ve işlevsel hem de kapsayıcı ve destekleyici olduğu görölmektedir. Coğrafi temelli topluluklara göre erken bir aşamada olsa da, online topluluklar için de aynı tekniklerin uygulanabilir olması önemlidir. Fakat bu konuda fikir birliğine varmak için biraz daha zamana ihtiyaç vardır. İnternet'te sosyal etkileşim konusunda yapılan tartışmalar şu anda eşit düzeyde ilerlemektedir. Maalesef, bu konuda araştırma yapan birçok sosyolog, topluluk kavramının uzun tarihine yabancı olması sebebiyle İnternet hakkında yanıtıcı fikirler öne sürölmektedir.

İnternet, ağ toplumuna doğru bir başlangıç yaratmıştır ve grup içinde yaşamlar yerini ağ içinde yaşamlara bırakmıştır. Ağ toplumuna doğru seyreden sosyal değişimin, kişisel topluluk ağlarından oluşan sosyal ağlar oluşumunu desteklediği görölmüştür. Bilgisayarlı iletişimin en temel özelliği, kültürel açıdan baskın sosyal ağları

güçlendirmesi, bu ağların kozmopolitliğini ve küreselliğini arttırmadır. Bunun sonucu olarak birçok insan diğerleriyle grup sınırlılıklarında çeşitli kollara ayrılarak iletişim kurmaktadır. Böylelikle sadece bir grupla ilişkili olmak yerine farklı kişilerle etkileşim döngüsü içerisinde olmaktadır.

Topluluklar içerisindeki güvenlik ve sosyal kontrol, ağ bireyselliğine fırsat ve yararlılık sunmaktadır. Bu nedenle, kişiselleştirme, taşınabilirlik, aynı anda her yerde bağlantılılık ve kablosuz erişim imkanları sunan internet, topluluk temelli ağ bireyselleşiminin oluşumunu kolaylaştırmaktadır. Topluluklar da, kişisel topluluklar da bilgisayar aracılığıyla olduğu gibi bilgisayar dışında da yürümektedir. İnternet teknolojik bakımdan gelişmiş bir dünyada yaşayan insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin temel bir katmanını oluşturan yüzlerce zayıf bağın genişlemesine ve yoğunlaşmasına yardımcı olmaktadır. Sanal bağlar, bağları giderek uzaysal olarak dağıldığından, çok sınırlı sosyal hayatlar yaşayan insanlara toplumsal bağlar kurma fırsatı vermektedir. İnsanların topluluklarda nasıl bir etkileşim içinde oldukları, uzun dönemli bir evrim sonunda öğrenilebilecektir. İnsanların davranışları kontrol edilemeyeceğinden, elbette çeşitli etkileri olacaktır. Ancak bu etkiler pozitif mi negatif mi olacaktır? Bunu zaman gösterecektir.

Son tahlilde, bulunduğu ilk günden itibaren İnternet, insanların sosyal hayatlarına hızla nüfuz etmiştir. İnternet'in giderek genişleyen alanlarda sosyal yaşama girişi sosyal bilimcilere önemli birçok soru yöneltir. Zamanla İnternet'in çevresinde sorulan bu önemli sorular cevap bulacaktır. Ancak şu anda, İnternet'in insan ilişkilerine olan etkisi konusunda iyi ya da kötü olduğuna karar verecek deneysel çalışma ile ilgili sorunlar vardır. Çünkü bu konudaki teorik bilgi hem sosyal hem de psikolojik bakış açılarına göre kısıtlıdır. Sosyal değişimin, insanların gelir düzeyleri ve sağlık durumlarına etkileri gibi değişkenler deneysel çalışmalarla tespit edilip değerlendirilebilirken, sosyal ilişkileri değerlendirmesi bu denli kolay değildir. Bu nedenle kesin bir yargıya varmak için henüz çok erken olduğu fikrine varılmıştır. Ancak, sözü edilen sınırlılıklar ve kesin hükümlere varılamayacak, olunması araştırma yapılmaması gerektiği anlamına gelmemelidir. Gerek İnternet'in sosyal etkileri gerekse bu ortamdaki insan ilişkileri ve sosyal etkileşim konuları, sosyoloji açısından incelenmesi gereken konulardır. Bugüne dönüşün bir daha mümkün olamaması nedeni

ile Türkiye’de de bu konuda çalışmalar desteklenmelidir. İnternet’in ilk dönemlerinde yapılacak olan araştırmalar, hem sosyal literatür birikiminin zenginleşmesi hem de ilerde İnternet’in insan ilişkilerine ve sosyal etkileşime etkileri, İnternet ortamında topluluk oluşumları ve bu konuda karşılaştırmalı analizler yapabilmek için üzerinde çalışılması ve değerlendirme yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Altay, Derya

2005 “Küresel Köyün Medyatik Mimarı Marshall McLuhan”, *Kadife Karanlık*, ed. Nurdoğan Rigel, Su Yayınevi, İstanbul, 2005, ss.9-74.

Anderson, Ben - Karina Tracey

2001 "Digital Living: The Impact (or Otherwise) of the Internet on Everyday Life.", *American Behavioral Scientist*, 45 (3), ss. 457-476.

Babylon Ltd.

2005 “Newsgroup, MUD, Instant Messaging”, *Babylon Online Dictionary*.

Barlow, John P.

1995 “Is there a there in cyberspace?”, *Utne Reader*, March-April, ss. 50-56.

2002 CNET News interview, Feb, <http://news.com/2008-1082-843349.html>, [alındığı tarih 17.01.2009].

Baudrillard, Jean

1999 *Siyah An'lar*, çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baym, Nancy K.

1998 “The Emergence of On-line Community.” In S. Jones (Ed.) *Cybersociety: Communication and Community*, ss. 35-68, Newbury Park, CA: Sage.

Bell, Colin - Newby, Howard

1974 *The Sociology of Community: A Selection of Readings*, Frank Cass Publishers.

Bell, Daniel

1973 *The Coming of the Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. Basic Books: New York.

1977 *The Coming of Post-Industrial Society*

Birkets, Sven

1994 *The Gutenberg Elegies: The Fate of Reading in an Electronic Age*. Faber and Faber: Boston.

Bodanis, David

2005 *Electric Universe*, Crown Publishers, New York.

Bottomore, Tom

2000 Toplum Bilim, çev. Ünsal Oskay, Der Yayınları, İstanbul.

Budak, Selçuk

2006 *Termbank*, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Castells, Manuel

2002 *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*, Oxford University Press, Oxford.

2008 Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür. Cilt 1 Ağ Toplumunun Yükselişi. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cerulo, Karen A.

1997 Technologically generated communities, Reframing Sociological Concepts For A Brave New (Virtual?) World. *Sociological Inquiry*, (67-1), ss. 48-58.

Ceruzzi, Paul E.

2003 *A History of Modern Computing*, MIT Press, Cambridge, ss. 226.

Childe, Gordon

2001 *Kendini Yaratan İnsan*, çev. Filiz Ofloğlu, 6.bs., Varlık Yayınları, İstanbul.

Chen, W., J. Boase - B. Wellman

2002 'The Global Villagers: Comparing Internet Users and Uses Around the World', in B. Wellman and C. Haythornthwaite (eds) *The Internet in Everyday Life*, ss. 74-113. Malden, MA: Blackwell.

Cogito

2002 *İnternet: Üçüncü Devrim?*, Sayı 30, Yapi Kredi Yayınları, İstanbul.

Cummings, J., B. Butler - R. Kraut

2002 'The Quality of Online Social Relationships', *Communications of the ACM* 45(7): 103-108.

DiMaggio, Paul v.dğr.

2001 "Social Implications of the İnternet", *Annual Review of Sociology*, c.27, ss. 307-336.

Dimmick, J., S.L. Kline - L. Stafford

2000 ‘The Gratification Niches of Personal Email and the Telephone: Competition, Displacement, and Complementarity’, *Communication Research* 27(2): 227–48.

Durkheim, Emile

2006 “Toplumsal İşbölümü”, çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınları, İstanbul.

Ellul, Jacques

2003 *Teknoloji Toplumu*. Bakış Yayınları: İstanbul.

Etzioni, Amitai

1995 *The Spirit Of Community: Rights, Responsibilities, And The Communitarian Agenda*, Crown Publishers, New York.

Fischer, Claude S.

1992 *America Calling: A Social History Of The Telephone To 1940*, The University Of California Press, Berkeley.

1997 “Technology And Community: Historical Complexities”, *Sociological Inquiry*, c. 67, sy. 1, ss. 113-118.

Giddens, Anthony

2008 *Sosyoloji*, çev. Şebnem Pala Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Goldstine, Herman H.

1972 *The Computer: from Pascal to von Neumann*, New Jersey: Princeton University Press.

Hafner, Katie - Matthew Lyon

1996 *Where Wizards Stay Up Late: The Origins of the Internet*, Simon & Schuster, New York.

Hampton, Keith – Wellman, Barry

2001 Long Distance Community in the Network Society, *American Behavioral Scientist*, Vol. 45, No. 3, ss. 476-495.

Haythornthwaite, C. - B. Wellman

- 1998 “Work, Friendship and Media Use for Information Exchange in a Network Organization”, *Journal of the American Society for Information Science*, 49 (12), ss. 1101-1114
- 2002 ‘The Internet in Everyday Life: an Introduction’, in B. Wellman and C. Haythornthwaite (eds) *The Internet in Everyday Life*, ss. 3–42. Malden, MA: Blackwell.
- Howard, Philip E.N. - Rainie, Lee - Jones, Steve
- 2001 “Days and Nights on the Internet, The Impact of a Diffusing Technology”, *American Behavioral Scientist*, Vol.45 No. 3, Nov, ss. 383-404.
- IEEE (The Institute of Electrical and Electronics Engineers)
- 1983 *Annals of the History of Computing*, Vol. 5, No. 3, ss. 260–262.
- Intel Corporation
- 2008 Revolutionizing How We Use Technology - Today and Beyond, http://www.intel.com/technology/architecture-silicon/32nm/index.htm?iid=tech_arch_45nm+rhc_32nm, [alındığı tarih 23.05.08].
- Dolar, Rowan
- 2000 “Mailing list”, *Internetworking Terms*
- Internetworking Terms, Rowan Dolar, 2000
- Jenks, Chris
- 2007 *Altkültür*, çev. Nihal Demirkol, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Jung, Hee Lee
- 2005 *Online Community and Social Capital: Does the Network Insure Community?* , The State University of New York (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), NY.
- Katz, James E. - Rice, Ronald E. - Aspden, Philip
- 2001 “The Internet, 1995-2000: Access, Civic Involvement, and Social Interaction”, *American Behavioral Scientist*, Vol.45 No. 3, Nov, ss. 405-419.
- Kavanaugh, Andrea L. - Peterson, Scott J.

- 2001 “The Impact of Community Computer Networks on Social Capital and Community Involvement”, *American Behavioral Scientist*, Nov, c. 45: ss. 496 - 509.
- Kazmer, Michelle M. - Haythornthwaite, Caroline
- 2001 “Juggling Multiple Social Worlds: Distance Students Online And Offline”, *American Behavioral Scientists*. c. 45, sy. 3, ss. 510-529.
- Kızılc¸elik, Sezgin
- 1991 Sanayileşme ve Kentleşme Süreci ile Ortaya Çıkan Bazı Sosyal Problemlerin Suça Etkisi Üzerine Sosyolojik Düzeyde Teorik Bir Çalışma; Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- 1994 Sosyoloji Teorileri, Nüve Kültür Merkezi,Konya.
- Kraut, Robert v.dğr.
- 2002 ‘Internet Paradox Revisited’, *Journal of Social Issues* 58(1), ss. 49–74.
- Kraut, Robert v.dğr.
- 1998 “Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement And Psychological Well-Being?” *American Psychologist*, c. 53, sy. 9, ss. 1017-1031.
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
- 2005 “İnternet Tarihi”, <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr/tarihce.php>, [alındığı tarih 24.08.2008].
- Önür, Nimet
- 2005 “Toplumsal İlişkiler Sürecinde İletişim”, *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, ed. Sevinç Güçlü, Birey Yayınevi, İstanbul.
- Pew Project on the Internet and American Life
- 2000 ‘Tracking Online Life: How Women Use the Internet to Cultivate Relationships with Family and Friends’, <http://www.pewinternet.org/reports/index.asp>, [alındığı tarih 16.05.2008].
- Pew Project on the Internet and American Life
- 2002 ‘The Internet Goes to College: How Students Are Living in the Future’, <http://www.pewinternet.org/reports/index.asp>, [alındığı tarih 28.05.2008].

Postman, Neil

2006 *Teknopoli: Yeni Dünya Düzeni*. Paradigma Yayınları: İstanbul.

Preece, Jenny

2000 *Online Communities: Designing Usability, Supporting Sociability*, John Wiley&Sons, England.

Putnam, R. D.

2000 *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon& Schuster

Rheingold, Howard

2000 *The Virtual Community: Homesteading On The Electronic Frontier*. Reading, MA: Addison Wesley.

Robinson, J.P. - M. Kestnbaum - A. Neustadt - A.S. Alvarez

2002 'The Internet and Other Uses of Time', in B. Wellman and C. Haythornthwaite (eds) *The Internet in Everyday Life*, ss. 244–62. Malden, MA: Blackwell.

Rogers, Everett - Larsen Judith K.

1984 *Silicon Valley Fever*, Basic Books, NY.

Schuler, Douglas

1996 *New Community Networks: Wired For Change* [Online Book], Addison-Wesley Publishing Company, <http://www.scn.org/ncn/>, [alındığı tarih 03.03.2008].

Simmel, Georg

2005 "Metropol ve Zihinsel Yaşam", der. Ahmet Aydoğan , *Şehir ve Cemiyet*, ss. 167-185, İz Yayıncılık, İstanbul.

Sproull, Lee - Kiesler, Sara

1986 "Reducing Social Context Cues: Electronic Mail in Organizational Communications", *Management Science*, Vol. 32, No. 11, Nov., ss. 1492-1512.

1992 Group decision making and communication technology, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Vol. 52, No. 1, June , ss. 96-123.

Sproull, Lee - Faraj, Samer

1997 "The Net as a Social Technology", In S.Kiesler (Ed.), *Culture of the Internet*.
Lawrence Erlbaum Associates, ss. 35-44, NJ.

Stoll, Clifford

1995 *Second Thoughts on the Information Highway*, Doubleday, New York

Marshall, Gordon

1999 *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü,
Ankara

McLuhan, Marshall

1964 *Understanding Media: The Extensions of Man*, McMillan, New York.

2001 *Global Köy 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek
Dönüşümler*, çev. Bahar Öcal Düzgören, Scala Yayıncılık, İstanbul.

Mc Quillen, Jeffrey S.

2001 *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, YKY,
İstanbul.

2003 "The Influence of Technology on the Initiation of Interpersonal Relationships",
Education, Spring, c. 123, sy. 3, ss. 616-623.

Moreno, Jacob L.

1934 *Who Shall Survive? Nervous and Mental Disease Publishing Company*,
Washington, Aktaran Freeman, Linton C. (2004), *The Development of
Social Network Analyses*, Empirical Press, Canada.

Mumford, Lewis

1996 *Makine Efsanesi*. İnsan Yayınları, İstanbul.

Nie, Norman H.

2001 "Sociability, Interpersonal Relations, And The Internet: Reconciling Conflicting
Findings", *American Behavioral Scientist*, c. 45, sy. 3, ss. 419-435.

Nie , Norman H. - Erbring, Lutz

2000 *Internet And Society: A Preliminary Report* [Online]. (2000, February 17)
Stanford Institute for the Quantitative Study of Society (SIQSS), Stanford

- University, and Inter Survey Inc. Available:
<http://www.stanford.edu/group/siqss/>
- Nie, Norman. H. - Hillygus, D.Sunshine – Erbring, Lutz
2002 “Internet Use, Interpersonal Relations, and Sociability: a Time Diary Study”, in
Barry Wellman and Caroline Haythornthwaite (eds) *The Internet in
Everyday Life*, ss. 215–43, Malden, MA, Blackwell.
- Tönnies, Ferdinand
1957 *Community and Society*, Harper & Row: New York.
2002 *Community and Society*, Charles Price Loomis Courier Dover Publications.
2005 "Gemeinschaft und Gesellschaft", der. Ahmet Aydoğın , *Şehir ve Cemiyet*, ss.185-
217, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Tracy, Karina
2000 “Virtual Communities, What’s New?” (bildiri) First Conference Of The
Association Of Internet Researchers,University Of Kansas,September 16.
- TÜİK T.C.
Türkiye İstatistik Kurumu- Haber Bülteni Sayı:138, 27 Ağustos 2008.
- Turkle, Sherry
1999 “Cyberspace and Identity”, *Contemporary Sociology*, Vol. 28, No. 6, ss. 643-648.
- UCLA Center for Communication Policy
2000 “Surveying the Digital Future”, <http://ccp.ucla.edu/pages/internet-report.asp>,
[alındığı tarih 16.05.2008].
2001 ‘Surveying the Digital Future’, <http://ccp.ucla.edu/pages/internet-report.asp>.
[alındığı tarih 16.05.2008].
2002 ‘Surveying the Digital Future’, <http://ccp.ucla.edu/pages/internet-report.asp>,
[alındığı tarih 16.05.2008].
- Lee, J. A.N.
1994 “Biography of Konrad Zuse”, Virginia Tech / Norfolk State University,
<http://ei.cs.vt.edu/~history/Zuse.html>, [alındığı tarih 13.04.2008].
- Wellman, Barry
1988 “Networks As Personal Communities”, *Social Structures: A Network Analysis*,
Cambridge University Press, Cambridge, UK.

- 1992 "Which Types Of Ties And Networks Give What Kinds Of Social Supports?", *Advances in Group Processes*, 9, ss. 207-235.
- 1997 "An Electronic Group is Virtually a Social Network", der. Sarah Kiesler, *The Culture of the Internet*, Erlbaum, NJ, ss. 179-205.
- 1998 "The Network Community", In *Networks In Global Village*, der. Boulder, Colo Westview Press, CO.
- 1999 *Networks In The Global Village, Life In Contemporary Communities*, Westview Press, CO.
- Wellman, Barry v.d.ğr.
- 1996 Computer networks as social networks: Collaborative work, telework, and virtual community. *Annual Review of Sociology*, 22, ss. 213-238.
- 2001 "Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and the community commitment", *American Behavioral Scientist*. c. 45, sy. 3, ss. 436-455.
- Wellman, Barry - Gulia, M
- 1999 "Netsurfers Don't Ride Alone", In B. Wellman (Ed) *Networks in the Global Village*, Westview Press, CO.
- Wellman, Barry - Haythornthwaite, Caroline
- 2002 *The Internet In Everyday Life*. Oxford: Blackwell.
- Wilson, Samuel M. – Patterson, Leighton C.
- 2002 "The Anthropology Of Online Communities", *Annual Review Of Anthropology*, c. 31, ss. 449-467.
- Wirth, Louis
- 1938 Urbanism as a Way of Life, *The American Journal of Sociology*, Vol. 44, No. 1, Jul., ss. 1-24.

EK: BİLİŞİM TERİMLERİ

AĞ: Bilgisayar ağları birbirlerine bağlı bilgisayarlardan meydana gelen, bilgisayarların haberleşmeleri, bilgi ve kaynaklarını paylaşabilmeleri için oluşturulan yapılardır. En az iki bilgisayarı birbirine bağlayarak bir ağ oluşturulur.

ANONİM DOSYA AKTARIM PROTOKOLÜ: Her İnternet kullanıcısının dosya transferi yapabileceği yerlere verilen isimdir. Kullanıcı adı olarak anonymous, şifre olarak e-posta adresinizi vererek bu alanlara erişebilirsiniz.

ARPA: ABD savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu.

ARPANET (ADVANCED RESEARCH PROJECTS AGENCY NETWORK): 60'ların sonu 70'lerin başında Amerika Savunma Bakanlığı tarafından, olabilecek bir nükleer savaşta ayakta kalabilecek WAN projesidir. İnternet'in oluşmasındaki temel taş olarak bilinir

BAĞLANTI: Bir noktadan diğer bir noktaya adanmış veya anahtarlanmış iletişim yoludur.

BAĞLANTILI METİN İŞARET DİLİ: Web sayfaları oluşturmak için kullanılan işaret dilidir. Bir programlama dilinden farklı olarak HTML sadece bir web sayfasının yapısal ve görsel tasarımını tanımlar.

BANT GENİŞLİĞİ: Veri haberleşmesinde şebekeden akabilecek maksimum veri hızını belirtmede kullanılır. Ölçü birimi bps (bit per second) dir.

BAYT: Elektronik ve bilgisayar bilimlerinde genellikle 8 bitlik dizilim boyunca 1 veya 0 değerlerini bünyesine alan ve kaydedilen bilgilerin türünden bağımsız bir bellek ölçüm birimidir.

BBS (BULLETIN BOARD SYSTEM / İLAN TAHTASI SİSTEMLERİ): Kullanıcının mesaj bırakabildikleri elektronik bülten tablosudur. Modem aracılığıyla bağlanılarak bilgi alışverişinde bulunan online sistemlerin genel adıdır. Bilgisayarlı Bilgi Servisi olarak Türkçeleştirilmiştir. Bazı BBS'ler üyelik üzerine kurulmuştur.

BİT: Veri boyutunda kullanılan en küçük birimdir. Bilgisayar içinde karakterler ikilik sayı siteminde 8 haneli bir sayıyla ifade edilir. Bu sayının her bir basamağına 1 Bit denir.

BITE(BAYT): Elektronik ve bilgisayar bilimlerinde genellikle 8 bitlik dizilim boyunca 1 veya 0 değerlerini bünyesine alan ve kaydedilen bilgilerin türünden bağımsız bir bellek ölçüm birimidir.

BLOG: Blog (Web Blog), teknik bilgi gerektirmeden, kendi istedikleri konularda, kendi istedikleri şekilde yazan kullanıcıların oluşturdukları, günlüğe benzeyen web siteleridir.

CERN: İlk World Wide Web konferansı bölgesi olup Avrupa Parçacık Fiziği Laboratuvarı'dır ve WWW teknolojisinin doğuş yeri olarak kabul edilir. WWW teknolojisi üzerindeki çalışmalar ve standartların belirlenmesi artık World Wide Web Kuruluşu tarafından sürdürülmektedir (W3O, w3.org)

CMC (COMPUTER MEDIATED COMMUNICATION): Bilgisayar destekli iletişim

DIAL-UP (ÇEVİRMELİ AĞ): Bir ağa (özel ağ veya İnternet) erişmek için bir modem ve telefon hattının kullanıldığı, telefon numarası çevrilerek erişimin sağlandığı, bir bilgisayar ağı biçimidir.

DNS: IP (İnternet Protocol) adreslerini, ad ve adrese çeviren sunucudur. IP adresi rakamlardan oluşur, ancak hatırlanması ve yazılımda çıkabilecek problemlerden dolayı bir ad ile eşleştirilir.

DOMAIN NAME (ALAN ADI): Alan adı İnternet sitesini tanımlayan isimdir (www.ttnet.com.tr gibi). Bir web sitesinin İnternet'teki adı ve adresidir. Bu adres olmadan bir İnternet kullanıcısı web sitesine sadece IP adresiyle ulaşabilir. Alan adları, IP adresi bilgisayarların (sunucuların/serverların) birbirini tanımasını sağlayan numara sisteminin basitleştirilmiş ve akılda kalması için kelimelerle ifade edilmiş halidir.

DRAM (DYNAMIC RANDOM ACCESS MEMORY): Dinamik Rastgele Erişim Hafızası, bir tümleşik devre içinde her bir veri bitini ayrı bir kapasitör içinde saklayan Rastgele Erişimli Bellek türüdür.

E-MAIL (ELECTRONIC MAIL/ ELEKTRONİK POSTA): E-posta verilerin bir bilgisayardan diğerine bir protokol aracılığıyla taşınmasıdır. Bilgisayar ağlarının oluşturulma nedenlerinden biri, kişilerin bir yerden diğerine (hızlı ve güvenli bir şekilde) elektronik ortamda mektup gönderme ve haberleşme isteğidir. E-posta (electronic mail), bu amaçla kullanılan servislere verilen genel addır.

E-MAILING LİSTESİ: Kişilerin belli bir konudaki görüşlerini elektronik posta aracılığıyla grup üyelerine dağıtmaları. İki çeşit mailing list vardır. Birincisinde her kullanıcı grup üyelerinin adreslerine sahiptir ve bölümüne herkesin adresini yazarak

gönderir. İkincisinde mesajlar bir bilgisayara gönderilir ve mesajların dağıtımını bu bilgisayar gerçekleştirir

ENIAC (ELECTRONIC NUMERICAL INTEGRATOR AND CALCULATOR): Elektronik Sayısal Birleştirici ve Hesap Makinesi, elektrikle çalışan ve elektronik veri işleme kapasitesine sahip ilk bilgisayar. II. Dünya Savaşı esnasında ABD'li bilimadamları tarafından inşa edilen ENIAC ilk çıkan bilgisayardı ENIAC, yaklaşık 167 m² bir alana sığıyordu ve ağırlığı 30 tondu.

FACEBOOK: İnsanların arkadaşlarıyla iletişim kurmasını ve bilgi alış verişini amaçlayan bir sosyal ağ sitesidir.

FTP (FILE TRANSFER PROTOCOL / DOSYA AKTARIM PROTOKOLÜ): Ftp sadece bir protokol olmakla kalmayıp, internet üzerinden dosya transferi yapmak için kullanılır. FTP kullanılarak başka bir Internet sitesine "login" olunur ve buradaki dosyalara "site sorumlusu" nun hak tanıdığı kadar erişim sağlanır.

GROUPWARE: Aynı bilgiler üzerinde çalışan, aynı binada, odada veya ağ üzerinde çalışan bir grup insan için tasarlanan programlara denir.

GRAFİK KULLANICI ARAYÜZÜ: Bilgisayarlar ile kullanıcı arasındaki etkileşim için kullanılan grafik arayüzdür.

HABER GRUPLARI: Bir çeşit ileti saklama alanı olarak çalışan iletişim ortamlarıdır. Her ne kadar haber grubu ismi sınırlayıcı bir tanım olsa da gerçekte haber grupları kalıcı tartışma platformları olarak kullanılmaktadırlar. Genelde haber grupları dünyanın çeşitli yerlerindeki pek çok haber grubu sunucusundan oluşan merkezi olmayan bir haber sunucusu ağı olan Usenet'e dahildirler

HTML (HYPER TEXT MARKUP LANGUAGE/ BAĞLANTILI METİN İŞARET DİLİ): Web sayfaları oluşturmak için kullanılan işaret dilidir. Bir programlama dilinden farklı olarak HTML sadece bir web sayfasının yapısal ve görsel tasarımını tanımlar.

HYPERTEXT: Bir yazıda bağlantı içeren, bağlantı yaratan kelimelere verilen isimdir. Bu tip kelimelerin bulunduğu yazının tamamına da hiper metin denir.

IC (ENTEĞRE DEVRE / INTEGRATED CIRCUIT): ufak bir silikon parçasına yerleştirilmiş çok kısımlı elektronik devre.

INSTANT MESSAGING (ANINDA MESAJLAŞMA): Bir bilgisayar programı sayesinde, üye olarak, listenize eklediğiniz kişilerle gerçek zamanlı görüşme imkanıdır. Program özelliğine bağlı olarak görüntülü ve sesli görüşme imkanı da olabilir.

INTRANET: Sadece belirli bir kuruluş içindeki bilgisayarları, yerel ağları (LAN) ve geniş alan ağlarını (WAN) birbirine bağlayan, çoğunlukla TCP/ IP tabanlı bir ağıdır. İntranet'ler Ağ geçitleri (İng: gateways) ile diğer ağlara bağlanabilir. Temel oluşturulma amaçları, kuruluş bünyesinde bilgileri ve bilgi işlem kapasitesini paylaşmaktır.

IP (INTERNET PROTOKOL): İnternet ya da diğer herhangi bir ağa bağlı cihazların, ağ üzerinden birbirlerine veri yollamak için kullandıkları adrestir. İnternet'e bağlanan her bilgisayara bir IP adresi atanır, diğer bilgisayarlar bu bilgisayara bu adres ile ulaşırlar. İpv4 için IP adresleri 32 bitlik bir sayıdır. Genel gösterim olarak noktalarla birbirinden ayrılan 4 kısım sayıdan oluşur(88.255.231.112 gibi).

IRC: Bir çok kişinin aynı anda etkileşimli mesajlarla (aynı anda karşılıklı mesajlaşma) haberleşebildiği bir platform ve bunu sağlayan programlara verilen genel addır. IRC'de, belirli bir konuda konuşmak, tartışmak isteyen insanlar 'kanal' olarak adlandırılan ve genellikle bir konusu olan alanlarda toplanırlar. Birisinin yazdığı bir mesaj, o kanaldaki herkese iletilir.

ISDN (INTEGRATED SERVICES DIGITAL NETWORK/ BİRLEŞİK HİZMETLER SAYISAL AĞI): Eş zamanlı ses, veri ve görüntü bilgilerinin, normal koşullarda gerektirdiğinden daha az kanalla ve bant dışı sinyallerin kullanımı ile yüksek hızda iletişimi konusundaki standartlar kümesidir. Kısaca 128.000 bps hızındaki özel telefon hattı da diyebiliriz (Normal hatların hızı 56.000 - 64.000 bps dir).

İINTERNET: Veri alışverişi için dünya çapında kullanılan en büyük genel ağıdır. Küçük harf ile yazılan internet, ağlar arası çalışan genel ağ anlamındadır. Büyük harfle yazılan İnternet ise en çok bilinen internetin özel adıdır.

İSTEMCİ: Bir server (sunucu) yada başka bir bilgisayar ile bağlantı kurup veri alışverişinde bulunan makinedir. Başka bir deyişle İnternet üzerindeki bir sunucuya bağlanmış olan "müşteri" makineye "istemci (client)" ismi verilir

LAN (LOCAL AREA NETWORK/ YEREL AĞ BAĞLANTISI): Yerel Ağ yüksek hızda veri transferi özelliğine sahip sunucu, kişisel bilgisayar, yazıcı gibi birimlerden oluşan bir ağ türüdür.

LEASED LINE (KİRALIK HAT): Genel telefon şebekesinde, iki nokta (abone) arasında istenen bant genişliğinde kurulan sürekli iletişim yolu.

MODEM: Bilgisayarımızın telefon hattına bağlanarak, diğer telefon hattına bağlı bilgisayar ve iletişim kurmasına yarayan araçtır.

MUD (MULTI USER DUNGEONS / ÇOK OYUNCULU ZİNDANLAR): İnternet üzerinden metin mesajları aracılığıyla oynanan, fantezi rol oyunlarına verilen genel addır. Tipik bir MUD oyununda Elfler, Ejderhalar ve benzeri efsanevi yaratıkların

yanı sıra savaşçılar, hırsızlar ve büyücüler gibi insani karakterler de mevcuttur. Son yıllarda popülerliklerini İnternet üzerinden oynanan grafik destekli programların gelişmesi ve İnternet bağlantı hızlarının artmasıyla kaybetmişlerdir.

PACKET SWITCHING NETWORKS (PAKET ANAHTARLAMALI AĞLAR):İnternet üzerindeki data taşıma metodu. Paket anahtarlama anlamına gelir. Paket anahtarlamalarda veriler parçalara ayrılır. Bu parçalarda verinin nereden geldiğı ve nereye gitmekte olduğı bilgileri vardır. Bu sayede aynı hat üzerinden değışik adreslere giden veriler taşınabilir.

PC (PERSONAL COMPUTER/ KİŞİSEL BİLGİSAYAR): Kişisel bilgisayar (KB), kişilerin kullanımına yönelik özel olarak tasarlanmış bilgisayar türüdür.

P2P (PEER-TO-PEER): 2 veya daha fazla PC arasında veri transferi için kullanılan ağ program protokolüdür. İstemci sunucu mimarisinin aksine her iki taraf arasında download ve upload işlemleri yapılabilir P2P yakın gelecekte tam anlamıyla uygulama aşmasına geçecek olup, şu an iletişim protokolleri hala geliştirilmektedir.

PROTOKOL: İki bilgisayarın birbirlerine veri yollarken izledikleri biçim, veri aktarma formudur. Protokoller bilgisayara alt düzey kodlar yollayarak iki makine arasındaki iletişimi sağlar.

RSS: Genellikle haber sağlayıcıları, bloglar ve podcastler tarafından kullanılan, yeni eklenen içeriğın kolaylıkla takip edilmesini sağlayan özel bir XML dosya formatıdır. Kullandığı dosya biçimleri; .rss ve .xml'dir

SOSYAL AĞLAR: Bireyleri İnternet üzerinde toplum yaşamı içinde kendilerini tanımlayarak, aynı kültürel seviyesinde rahatlıkla anlaşabilecekleri insanlara İnternet iletişim metotları ile iletişime geçmek için ve aynı zamanda normal sosyal yaşamda yapılan çeşitli jestleri simgeleyen sembolik hareketleri göstererek insanların yarattığı sanal ortamdaki sosyal iletişim kurmaya yarayan ağlara "sosyal ağlar" denilmektedir.

TCP/IP: Bilgisayarlar ile veri iletme/alma birimleri arasında organizasyonu sağlayan, böylece bir yerden diğerine veri iletişimini olanaklı kılan pek çok veri iletişim protokolüne verilen genel adıdır.

TURNET: Türkiye'de İnternet hizmeti veren Türk Telekom'a bağlı resmi kuruluştur.

ULAKBİM (ULUSAL AKADEMİK AĞ VE BİLGİ MERKEZİ): 1996 yılında TÜBİTAK'a bağlı bir enstitü olarak kurulan Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi, ülkemizdeki tüm akademik kurumları birbirine ve küresel araştırma ağlarına bağlayan Ulusal Akademik Ağ alt yapısını işletmekte ve bu ağ üzerinden yeni ağ servisleri sunarak, bir yandan ağ için araştırma geliştirme yapmakta, diğer yandan araştırmacıların ağı Ar-Ge yapmak için kullanmalarını sağlamaktadır.

ULAKNET (ULUSAL AKADEMİK AĞ): Üniversite ve araştırma merkezlerini birbirlerine bağlayan ULAKNET ulusal ağ alt yapısını Ocak 1997'de hizmete açmış ve küresel İnternet'e bağlamıştır.

URL: İnternet'te bir kaynağa (belge veya resim gibi) rastgelen, standart bir formata uygun bir karakter dizisidir.(Örnek:<http://www.ttnet.com.tr>)

USENET (USER NETWORK / KULLANICI AĞI): İnternet haber grupları. İlk "grup elektronik posta" örneklerinden biri olup dünya çapındaki kullanıcının birbirleriyle yazışabildikleri 10.000 den fazla tartışma grubunun bulunduğu sistemdir.

WEB (WORLD WIDE WEB, WWW): Dünya geneline dağılmış sunucular üzerindeki çeşitli kaynakların İnternet üzerinden erişilebilir kılınmasıyla oluşturulmuş ağın genel adıdır.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı	:	Bursa, 1981		
Öğr. Gördüğü Kurumlar:	:	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	:	1996	1999	Milli Piyango Anadolu Lisesi
Lisans	:	1999	2004	Hacettepe Üniversitesi
Yüksek Lisans	:	2006	-	Uludağ Üniversitesi
Doktora	:			
Medeni Durum	:	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	:	İngilizce, Çok iyi - Fransızca, Başlangıç - Almanca, Başlangıç		
Çalıştığı Kurumlar	:	Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Çalışılan Kurumun Adı	
	1.	2002	2004	Bilkent Üniversitesi
	2.	2004	2005	Sabancı Üniversitesi
	3.	2005	2006	Bursa Ted Koleji
	4.	2006	-	Uludağ Üniversitesi
Yurtdışı Görevleri	:			
Kullandığı Burslar	:			
Aldığı Ödüller	:			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar	:			
Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri	:			
Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler	:			
Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar	:			
Yayımlanan Çalışmalar	:			
Diğer	:			

Ayşe Şeyda İĞREK